

**JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA**

Volný čas dětí s mentálním postižením

Diplomová práce

Autor: Jaroslava Málková

Vedoucí práce : Mgr. Vladimír Ira

29. května 2007

Abstrakt

Free time children with psychic handicap

By cephalonia we understand a complete personality undevelopment with strong handicap of intellectual area and development of understanding.

In term of personality psychical structure the mentally retarder individuals do not create a homogeneous group. Each of them is an individual and peculiar subject with its own characteristics. The majority of them show certain common signs whose individual modification depends on kind, level and range of mental retardation. The definition of free-time is usually covered by rest, recreation, entertainment, voluntary education and social beneficial activity including time losses connected with these activities.

But the way a man spends his free time is not only a matter of his will, individual choices or community influence. There does exist a wide spectrum of determinative factors that do affect both directly and vicariously, e.g. family situation, material potentials, household equipment, social establishment, level of education, working process, e.t.c.

In the framework of quantitative research we have chosen a technique of conductive discussion with parents of children with cephalonia. Additionally there was added the technique of questionnaire for parents of children with mental handicap. The questionnaire was offered to free-time activity organizations for children with mental retardation in Znojmo region. All data for fulfillment of our aim were collected during March a June 2007 in Znojmo region.

A special group that was studied was children with mental retardation attending to a basic school in Znojmo region.

In my opinion the aim of research was achieved as hypothesis H1 was confirmed in the first part of research, and was not confirmed in the second part. Hypothesis H2 was confirmed.

The children with mental retardation are facing a problem with excess of free time which they are not able to effectively make use of. The offer of free-time activities of schools and extramural organizations is for these children insufficient and unfortunately the integration of these children into a common hobby groups is not so usual, yet.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma: „Volný čas dětí s mentálním postižením“ vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v přiložené bibliografii.

V Těšeticích dne 29. května 2007

Podpis:

Poděkování

Děkuji vedoucímu diplomové práce Mgr. Vladimíru Irovi za cenné rady, konzultace, spolupráci a ochotu při poskytování informací a zkušeností k tématu.

Obsah:

Úvod.....	7
1. Současný stav.....	9
1.1. Mentální retardace.....	9
1.1.1. <i>Pojem mentální retardace.....</i>	<i>9</i>
1.1.2. <i>Klasifikace mentální retardace.....</i>	<i>9</i>
1.1.2.1. <i>Klasifikace mentální retardace dle hloubky.....</i>	<i>10</i>
1.1.2.2. <i>Klasifikace mentální retardace dle etiologie.....</i>	<i>13</i>
1.1.2.3. <i>Klasifikace mentální retardace dle klinických příznaků.....</i>	<i>21</i>
1.1.3. <i>Psychologické zvláštnosti mentálně retardovaných</i>	<i>22</i>
1.2. <i>Výchova a vzdělávání mentálně retardovaných</i>	<i>25</i>
1.2.1. <i>Historie péče o mentálně retardované.....</i>	<i>26</i>
1.2.2. <i>Speciálně pedagogické centrum.....</i>	<i>27</i>
1.2.3. <i>Předškolní péče.....</i>	<i>28</i>
1.2.3.1. <i>Mateřská škola speciální.....</i>	<i>28</i>
1.2.4. <i>Školní péče.....</i>	<i>28</i>
1.2.4.1. <i>Základní škola praktická.....</i>	<i>28</i>
1.2.4.2. <i>Základní škola speciální.....</i>	<i>29</i>
1.2.4.3. <i>Přípravný stupeň základní školy speciální.....</i>	<i>30</i>
1.2.5. <i>Další vzdělávání a profesní příprava.....</i>	<i>30</i>
1.2.5.1. <i>Odborné učiliště.....</i>	<i>30</i>
1.2.5.2. <i>Praktická škola.....</i>	<i>31</i>
1.2.6. <i>Systém ústavní péče.....</i>	<i>32</i>
1.2.7. <i>Legislativa.....</i>	<i>34</i>
1.3. <i>Volný čas.....</i>	<i>34</i>
1.3.1. <i>Vymezení pojmu volný čas.....</i>	<i>34</i>
1.3.2. <i>Volný čas v historickém pohledu.....</i>	<i>35</i>
1.3.3. <i>Funkce volného času.....</i>	<i>36</i>
1.3.4. <i>Zařízení pro výchovu mimo vyučování.....</i>	<i>38</i>
1.3.5. <i>Obsah výchovy mimo vyučování.....</i>	<i>39</i>

1.3.5.1. Odpočinková činnost.....	40
1.3.5.2. Rekreační činnost.....	40
1.3.5.3. Zájmová činnost.....	40
1.3.5.4. Sebeobslužná činnost.....	40
1.3.5.5. Veřejně-prospěšné činnosti.....	40
1.3.5.6. Příprava na vyučování.....	40
1.3.6. Formy využívání volného času.....	42
1.3.7. Volnočasové aktivity dle časového úseku.....	43
1.3.7.1. Oblast denního volného času.....	43
1.3.7.2. Oblast týdenního volného času.....	43
1.3.7.3. Oblast ročního volného času.....	44
1.3.8. Volný čas a věk	44
1.3.9. Volný čas a mentálně postižený jedinec.....	46
2. Cíle práce a hypotézy.....	47
2.1 Cíle práce.....	47
2.2 Hypotézy.....	47
3. Metodika.....	48
3.1 Použité metody.....	48
3.2 Charakteristika zkoumaného souboru.....	48
4. Výsledky.....	50
4.1. Výsledky řízeného rozhovoru pro rodiče dětí s mentálním postižením.....	50
4.2. Výsledky kvantitativního dotazníku pro organizace, které nabízí volnočasové aktivity pro děti s mentálním postižením.....	76
4.3. Výsledky kvantitativního dotazníku pro rodiče dětí s mentálním postižením.....	89
5. Diskuze.....	115
6. Závěr.....	117
7. Seznam použitých zdrojů.....	119
8. Seznam použitých zkratk.....	125
9. Klíčová slova.....	126
10. Přílohy.....	127

Úvod

Motto: „Jiné je tvé dítě. Jiné ve svém duševním bohatství, jiné v rozvoji svých schopností, jiné ve vztazích ke světu, jiné ve svém jednání a počínání, jiné v běžných reakcích. Je jiné, ale není horší.“

(Heinrich Behr)

Tématem mé diplomové práce je volný čas dětí s mentálním postižením. Tuto problematiku jsem si zvolila z důvodu mého profesního zájmu o děti s mentálním postižením a také proto, že volný čas dětí s mentálním postižením je v poslední době aktuální téma.

Podle mého názoru společnost dělá velmi málo proto, aby rozšířila výběr volnočasových aktivit pro děti s mentálním postižením a rodiče dětí s mentálním postižením byli dostatečně informováni o volnočasových aktivitách, které můžou jejich děti navštěvovat, což se ve své práci pokusím dokázat pomocí řízeného rozhovoru s rodiči dětí s mentálním postižením a pomocí dotazníku určeného organizacím, které nabízejí volnočasové aktivity pro děti s mentálním postižením.

Přestože na téma volného času a mentální retardace bylo napsáno velké množství literatury, problematikou volného času dětí s mentální retardací se mnoho autorů nezabývá. Možná proto se ještě neustále setkáváme s mylnými názory a nepochopením těchto jedinců i jejich potřeb ze strany společnosti. Je tedy nezbytné poukázat na tuto problematiku. Seznámit širokou veřejnost s příčinami a následky mentální retardace, s možností jak disabilního jedince nejlépe připravit pro život i v oblasti volného času.

Otázky volného času jsou stále více diskutovanou problematikou u nás i ve světě. Neustále se hledají možnosti jak rozšířit a zpestřit nabídku aktivit, které by vedly k účelnému a smysluplnému využívání volného času populace, ale již méně se hovoří o tom, jak by měli využívat volný čas lidé s mentálním postižením.

Právě ti jsou však jednou ze skupin obyvatel, na které se v této oblasti myslí málo. Je tomu tak proto, že v minulosti populace jedince s mentálním postižením umisťovala do klášterů, jen aby je nebylo vidět?

Společnost se zabývá především tím, jak být nejlepší na trhu, jak nejvíc vydělat, ale zapomíná na to nejzákladnější. Jak se postarat o spoluobčany s mentálním postižením, jak jim dát to nejdůležitější - pocit bezpečí.

Ve své práci bych se dále ráda pokusila o zmapování nejčastějších volnočasových aktivit, kterých můžou využívat děti s mentálním postižením.

1. Současný stav

1.1 *Mentální retardace*

1.1.1 *Pojem mentální retardace*

Pojem mentální retardace pochází ze dvou latinských slov. Mens = mysl a retardace = zdržet, zaostávat (50).

Mentální retardací rozumíme nevyvinutost celé osobnosti s výrazným postižením intelektové oblasti a rozumového vývoje. Pojem byl přejat z mezinárodního lékařského názvosloví podle návrhu Světové zdravotnické organizace v Miláně v roce 1959 (52).

Mentální retardaci lze definovat jako duševní poruchu se sníženou inteligencí projevující se snížením kognitivních, řečových, pohybových a sociálních schopností s prenatální, perinatální nebo postnatální etiologií (49, 52). Užívají se též starší termíny např. oligofrenie (lat. oligo = málo, phrén = mysl), slabomyslnost, psychopédie.

Mentální postižení není nemoc, je to trvalý stav, způsobený neodstranitelnou nedostatečností nebo poškozením mozku (29, 50).

Psychopédie je speciální pedagogická disciplína, která se zabývá vzděláváním, výchovou a rozvojem osob rozumově postižených. Cílem psychopédie je dosažení maximálního stupně rozvoje osobnosti mentálně retardovaných jedinců a jejich integrace do společnosti (35, 52).

Handicap vyjadřuje znevýhodnění, ztrátu či omezení příležitostí jedince účastnit se života ve společnosti na stejné úrovni jako ostatní (13, 50, 52).

1.1.2 *Klasifikace mentální retardace*

Mentální retardaci lze klasifikovat podle několika hledisek:

- dle hloubky
- dle etiologie
- dle klinických příznaků

1.1.2.1 Klasifikace mentální retardace dle hloubky

Hloubku mentální retardace lze určit pomocí inteligenčního kvocientu, jež vyjadřuje stupeň dosažené mentální úrovně a také inteligenci jedince.

Intelligence se dnes chápe jako souhrn obecných rozumových schopností s převahou schopností různých forem myšlení za účasti dalších složek osobnosti, zvláště paměti a pozornosti **(28, 24)**.

Intelligence se měří pomocí inteligenčních testů. Inteligenční testy mají na základě určitých vybraných zkoušek stanovit pro každý věk života dítěte tzv. inteligenční kvocient podle rovnice $IQ = (VM / VCH) \times 100$, tj. poměru věku mentálního zjištěného zařazenými i řešenými testy a věku chronologického **(24, 28, 30, 50)**.

První inteligenční test pochází od francouzského psychologa Alfreda Bineta, který byl koncem 19. století pověřen francouzskou vládou, aby vypracoval objektivní kritéria pro přerazování žáků do z tehdy pomocných škol ve Francii. První verze inteligenční škály pochází z r. 1904. Dle zjištěných výsledků se intelligence dětí i dospělých dělí do několika pásem:

• genialita	IQ nad 140
• vysoká intelligence	IQ nad 130
• nadprůměrná intelligence	IQ 110 - 119
• průměrná intelligence	IQ 95 - 109
• lehce podprůměrná i.	IQ 86 - 94
• těžce podprůměrná i.	IQ 70 - 85

Všichni další patří mezi mentálně retardované a dělí se dle hloubky postižení do těchto pásem: **(24, 28)**.

• lehká mentální retardace	IQ 69-50
• středně těžká mentální retardace	IQ 49-34
• těžká mentální retardace	IQ 34-20
• hluboká mentální retardace	IQ 19 a níže (61, 55, 20, 27, 45)
- jiná mentální retardace - stanovení stupně mentální retardace je nesnadné pro přidružené senzorické, somatické postižení, těžké poruchy chování, pro autismus

- nespecifikovaná mentální retardace - mentální retardace je prokázána, není však dostatek informací pro zařazení osoby do některého z uvedených stupňů mentální retardace **(61)**.

Lehká mentální retardace IQ 69-50 (F70)

(u dospělých odpovídá mentálnímu věku 9 až 12 let)

Hlavní potíže se u jedinců s touto diagnózou projevují při nástupu do školy **(52)**. – myšlení je konkrétní, mechanické, schopnost logického myšlení omezená. Mají problémy s analýzou a syntézou, paměť je slabší. Řeč se rozvíjí opožděně, typická je menší slovní zásoba, obsahová chudost a výskyt různých vad. Umí se ale domluvit a udržovat konverzaci. U dětí se projevuje nedostatečná zvědavost a vynalézavost, herní stereotyp. Jemná i hrubá motorika je opožděna. Citově jsou nezralí, labilní a impulzivní, obtížně se přizpůsobují **(50)**.

Vzdělávají se na základě speciálního vzdělávacího programu **(21)**.

Tito lidé se uplatňují v povoláních, která vyžadují spíše praktické než teoretické schopnosti. Většina z nich dosáhne nezávislosti a úspěšně udržuje sociální vztahy. V celkovém počtu mentálně retardovaných je tato vada zastoupena 80%.

Středně těžká mentální retardace IQ 49-35 (F71)

(u dospělých odpovídá mentálnímu věku 6 až 9 let)

U jedinců patřících do této kategorie je výrazně opožděn rozvoj chápání – slabá schopnost kombinace a usuzování. Řeč je jednoduchá, obsahově chudá s agramatismy, u některých přetrvává pouze nonverbální forma komunikace. Pokroky ve škole jsou limitované, ale někteří žáci si osvojí základy čtení, psaní a počítání. Vývoj jemné i hrubé motoriky je zpomalen, projevuje se celková neobratnost a nekoordinovanost úkonů. V citové oblasti jsou časté nepřiměřené reakce a labilita. Jsou schopni vykonávat jednoduchou manuální činnost, jestliže je dostatečně strukturována a je zajištěn odborný dohled **(50)**.

U těchto jedinců jsou častá somatická postižení a výskyt epilepsie. Možnosti vzdělání – na základě speciálního programu v základní škole speciální **(21)**.

Schopnost starat se sám o sebe je opožděna až omezena – nejsou schopni samostatného života **(50)** a v tomto směru vyžadují chráněné prostředí (především chráněné bydlení a zaměstnání) **(52)**. V celkovém počtu mentálně retardovaných je tato vada zastoupena 12% **(50)**.

Těžká mentální retardace IQ 34-20 (F72)

(u dospělých odpovídá mentálnímu věku 3 až 6 let) **(50)**.

Výrazné opoždění psychomotorického vývoje je zřejmé již v předškolním věku. **(52)**. Jsou neobratní, často se projevují motorické poruchy a příznaky celkového poškození CNS. Poznávají pouze blízké osoby. Možnosti výchovy a vzdělávání jsou značně omezené, mohou si osvojit základní hygienické návyky a prvky sebeobsluhy. Řeč je primitivní, omezená na jednoduchá slova nebo není vytvořena. Projevuje se nestálost nálad, impulzivita. Jsou odkázáni na trvalou péči druhých osob **(32, 50)**.

Vzdělávají se v rehabilitačních třídách, kde se vytváří určité dovednosti a návyky **(21)**.

V celkovém počtu mentálně retardovaných je tato vada zastoupena 7% **(50)**.

Hluboká mentální retardace IQ 20 a méně (F73)

(u dospělých odpovídá mentálnímu věku pod 3 roky)

Chápání a užívání řeči je u těchto jedinců omezeno maximálně na vyhovění jednoduchým požadavkům. Používají pouze neverbální komunikaci, bývají imobilní a inkontinentní. Nepoznávají okolí. Často se projevuje sebepoškozování. K tomuto stupni mentální retardace se většinou přidružují i další těžké vady, které se podílí na časně úmrtnosti těchto jedinců **(50)**.

Mívají velmi častá somatická postižení, neurologické příznaky, tělesné a smyslové kombinované vady. Možnosti vzdělání jsou velmi omezené, je nutná individuální péče **(21)**.

Jsou odkázáni na trvalou pomoc a dohled druhých osob. V celkovém počtu mentálně retardovaných je tato vada zastoupena 1% **(21, 50, 20)**.

Nespecifikovaná mentální retardace (F79)

Toto snížení úrovně rozumových schopností zpravidla nesouvisí s organickým poškozením mozku, ale faktory genetickými, sociálními a dalšími, tj. sociální zanedbanost, nepodnětné výchovné prostředí, smyslové vady apod. Tyto děti se nepovažují za mentálně postižené **(50)**.

1.1.2.2 Klasifikace mentální retardace dle etiologie

Mentální retardace je vždy spojena s určitým poškozením, odchylnou strukturou či odchylným vývojem centrální nervové soustavy. Následky poškození mozku se označují jako encefalopatie. Příčiny poškození můžeme rozdělit: **(50)**

1. Endogenní (vnitřní) příčiny - jsou zakódovány již v systémech pohlavních buněk, jejichž spojením vzniká nový jedinec, jsou to příčiny genetické (genové mutace, chromozomové aberace) **(16, 50, 52)**

2. Exogenní (vnější) příčiny - mohou způsobit mentální retardaci, mohou být však pouze činitelem, který spouští geneticky zakódované patologie, či jejich průběh modifikuje, dle doby působení lze exogenní příčiny dále dělit:

- a) Prenatální příčiny - působí od početí do narození
- b) Perinatální příčiny - působí těsně před, během a těsně po porodu
- c) Postnatální příčiny - působí po narození **(20, 32)**

Nejčastější příčiny mentální retardace:

- Následky infekcí a intoxikací:
 - 1. prenatální infekce (např. zarděnková embryopatie, kongenitální syfilis) **(50, 52)**
 - 2. postnatální infekce (např. zánět mozku) **(16, 22)**
 - 3. intoxikace (např. toxemie matky, otrava olovem)
 - 4. kongenitální toxoplazmóza
- Následky úrazů nebo fyzikálních vlivů:
 - 1. mechanické poškození mozku při porodu (novorozenecká hypoxie)
 - 2. postnatální poranění mozku nebo hypoxie
- Makroskopické léze mozku

(novotvary, degenerace, postnatální skleróza)

- Nemoci a stavy, způsobené jinými a nespecifickými prenatálními vlivy (např. vrozený hydrocefalus, mikrocefalie, kraniostenóza a další)
- Nezralost
- Vážné duševní poruchy
- Psychosociální deprivace (stavy se snížením intelektu vlivem nepříznivých sociokulturních podmínek - rodinné výchovy školní výchovy, společnosti) **(50, 52, 40)**
- Anomálie chromozomů (např. Downův syndrom)
- Poruchy výměny látek, růstu, výživy (např. mozková lipoidóza, hypotyreóza, fenylketonurie, galaktosémie, Wilsnova choroba a další) **(22)**
- Jiné nespecifické etiologie **(50, 52, 55, 64, 36)**

Dělení mentální retardace dle původu:

- Dědičná (hereditární) - jde o děti mentálně postižených rodičů **(28, 52)**
- Vrozená (kongenitální)
- Stařecká demence
- Demence - mentální retardace získaná po druhém roce života **(55)**
- Postkoncepční - mentální retardace získaná od narození do dvou let
- Pseudooligofrenie - sociálně podmíněná mentální retardace

Ve výzkumu příčin vzniku MR vždy vystupovala dvě rozdílná hlediska. Hledisko zdůrazňující faktor dědičnosti a hledisko prostředí, která se mohou navzájem prolínat. Mnohdy se ale příčina MR zjistit nedá.

Mentální postižení poměrně často vzniká na základě kombinace polygenně podmíněného nižšího nadání a výchovné nepodnětnosti, nebo dokonce zanedbanosti. Jde obvykle o děti podobně postižených rodičů, jejichž intelektová a vzdělanostní úroveň je nízká **(28)**.

Pseudooligofrenie (sociální oligofrenie, sociální debilita) je zdánlivá mentální retardace, vzniká v důsledku nevhodného působení vnějšího prostředí. Není způsobena poškozením CNS, ale nedostatečnou stimulací prostředí dítěte, má tedy sociální původ. Jde o dlouhodobou sociální a výchovnou zanedbanost od raného dětství, kdy dítě vyrůstá v nepodnětném a nevhodném sociálním a výchovném prostředí **(28, 55)**.

Pseudooligofrenie se projevuje nedostatky ve vývoji celé osobnosti včetně celkového snížení rozumových schopností různého stupně. Projevuje se hlavně v oblasti myšlenkových procesů, zvláště v logickém a v abstraktním myšlení a tím i v oblasti řečových dovedností. To se může projevit až v neschopnosti osvojit si průměrné základní vzdělání.

Vzhledem k tomu, že mentální postižení je pouze důsledkem zanedbání vývojových možností dítěte, je při včasné změně životních podmínek a při zabezpečení podnětného prostředí i výchovných vlivů možno v lehčích případech vyrovnat vývojové opoždění nebo je alespoň zmírnit. V ojedinělých a extrémních případech tzv. vlčích dětí či dětí džungle nelze již mentální škody plně kompenzovat.

Demence je úbytek inteligence po delším přiměřeném vývoji postiženého. Počátky se mohou projevit po druhém roce dítěte, v předškolním či školním období, v dospívání i v produktivním věku **(22, 28)**.

Dá se také definovat jako syndrom, vznikající následkem onemocnění mozku, nejčastěji atrofické povahy **(17)**.

Projevuje se poruchami paměti a myšlení, vnímání, v citové či volní oblasti, častá je afázie, alexie, agrafie, akalkulie, pohybové nesnáze. Objevují se i deprese, afektivní stavy a nepřiměřené reakce. Porucha nezasahuje na rozdíl od oligofrenie celou mozkovou kůru. Zasahuje však celou osobnost jedince. Po odeznění aktuálního stavu se mohou poruchy funkcí zmírňovat i obnovovat rehabilitací **(17, 28)**.

Hlavní příčiny demence:

1. onemocnění mozku - meningitidy, encefalitidy
2. mozkový nádor

3. krvácení do mozku či nedostatečné prokrvení při mozkové embolii
4. nedostatek kyslíku při operativním zákroku
5. úraz hlavy s následným zhmožděním mozku

Stařecká (senilní) demence postihuje stárnoucího člověka, není však zákonitým a nevyhnutelným jevem. Odlišný je vznik a průběh nesnází, jež vznikají s přibývajícím věkem. Dochází k postupné sešlosti věkem, charakteristické je pozvolné oslabování psychické aktivity, schopností i charakterových vlastností. Úbytek intelektu a poruchy paměti jež vyúsťují až v úplnou bezmocnost člověka.

Hlavní příčiny jsou:

1. vrozené dispozice
2. degenerativní změny vyvolané životem v nevhodném prostředí, jež vedou k atrofii mozku
3. nedostatečné léčení duševní choroby
4. úrazy, operativní zákroky **(28)**

Downův syndrom

Downův syndrom není nemoc v klasickém slova smyslu, je to genetická anomálie s důsledky na celý život. Downův syndrom provází řada typických příznaků v zjevu, náchylnost k určitým nemocím, vždy je přítomna mentální retardace různého stupně. Je nejrozšířenější ze všech dosud známých forem mentální retardace **(12)**.

Poznámky o tomto onemocnění existují už v literatuře z 15. a 16. století, poprvé bylo popsáno v roce 1866 anglickým pediatrem Jahnem Downem. Chromozomální původ nemoci byl doložen až v roce 1959, kdy francouzský badatel Lejeune uveřejnil v tisku zprávu o svém zjištění, že v karyotypu těchto dětí se nachází přebytečný chromozom. Dřívější název tohoto onemocnění je mongoloismus **(8)**.

Z genetického hlediska se lidé s Downovým syndromem liší od ostatních lidí stavbou buněk. V každé buňce jejich organismu se nachází jeden nadpočetný chromozom, tedy každá buňka obsahuje místo běžných 46 47 chromozomů. Dispozice pro vznik Downova syndromu jsou uloženy na jednom z ramen chromozomu č. 21.

Proto se Downův syndrom označuje také jako trizomie 21. chromozomu **(12,18)**.
(Příloha č. 5)

Vývoj dětí s DS probíhá vcelku normálně, ale je mnohem zdlouhavější, pomalejší, proto jejich výchova a učení vyžaduje specifický přístup. Obecně je základní diagnózou málo ovlivněná emocionální a sociální stránka dítěte, motorický vývoj a vývoj řeči jsou poznamenány mnohem více **(12, 18, 9)**.

Rozumové schopnosti jsou u všech dětí s Downovým syndromem sniženy. Průměrná hodnota inteligence se pohybuje v oblasti střední mentální retardace, přičemž u chlapců jsou tyto hodnoty v průměru nižší než u dívek. Vývoj sociálních návyků a celková společenská přizpůsobivost obvykle zřetelně předstihuje vývoj řeči, myšlení a usuzování. Je to podmíněno typickým aktivním zájmem těchto dětí o sociální dění, poměrně rychlým vývojem emocionálním, dobrou schopností nápodoby aj.

V oblasti pohybového vývoje jsou mezi dětmi s Downovým syndromem velké rozdíly. Vývoje je bržděn kromě mentální retardace také svalovou ochablostí, srdečními vadami či jinými postiženími. Vývoj motoriky postupuje ve stejném sledu jako u ostatní populace, vykazuje však v průměru asi s poloviční zpoždění **(23)**.
(Příloha č. 6)

Rozvoj řeči je značně opožděn. Vývoj myšlení předbíhá možnosti artikulace, fonace a dalších prvků, které si zdravé děti poměrně snadno osvojí. Je potřebná pomoc logopeda. Porucha leží v mozečkových funkcích zajišťujících jemnou motoriku, koordinace pohybů a podobně. V období vývoje řeči se přechodně objevuje tzv. eretické stádium. První před druhým rokem (broukání a první slova), druhé mezi 4-5 lety, kdy dítě začíná tvořit věty o dvou, třech i více slovech **(9)**.

Autismus

Patří mezi pervazivní vývojové poruchy (F84), nemá sociální původ. Znamená chorobnou uzavřenost do sebe. Autisté rostou, rozvíjejí se, ale neuvědomují si svůj život, neuvědomují si druhou osobu, neuvědomují si okolní svět v plné šíři. Jsou sami. Jejich vnitřní svět je podivný, nelidský, osamělý, prázdný **(30)**.

Autismus není druhem mentální retardace ani druhem schizofrenie. Je charakterizován triádou příznaků:

1. Neschopností vzájemné společenské interakce
2. Neschopností komunikace
3. Omezeným stereotypně se opakujícím repertoárem zájmů a aktivit **(2, 12, 43, 61)**

Příčina autismu není dosud známa. Vlastní autismus postihuje 4 až 5 dětí na 10 000 narozených, z toho 3 až 4 chlapce na 1 dívku. Počet dětí s autistickými vlastnostmi se pohybuje mezi 10 až 22 na 10 000 narozených **(43, 61)**.

Poprvé byl autismus popsán a upřesněn až ve 20. století americkým psychiatrem Leo Kannerem. Předpokládalo se však, že děti s autismem reagují svou uzavřeností na patologické rodiče, chladné matky, které svým negativním a odmítavým postojem vyvolávají autistické symptomy **(61)**.

Popis autismu

Autismus je charakterizován snížením vývoje sociálních interakcí, vývoje schopnosti verbální i neverbální komunikace a představivosti.

Pro stanovení diagnózy autismu musí být zastoupeno minimálně 6 charakteristik.

- anomálie ve vývoji kognitivních schopností
- anomálie v polohové orientaci a motorických projevech
- bizarní odpovědi na smyslové stimuly
- atypické chování
- anomálie v náladě
- sebepoškozování **(2, 43)**

Znaky autismu přetrvávají po celou dobu dětství. Klasické symptomy jsou vždy přítomny, další charakteristiky se kombinují rozmanitým způsobem. Menší část těchto dětí vykazuje normální inteligenci, 80% různý stupeň mentální retardace. Polovina autistů nezíská nikdy funkční řeč, asi 1/3 trpí krizemi epilepsie během dospívání. I když se projevy autismu časem zmírňují, přetrvávají celý život. Jen 5% postižených vede samostatný život **(6)**.

Symptomy jsou nejmarkantnější u dětí ve věku od 3 do 6 let, kdy se projevují nejjasněji. Důležitá je rychlá diagnóza, která umožňuje postiženému nejlepší perspektivu pro jeho budoucnost **(42, 56)**.

Typy autismu:

1. Dětský autismus

Je typ pervazivní vývojové poruchy, která je definována:

- přítomností abnormálního nebo porušeného vývoje, jež se projeví před třetím rokem života dítěte
- charakteristickými abnormálními funkcemi všech tří oblastí psychopatologie, kterými jsou sociální interakce, komunikace a opakující se omezené stereotypní chování **(2, 15, 52, 61)**.

K těmto specifickým diagnostickým rysům dále přistupuje běžně škála dalších nespecifických problémů, jako fobie, poruchy spánku a jídla, návaly zlosti a agrese namířená proti sobě **(52, 61)**.

2. Atypický autismus

Je typ pervazivní vývojové poruchy, která se odlišuje od dětského autismu buď věkem začátku, nebo tím, že nesplňuje všechny tři skupiny požadavků pro diagnostická kritéria. Tam, kde je abnormální a porušený vývoj až po třetím roku věku a kde není dostatečně průkazná abnormalita v jedné nebo ve dvou ze tří oblastí psychopatologie požadované pro diagnózu autismu i přes přítomnost charakteristických abnormalit v jiných oblastech. Atypický autismus vzniká často u výrazně retardovaných jedinců a jedinců s těžkou vývojovou receptivní poruchou řeči **(61)**.

3. Rettův syndrom

Je stav až dosud zjištěný pouze u dívek s obvyklým začátkem ve věku 7-24 měsíců. Po období časného vývoje, probíhajícího normálně, se objevuje částečná nebo pozvolná ztráta řeči a porucha obratnosti při chůzi a užívání rukou, současně se zástavou růstu hlavy. Charakteristická je i ztráta účelných pohybů rukou a stereotypní krouživé pohyby

rukou. Je zastaven vývoj hraní a vývoj sociální, ale sociální zájmy mají tendenci se udržovat. Téměř vždy je výsledkem těžká mentální retardace **(2, 61)**.

U většiny se objevují epileptické záchvaty **(2)**.

4. Jiná dětská desintegrační porucha

Je typ pervazivní vývojové poruchy, která je charakterizována tím, že po období zcela normálního vývoje následuje trvalá ztráta dříve získaných dovedností v různých oblastech vývoje během několika měsíců. Typicky je to doprovázeno ztrátou zájmu o okolí, stereotypním motorickým manýrováním a porušenou sociální interakcí a komunikací, namířená proti sobě **(52, 61)**. Může dojít k částečné obnově těchto funkcí. Dříve byla tato porucha nazývána jako infantilní demence, Kellerův syndrom nebo dezintegrační psychóza **(52)**. V některých případech může být porucha v určitém spojení s encefalopatií, ale diagnóza by měla být založena na projevech chování.

5. Hyperaktivní porucha sdružená s mentální retardací a stereotypními pohyby

Tato porucha označuje skupinu dětí s těžkou mentální retardací (IQ pod 50), jejichž hlavní problém tkví v hyperaktivitě a v poruchách pozornosti, ale i ve stereotypním chování. Po stimulacích se nezlepšuje (na rozdíl od dětí s normální inteligencí) a může docházet k těžkým dysforickým reakcím (někdy doprovázeným psychomotorickou retardací) po podání psychostimulancií a v dospívání jeví hyperaktivita sklon k nahrazení sníženou aktivitou. Tento syndrom je často sdružen s řadou vývojových opoždění, ať již specifických nebo globálních. Do jaké míry je tento typ příznaků způsoben nízkým IQ nebo organickou chorobou mozku, není známo **(61)**.

6. Aspergerův syndrom

Je porucha nejisté nosologické validity, charakterizovaná tímž kvalitativním porušením reciproční sociální interakce, které napodobuje autismus, současně s opakujícím se omezeným, stereotypním repertoárem zájmů a aktivit **(52, 61)**.

Liší se od autismu hlavně tím, že není narušen vývoj řeči, inteligence a kognitivních schopností **(1, 52, 61)**.

Tato porucha je často spojena se značnou nemotorností. Abnormality mají velkou tendenci přetrvávat do dospívání a dospělosti.

7. Jiné pervazivní vývojové poruchy

8. Pervazivní vývojová porucha **(61)**.

1.1.2.3 Klasifikace mentální retardace dle klinických příznaků

Dle klinických příznaků rozlišujeme dva typy mentální retardace:

1. Typ *erectický* - je charakteristický velkou dráždivostí **(28, 55)**. U dítěte se velmi rychle střídá vzruch a útlum, neustále se pohybují, jsou prchliví a zlí. Typické jsou rychlé změny emocí a citová nestálost, slabá vůle souvisí s poruchami pozornosti, nesoustředěností a přebíháním od jedné činnosti k další. Dítě je nedisciplinované, neovladatelné. Neumí se podříditi režimu a činí výchovné problémy. Vyžadují individuální péči a přizpůsobování se jejich momentálnímu rozpoložení a náladě **(28)**.
2. Typ *torpidní* **(28, 55)** - je charakteristický chorobným zpomalením procesů vzruchu a útlumu. Jedinci jsou nepohybliví, nečinní, jejich duševní procesy probíhají velmi pomale a zpomalené jsou i veškeré pohyby. Nic je neupoutá a nezajímá. Chovají se tiše a klidně, ve škole se ale nic nenaučí, neboť se nedovedou soustředit a také si nezapamatují, co mají vykonat.

Mezi oběma typy se vyskytují typy přechodné. Oběma typům, i typům přechodným se podávají léky pro aktivizaci či zklidnění, které působí pozitivně na pozornost a schopnost zvládat zátěž. Medikamenty ovlivňují stav dítěte, nikdy ale jeho rozumovou úroveň **(28)**.

1.1.3 Psychologické zvláštnosti mentálně retardovaných

Z hlediska psychické struktury osobnosti tvoří mentálně retardovaní jedinci homogenní skupinu. Každý je individuální svébytný subjekt s charakteristickými osobnostními rysy. U většiny z nich se projevují určité společné znaky, jejichž individuální modifikace závisí na druhu, hloubce a rozsahu mentální retardace.

Hlavní projevy:

- zpomalená chápavost, jednoduchost a konkrétnost úsudků
- snížená schopnost až neschopnost vyvozování a chápání logických vztahů
- opožděný psychosexuální vývoj
- citová vzrušivost
- snížená mechanická a zejména logická paměť **(50, 19)**
- těkavá pozornost
- nedostatečná slovní zásoba, neobratnost při vyjadřování
- nedostatky v osobní identifikaci a ve vývoji "já"
- sugestibilita rigidita chování
- zvýšená potřeba uspokojení a bezpečí
- porucha v interpersonálních skupinových vztazích a komunikaci
- snížená přizpůsobivost **(50)**
- zvýšená závislost na vychovatelích a rodičích
- infantilnost
- poruchy vizuomotoriky a pohybové koordinace **(19)**

Duševní vývoj mentálně postižených dětí probíhá podle stejných zákonitostí jako u normálních dětí. Jejich vývoj je však pevně determinován na základě aktuální úrovně jejich rozumových schopností a "naprogramován" na celý další život. V žádné sféře psychiky proto nemůže dítě s mentálním postižením dosáhnout vyšší úrovně než zdravé děti.

U dětí s MR je oslabena především potřeba poznávat okolní svět, což je způsobeno nezralostí mozkové kůry Projevu se:

- malou potřebou nových dojmů

- rychlým vyhasínáním orientačního reflexu, což znesnadňuje a zpomaluje vytváření nových podmíněných reflexů
- sklonem k útlumu
- nedostatek podnětů brzdí rozvoj vnímání, zpomaluje rozvoj myšlení

Chyby ve výchově znesnadňují i tak již snížené možnosti socializace postiženého dítěte. Rodiče často upadají v zoufalství nad jeho bezmocností a dítě nadměrně ochraňují a obsluhují. V tomto směru působí i zpomalený vývoj řeči. Dítě si časem uvědomuje svoji odlišnost a reaguje škálou kompenzačních a pseudokompenzačních postojů (upoutání pozornosti, úhyby, schovávání,..)

Nápadná je velmi nízká úroveň myšlení (souvisí s nedostatečným rozvojem řeči, jako nástroje myšlení **(50)**). Vyskytují se nedostatky v artikulaci, nedostatečná schopnost rozumění, hodnocení, rozhodování a programování řeči **(52)**. Projevuje se omezená schopnost abstrakce zobecňování. Jen děti s lehkou formou se dostanou za hranice konkrétnosti (abstrakce barvy, společného znaku, hodně-málo, počet). Nedovedou používat obecné pojmy. Dítě spíše vzpomíná, než přemýšlí, jeho myšlení se omezuje na konkrétní situační souvislosti, je chudé a neproduktivní. Dále nesoustavnost, unavitelnost, nekritičnost (děti nepochybují o správnosti domněnek, zřídka pozorují svoje chyby) **(50)**. Pojmy se tvoří těžkopádně a úsudky jsou nepřesné **(52)**.

Pro paměť mentálně retardovaných je charakteristická malá kapacita, nestálost uchování a rychlé zapomínání. Nové si osvojují pomalu **(50, 34)**. Neumí se cílevědomě učit a vzpomínat si **(50)**. Pamětní stopy si nevybavují přesně a vědomosti neumějí včas uplatnit v praxi **(52)**.

Emocionální vývoj :

- vyhýbání se novému a neznámému (cizí prostředí, neznámé osoby či podněty, neúměrně náročné úkoly v nich vzbuzují strach a intenzivní reakce)
- nízká úroveň sebekontroly (nekoordinují své city vzhledem k situaci)
- nedostatečně diferencované city na úrovni mladších dětí
- rychlé střídání citů a nálad, reakce neadekvátní podnětům

- opožděné a obtížné formování morálních citů (svědomí, soucit, pocit odpovědnosti, povinnosti,...)
- dovedou mít rádi své blízké, jsou velmi vnímaví k jejich bolesti a trápení ochotní pomáhat každému **(50)**
- snáze podléhají afektům **(52)**

Nedostatek iniciativy, neschopnost řídit vlastní jednání a překonávat překážky, nekritické přijímání rad a pokynů jsou příznaky nedostatku vůle.

Vývoj charakteru

Vývoj charakteru u MR závisí, stejně jako u zdravých dětí, na působení okolního prostředí a na výchově, i když proces jeho vytváření je více či méně ovlivňován zvláštnostmi jejich nervové soustavy. Hlavními činiteli jsou okolní podmínky a výchova, která závisí především na přístupu rodičů. Na přísnosti, náročnosti a na vhodné organizaci života dítěte závisí utváření základních charakterových vlastností a rysů: vůle, vytrvalost, sebeovládání, smysl pro povinnost,... **(50)**.

Dítě s postižením potřebuje porozumění a pomoc rodičů a všech blízkých. Současně mu však musí být i oporou, musí je výchovně vést, mnohému naučit a hlavně ovšem by měli naplňovat jeho svět pohodou a radostnou náladou **(25)**.

Pro zdárný vývoj dítěte je daleko důležitější pomáhat mu k radostnému a v mezích jeho možností plnohodnotnému životu než je litovat a odstraňovat mu z cesty sebemenší překážky **(26)**.

V rodině většinou převládají krajní přístupy:

- rodiče děti litují - děti se ničemu nenaučí, vytváří se u nich neodpovědnost, nepracovitost, nesamostatnost
- přílišná přísnost

Důležitá je výchova správných návyků a seznamování s normami a jejich vysvětlení **(50)**.

Děti, které nesplňují očekávání rodičů, jsou ve větším nebezpečí, že budou méně milovány a více trestány než ty, které identitu svých rodičů povznášejí **(10)**.

Tresty jsou při výchově velmi málo efektivní **(50)**.

1.2 Výchova a vzdělávání mentálně retardovaných

Postižené dítě má právo na zvláštní péči, výchovu a profesní přípravu, aby mohlo žít plnohodnotným a důstojným životem a dosáhnout nejvýše možného stupně samostatnosti a sociálního začlenění **(34)**.

Zkušenosti speciálních pedagogů potvrzují, že hlavní a nejúčinnější terapií MR je učení. Výchova a vzdělávání je celoživotním procesem.

Každý národ má odpovědnost za to, aby se jeho školský systém postaral o děti se zdravotním postižením v takové úplnosti, jako o děti ostatní **(31)**.

Výchova a vzdělávání dětí s mentálním postižením má svá specifika a závisí na stupni, typu a době vzniku mentální retardace, na kombinaci s dalšími postiženími a také na ochotě rodiny a pedagogů navzájem spolupracovat.

Péče o jedince s MR spadá pod tři sektory:

- ministerstvo zdravotnictví (děti do 3 let, rehabilitační péče...)
- ministerstvo školství (mateřské školy speciální, praktické školy...)
- ministerstvo práce a sociálních věcí (ústavy sociální péče, chráněné dílny...)

Zřizovatelem péče pro postižené mohou být také různé nestátní organizace (církve, charitativní zařízení atd.)

Integrace jako nový trend ve vzdělávání, je hodně diskutovaným tématem. Rozhodnout, jestli dítě integrovat nebo ho zařadit do základní školy praktické, je vždy velice složité a musí se zvážit všechny okolnosti, všechna pro a proti.

Výhody základní školy praktické spočívají v odborném vedení speciálním pedagogem, v upraveném prostředí, se speciálními pomůckami, metodami, ve sníženém počtu dětí na třídu atd.

Po psychické stránce postižený i jeho rodiče vidí, že s problémem, co mají, nejsou sami a mohou si s ostatními předávat rady. To vše dětem usnadňuje práci a učení. Na druhou stranu dítě má méně kontaktu se zdravými kamarády, mnohdy bývá odloučené od rodiny a začlenění do běžného života bez úlev by mu mohlo činit problémy **(51)**.

1.2.1 Historie péče o mentálně retardované

Počátky péče o mentálně retardované (tehdy duševně úchylné, abnormální, blbé) spadají do 60. let 19. století, kdy se v českých zemích zakládaly první vyučovací ústavy pro slabomyslné. Poskytovaly péči sociální, léčebnou, rehabilitační, výchovnou a do jisté míry též vzdělávací. Možnost vzdělávat slabomyslné vycházela z říšského zákona o školách obecných z roku 1869 a jeho novely (1883). Bylo umožněno zřizovat školy vychovatelný pro děti neplnosmyslné a mravně zpustlé a stanoveno, za jakých podmínek lze dítě osvobodit od školní docházky. Základem pro formování oboru speciální pedagogika u nás byly tři Čádovy sjezdy (František Čáda - zakladatel české psychologie dítěte, věnoval se i pedopatologii a pomocnému školství). První sjezd pro péči o slabomyslné a školství pomocné se konal 1909 v Praze. Dal vznik pedopatologii – základu dnešní speciální pedagogiky. Druhý sjezd se konal 1991 v Brně, hlavním cílem zde byla nutnost zřizovat pomocné školy a ústavy i na Moravě. Třetí sjezd se konal roku 1913 v Ostravě (52).

Organizovaná péče o mentálně postižené v Čechách začíná založením Ústavu pro idioty - první ústav pro slabomyslné v Praze, r. 1871, který se roku 1898 přejmenoval na Ernestinum. Zakladatelem byl Karel Slavoj Amerling (1807-1884), lékař, přírodovědec, pedagog, filosof. Ernestinum bylo zřízeno pro chudé slabomyslné a blbé děti (19, 52).

Cílem péče bylo navrátit chovance do společnosti, jako užitečné občany, nebo je alespoň chránit. Organizačně byl ústav rozčleněn na tři oddělení:

- v prvním oddělení (dnes diagnostickém) byli chovanci jen dočasně, dále přecházeli do jednoho z dalších oddělení. Hlavní náplní byl nácvik sebeobsluhy a rukodělných prací.
- Druhé oddělení mělo charakter výchovný a vzdělávací. Cílem výchovy bylo, aby se chovanci uměli po odchodu z ústavu o sebe postarat. A vydělat si.
- Ve třetím oddělení byl azyl pro idiotické děti.

Karel Herfort (1871-1940) (profesor psychopatologie KU, ředitel a lékař Ernestina) zde zřídil dvě třídy pomocné školy (52).

Dbal na individualizaci výchovy a vzdělání, velká pozornost byla věnována nápravě řečových vad a rozvoji motoriky **(19)**.

Jeho cílem bylo naučit děti jednoduchým činnostem, aby byly po propuštění z ústavu schopny vydělávat peníze. Přípravovali se v dílně košíkářské, obuvnické, truhlářské, kartáčnické a šicí, učili se i domácím pracím a práci na zahradě.

Herfort rozdělil slabomyslnost na vrozenou a získanou, podle vzdělavatelnosti roztrídil slabomyslné na :

- schopné vzdělání a výchovy –debily
- schopné výchovy, neschopné vzdělávání –imbecily
- neschopné výchovy ani vzdělávání – idioty.

O rozvoj československého speciálního školství se nejvíce zasloužil Josef Zeman (1867-1961). Je považován za zakladatele soustavy speciálního školství v Československu. Za jeho působení vzniklo velké množství pomocných tříd, několik ústavu pro tělesně postižené, založil Knihovnu úchylné mládeže, učební osnovy a jednotné výchovné směrnice pro speciální školy. Byl autorem zákona o pomocném školství z roku 1929, který platil až do roku 1948 **(52)**.

Stát vydal v roce 1948 Zákon o jednotném školství č. 95/1948, který pojednával o dětech s postižením **(19, 52)**.

1.2.2 Speciálně pedagogické centrum

Speciálně pedagogická centra pro mentálně postižené jsou speciální školská zařízení, jako poradenský servis pro děti s mentální retardací a jejich rodiče **(55)**.

Jsou zřizovaná především při mateřských školách speciálních pro mentálně retardované, základních školách praktických či základních školách speciálních. Některá SPC pro mentálně retardované se v rámci své činnosti specializují na určité druhy postižení, např. na péči o děti s Downovým syndromem, o děti s autismem a autistickými rysy.

Působí zde: speciální pedagog – psychoped
psycholog
sociální pracovníce

podle potřeb pak dále logoped, pediatr a rehabilitační pracovník.

Hlavní funkce SPC:

- § poradenské služby školám a školským zařízením pro mentálně postižené, rodičům dětí s postižením a dalším, jež pečují o mentálně retardované
- § komplexní péče o děti s jedním určitým druhem postižení
- § pravidelná a dlouhodobá práce s dítětem mentálně postiženým od nejranějšího věku až do ukončení školní docházky (50).

1.2.3 Předškolní péče

Děti předškolního věku s mentálním postižením mohou navštěvovat mateřskou školu speciální pro mentálně postižené, běžnou mateřskou školu, nebo speciální třídu pro děti s mentálním postižením při běžné mateřské škole.

1.2.3.1 Mateřská škola speciální

Mateřská škola speciální pro děti s mentálním postižením zajišťuje výchovu a vzdělávání mentálně postižených dětí. Vytváří optimální podmínky pro jejich rozvoj, zajišťuje soustavnou individuální péči v kolektivu i mimo něj a to v oblasti rozvíjení řeči, myšlení, hrubé a jemné motoriky, vnímání, rozumových schopností, sociálním a citovém vývoji. Vede děti k samostatnosti, sebeobsluze, odpovědnosti a spolupráci s ostatními dětmi. Rozvíjí i praktické dovednosti a správné návyky.

1.2.4 Školní péče

1.2.4.1 Základní škola praktická

V základní škole praktické se vzdělávají především děti s lehkým mentálním postižením, nebo děti s úrovní rozumových schopností v pásmu podprůměru, které nejsou z nejrůznějších důvodů schopny prospívat na běžné základní škole. Základní škola praktická má žákům umožnit za pomoci speciálních výchovných a vzdělávacích prostředků a metod dosáhnout nejvyššího možného stupně vzdělání (znalostí, dovedností a charakterových vlastností).

Vzdělání je vnitřně členěno do devíti ročníků, rozdělených ve dvou stupních.

Cílem výchovně vzdělávací práce základní školy praktické je příprava dětí na zapojení, případně úplnou integraci do běžného života.

Část žáků základní školy praktické tvoří žáci romského etnika, pro něž byl v roce 1998 vypracován vzdělávací program *Alternativní vzdělávací program pro žáky romského etnika*.

Učební plán obsahuje podobné vyučovací předměty jako učební plán běžné základní školy. Výjimkou je výuka cizích jazyků, které jsou vyučovány pouze jako nepovinný předmět.

Absolventi základních škol praktických pokračují dále ve vzdělávání na odborných učilištích, v praktických školách, nebo i na odborných učilištích a středních školách, pokud splní podmínky přijímacího řízení. Mohou si také doplnit vzdělání absolvováním kurzu.

1.2.4.2 Základní škola speciální

V základní škole speciální se vzdělávají žáci s takovými nedostatky rozumového vývoje, které jim umožňuje, aby si ve vhodně upravených podmínkách a při odborné speciálně-pedagogické péči osvojovali základní vědomosti, dovednosti a návyky, potřebné k orientaci v okolním světě, k dosažení maximální možné míry samostatnosti a nezávislosti na péči druhých osob a k zapojení do společenského života. Výchovně-vzdělávací činnost se zaměřuje na pěstování návyků sebeobsluhy, osobní hygieny a na rozvíjení dovedností denní potřeby.

V základních školách speciálních se vzdělávají především žáci středně těžce mentálně postižení, kteří se nemohou vzdělávat ani v základní škole praktické.

Od škol běžného typu se odlišují jak strukturou a organizací, tak i podobou učebního plánu.

Vzdělávání žáků vyžaduje také vhodně upravené podmínky - malý počet žáků ve třídě, školní třídy přizpůsobené jejich potřebám, speciální učebnice a pracovní sešity, přizpůsobený časový rozvrh a především klidné školní prostředí.

Jedním ze závažných úkolů základní školy speciální je vybavit žáky triviem základních vědomostí a dovedností, to znamená naučit je číst, psát a počítat. Mnohé

z vědomostí a dovedností získaných v základní škole speciální žáci využijí při naplňování svého volného času, při různých formách tvořivé činnosti, při zájmových aktivitách, které povedou ke zlepšení kvality jejich života. Funkcí školy je také připravovat žáky k dalšímu vzdělávání. Absolventi mají možnost pokračovat ve svém vzdělávání v praktické škole a získat tak kvalifikaci k vykonávání jednoduchých pracovních činností **(51)**.

1.2.4.3 Přípravný stupeň základní školy speciální

Přípravný stupeň je formou vzdělávání žáků se závažnějším mentálním postižením. Snaží se umožnit školní vzdělání žákům, kteří vzhledem k těžšímu stupni mentálního postižení neprospívají ani na nižším stupni základní školy speciální, ale jsou na nich zřejmé určité předpoklady rozvoje rozumových schopností. Je to příprava pro zařazení žáka do základní školy speciální. Žáci sem můžou nastoupit již od 5 let věku **(19)**.

1.2.5 Další vzdělávání a profesní příprava

Po ukončení povinné školní docházky v základních školách praktických a základních školách speciálních mají mladiství s mentálním postižením možnost pokračovat ve svém vzdělávání v odborných učilištích nebo v praktických školách s tříletou, dvouletou nebo jednoletou přípravou. Od roku 2000 mají všichni absolventi povinné devítileté docházky možnost pokračovat ve svém vzdělávání i na středních školách a středních odborných učilištích, pokud splní všechny předpoklady (vědomosti, dovednosti, zdravotní způsobilost) a úspěšně absolvují přijímací zkoušky. Již nemají povinnost doplnit si vzdělání na úroveň některého ze vzdělávacích programů základní školy.

1.2.5.1 Odborné učiliště

Odborná učiliště zajišťují profesní přípravu žáků základních škol. V teoretické části navazují na vzdělávací program základních škol, jeho učivo dále prohlubují a rozšiřují. Těžiště jejich práce ale spočívá v praktické přípravě žáků na zvolené povolání. Odborná učiliště jsou dvouletá nebo tříletá.

Výběr učebních oborů je široký:

Hutnické práce, Farmářské práce, Kovářské práce, Nožířské práce, Obráběcí práce, Strojně-montážní práce, Zámečnické práce a údržba, Elektrotechnické práce, Kamenické práce, Keramické práce, Výroba dutého skla, Zušlechťování skla, Papírenské práce, Cukrářské práce, Pečivářské a cukrovinářské práce, Pekařské práce, Řeznické a uzenářské práce, Kloboučnické práce, Pletařské práce, přádelnické práce, Šití oděvů, Šití prádla, Brašnářské a sedlářské práce, Obuvnické práce, Truhlářské práce, Dlaždičské práce, Klempířské práce ve stavebnictví, Malířské, Lakýrnické a natěračské práce, Podlahářské práce, Pokrývačské práce, Sklenářské práce, Výroba kovové bižuterie, Stavební práce, Tesařské a truhlářské práce, Zednické práce, Květinářské, Zelinářské a ovocnářské práce, Opravářské práce, Pěstební a lesnické práce, Práce při výrobě bižuterie a ozdobných předmětů, Sadovnické a květinářské práce, Vinohradnické a ovocnářské práce, Práce ve zdravotnických a sociálních zařízeních, Knihařské a kartonážnické práce, Kuchařské práce, Práce v autoservisu, Práce v čistírnách a prádelnách, Prodavačské práce **(51)**.

1.2.5.2 Praktická škola

Praktické školy zajišťují další vzdělávání mentálně postižené i jinak znevýhodněné mládeže, jež se vzhledem k úrovni rozumových schopností, případně k dalším vadám a onemocněním, nemůže vzdělávat v odborných učilištích ani v jiných středních školách.

Obsahuje 3 směry - 1 letá (pro absolventy základní školy speciální a základní školy praktické),
2 letá (pro absolventy základní školy speciální a základní školy praktické),
3 letá (pro žáky, kteří úspěšně ukončili základní školu praktickou a dále pro žáky základní školy praktické a běžné základní školy, kteří ukončili neúspěšně devátý ročník) **(19)**.

Vzdělání je zakončeno vysvědčením.

1.2.6 Systém ústavní péče

Ústavy sociální péče jsou podle vyhlášky č. 182/1998 Sb. Určeny pro občany postižené mentálním postižením těžšího stupně a pro občany postižené vedle mentálního postižení těžšího stupně též tělesnou nebo smyslovou vadou, kteří potřebují ústavní péči. Občané lehčího stupně postižení mohou být do ústavu přijati jen tehdy, jestliže nezbytně potřebují ústavní péči **(51)**.

Ústavní péče je u nás poskytována:

- V ústavech pro mládež, kam jsou zařazovány děti od tří let do skončení povinné školní docházky, či do ukončení přípravy na povolání, nejvýše ale do 26 let.
- V ústavech pro dospělé.

Toto ustanovení se ale v praxi nedodržuje a rozdíly mezi ústavami pro mládež a pro dospělé se postupně stírají **(44)**.

Dle délky pobytu svěřenců v ústavu rozlišujeme ústavy s denním, týdenním a celoročním pobytem:

1. Denní ústavy – stacionáře – pečují o děti, mládež i dospělé v době, kdy jsou jejich rodiče v zaměstnání. V některých případech supluje práci škol a mateřských škol, kam by mentálně retardovaní měli docházet. U dospělých nahrazují činnost chráněných pracovišť.
2. Týdenní zařízení jsou kompromisem mezi domácí a ústavní péčí. Rodina žije v průběhu týdne normálním životem, rodiče chodí do zaměstnání a dostatek času věnují dětem bez postižení, o víkendu se mohou starat o dítě s postižením, které tak neztrácí kontakt s domácím prostředím a rodinou. Děti se tak mají stále na co těšit. V průběhu týdne se těší domů a koncem víkendu zase na kamarády v zařízení.
3. Ústavy s celoročním pobytem jsou určeny pro těžce mentálně postižené jedince, o které se rodina z nejrůznějších důvodů nechce nebo nemůže starat **(51, 66)**.

Péče o těžce mentálně postižené jedince je velmi náročná, často mimo síly rodičů. Negativně se promítá do výchovy sourozenců, partnerského soužití, způsobuje rozpad rodiny či její izolaci. Přidávají se také problémy ekonomické nebo bytové a situace nemá jiné řešení než umístění postiženého do ústavu **(51)**.

Podle zákona č. 100/ 1988 Sb. O sociálním zabezpečení se v ústavech sociální péče pro mentálně postižené poskytuje zejména bydlení, zaopatření, zdravotní péče, rehabilitace, kulturní a rekreační péče, osobní vybavení a dle stupně postižení i pracovní uplatnění. V ústavech pro děti a mládež se má poskytovat též výchova a vzdělávání. Dobrá práce v ústavech sociální péče není ale založena na profesionální rutině, ale na schopnosti empatie, trpělivosti, umění naslouchat a respektovat, na pozitivním myšlení **(66)**.

V roce 1998 byla zahájena transformace „velkých ústavů sociální péče pro těžce zdravotně postižené v modernější formy trvalé péče“. Hledají se nové cesty, které by vedly ke zlepšené péče o lidi s těžkými formami postižení. Neboť péče v ústavu nespočívá jenom v krmení a ošetřování člověka. Je to náhradní domov a doplňuje se zde rodinné péče. Základními trendy jsou integrace, normalizace a humanizace.

- integrace je v tomto případě snaha umožnit postiženým lidem žít uvnitř lidské společnosti a ne na okraji a zapojit se dle svých možností do sociálních aktivit
- normalizace je snaha o to, aby postižení mohli provozovat normální život – chodit do školy, do zaměstnání, mít příbuzné a známé, koníčky, zájmy, svůj majetek a věci
- humanizace nejen péče o postižené, ale celé společnosti, která vidí v postižených lidech rovnoprávné spoluobčany, respektuje je a svoji humanitu projevuje v postojích, ale i v jednání a zacházení s nimi a ve vytváření podmínek pro jejich život **(51)**.

1.2.8 Legislativa

Současná legislativa v České republice akceptuje mezinárodní dokument Úmluvu o právech dítěte. V České republice mají všechny děti právo na odpovídající formu systematického vzdělávání. Legislativní podmínky pro výchovu a vzdělávání dětí s mentální retardací jsou dány těmito zákony a vyhláškami:

- Zákon ČNR č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání
- Vyhláška MŠMT ČR č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných
- Vyhláška MŠMT ČR č. 48/2005 Sb., o doplnění vzdělání poskytované základními školami
- Vyhláška MŠMT č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

1.3 Volný čas

1.3.1 Vymezení pojmu volný čas

Volný čas se stal předmětem mnoha vědních disciplín. Zabývají se jím sociologové, sociální pracovníci, pedagogové, speciální pedagogové, psychologové, ekonomové, lékaři a další (33).

Volný čas je možno chápat jako opak nutné práce a povinností, dobu, kdy si své činnosti můžeme svobodně vybrat, děláme je dobrovolně a rádi, přinášejí nám pocit uspokojení a uvolnění (37, 38).

Pod pojmem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, dobrovolné vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené (33).

Volný čas v nejužším slova smyslu znamenající efektivní, skutečnou, svobodnou a plně disponibilní dobu, je obdobím nezávislým na době spánku, zaměstnání i na

polovolném čase (jako prostoru pro uspokojení všech přirozených i společenských potřeb, vyjma doby spánku a práce) (53).

Každý člověk má svůj čas a prožívá jej jako svůj život. Čas, který člověku zbývá jako protiváha nutných činností spjatých se zaměstnáním, sociálními povinnostmi a biologickými nezbytnostmi, je čas prázdný, který každý může naplnit v rámci daných podmínek svobodně, podle své vlastní vůle. (46, 48).

To jak tráví člověk volný čas není ale záležitost jen jeho vůle, individuálního výběru či působení společnosti. Existuje celá škála determinujících faktorů, které působí jak přímo tak zprostředkovaně. Rodinná situace, materiální možnosti, vybavení rodiny, společenská zařízení, jež jsou k dispozici, i možnosti, jež poskytuje příroda. Významnou roli hraje vzdělání, formující určité zájmy a životní návyky člověka. Nejpodstatnějším faktorem, který ovlivňuje způsob, jakým člověk prožívá své volné chvíle, je však v první řadě jeho zapojení do pracovního procesu. Práce a její bohatost či chudoba formuje lidskou osobnost, její zájmy a vkus (11).

1.3.2 Volný čas v historickém pohledu

S volným časem se setkáváme od počátku lidstva. Vyplyval přirozeně z biologické potřeby člověka odpočinout si po vykonané práci a zpočátku nepředstavoval problém, kterým by se bylo potřeba zabývat.

Postupně se způsob trvání i délka volného času začaly diferencovat.

Ve starověku, po rozpadu rodového zřízení, se majetkové rozdíly mezi lidmi značně zvětšily a společnost se rozdělila na několik sociálních vrstev. Práce se tak stala výhradně účelem vrstev nejnižších, zatímco volný čas výsadou bohatých svobodných lidí, kteří se mohli vzdělávat a kulturně rozvíjet.

Úvahy o volném čase nalezneme už u Platóna či Aristotela. Ti kladli důraz na pěstování těla a ducha. Aristoteles tvrdil, že volný čas by se měl využít k uvažování, teoretické činnosti, filozofii a správě státu. Měl to být prostor pro další rozvoj člověka spojený s pocitem blaha a štěstí (53).

Starořecké slovo *scholazein* (základ našeho slova škola) znamenalo původně míti volnou chvíli, prázdnou, zahálet. Protože však ani staří Řekové neschvalovali, aby

se volný čas mařil, položili důraz na činnost, které byl volný čas věnován. Význam slovesa scholazein se posunul, znamenalo mít čas pro něco, věnovat se něčemu. Konečný význam je poučovat, přednášet. Podobnou významovou proměnou prošlo i podstatné jméno scholé. Původně odpočinek, oddech, prázdná chvíle, potom přednáška, rozhovor a konečný význam – škola **(11, 46)**.

Ve středověku byla nositelem moci církev. Ta určovala, jaké činnosti jsou vhodné pro správného křesťana a jaké ne. K nevhodným patřila zahálka, která byla dokonce považována za hřích. Volné chvíle po práci se měly využívat k návštěvám kostela, k náboženskému rozjímání a modlitbám.

V 15. a 16. století se pojetí volného času změnilo. Thomas More ve svém díle Utopie požadoval rozdělení práce mezi všechny občany a tím zkrácení pracovní doby na pouhých šest hodin. To ale byla jenom teorie. Ve skutečnosti se pracovní doba pohybovala kolem 14 hodin denně a volný čas nebyl prakticky žádný. Doba po namáhavé práci stačila akorát na načerpání sil do dalšího pracovního dne.

Během 19. a 20. století se volný čas stal významnou dimenzí každého člověka, nejprve se tomu tak stalo ve vyšších vrstvách a ve městech. Odlišně byl vnímán volný čas u lidí různých společenských vrstev a sociálního postavení **(33)**.

Léta 60. a 70. se vyznačují konzumní orientací volného času. Sloužil k utrácení peněz. Heslo: Člověk musí v práci něco dokázat, aby si mohl ve volném čase něco dovolit! V 80. letech nepřevládá již orientace na blahobytný konzum, člověk chce volný čas prožívat uvědoměle a intenzivně **(11, 46)**.

Teprve zákonnou úpravou pracovní doby se stal volný čas samozřejmostí pro všechny.

Volný čas se pro nás stal důležitou hodnotou a začali jsme mu přisuzovat velký význam **(53)**.

1.3.3 Funkce volného času

Veškerá činnost dětí ve volném čase má v postatě dvě základní funkce, a to formativně výchovnou a kompenzačně rekreační. Obě tyto funkce volného času se vzájemně prostupují a prolínají.

1. *Formativně výchovná funkce* volného času se uplatňuje v každé aktivitě dětí, dítě je formováno neustále. Na dítě působí stálá interakce se společenským prostředím, do kterého patří i vliv kolektivu vrstevníků a styk s přírodou a přírodními vlivy. Při přemíře podnětů mohou pozitivní výchovné snahy působit i negativně – dostaví se nechtěná zpětná reakce, tzv. bumerangový efekt.
2. *Kompenzačně rekreační funkce* volného času má nahradit některé úbytky energie fyzické i mentální, má vyvážit či nahradit faktory, které byly při výuce nebo v práci potlačeny. Realizace kompenzačně rekreační funkce by měla splňovat tyto podmínky:
 - Změna druhu a charakteru činnosti, např. činnost školní - sezení vykompenzovat aktivním pohybem s uplatněním vlastní fantazie
 - Změna pobytu a fyzického prostředí – možnost trávit volný čas v různém prostoru – vlastní pokoj, herny, klubovny, hřiště, laboratoře,...
 - Změna společenského prostředí, kolektivu **(54)**

Stejně tak jako u jednotlivých autorů liší vymezení pojmu volný čas, liší se i jejich pohled na funkce volného času.

Jeden autor (R. J. Havighurst) se domníval, že se volný čas musí:

1. starat o účast na sociálním životě
2. poskytovat možnosti k zajímavému prožití a tvůrčímu vyjádření osobnosti
3. dbát na pravidelné a rutinní utváření životních činností jedince
4. být zdrojem úcty k sobě samému i respektování ostatních

Druhý autor (M. Kaplan) uvádí, že volný čas má:

1. přispívat k pocitu „nějak k něčemu patřit“
2. rozvíjet vědomí vlastní individuality
3. zprostředkovat a uvádět v soulad různé individuální funkce
4. být společností i jedinci prospěšný

5. umocňovat pozitivní zážitky
6. podněcovat v člověku tvůrčí síly **(53)**

Další autor (J. Čáp) vymezuje pouze tři funkce volného času a to:

1. odpočinek
2. zábavu
3. rozvoj osobnosti **(5)**

Psychohygiena

Jednou z hlavních funkcí volného času je relaxace (uvolnění) a rekreace (zotavení). Což jsou témata, kterými se zabývá psychohygiena **(53, 46)**.

1.3.4 Zařízení pro výchovu mimo vyučování

Na počátku 60.let začaly vznikat v Evropě specifická zařízení pro výchovu mimoškolní – domy dětí a mládeže, která se různě nazývala (centra pro volný čas mládeže, domy otevřených dveří, ...). To bylo vlastně první oficiální uznání této výchovy. Tato zařízení u nás pěstovala a pěstují práci v kroužcích, sportovní a kulturní činnost apod. Patří sem především:

1. školní družiny jsou určeny pro děti 1. stupně ZŠ, zajišťují mimo jiné sociální péči a bezpečnost dětí v době, kdy jsou rodiče v zaměstnání, nabízí pestrou strukturu zájmových činností (Příloha č. 7)
2. školní kluby jsou určeny pro střední školní věk a 2. stupeň ZŠ, náplň vychází z větší samostatnosti a větší vyhraněnosti zájmů žáků, práce je založena na principu dobrovolnosti, na rozdíl od družiny je již sociální funkce v pozadí (Příloha č. 8)
3. střediska pro volný čas dětí a mládeže která zahrnují DDM a stanice zájmových činností Jsou určeny pro děti, mládež i dospělé. Zde se realizují specializované zájmové činnosti pod odborným vedením, a to pravidelně v kroužcích či příležitostně (soutěže zručnosti, talentů).

4. domy mládeže jsou určeny pro studenty SŠ, zajišťují výchovnou péči, ubytování, stravu, činnosti související s režimem dne, sebeobsluhou, přípravou na vyučování, hodnotným využíváním volného času. Hlavním principem je dobrovolnost – volnočasové aktivity jsou nabízeny s motivací
5. ZUŠ umožňují uplatnění dětí, mládeže a dospělých s vyhraněnými zájmy a schopnostmi v esteticko-výchovné oblasti, nabízí hudební, hudebně-pohybové, výtvarné a literárně-dramatické obory
6. jazykové školy určené pro výuku v oblasti cizích jazyků
7. na ovlivňování volného času se podílí i mnoho dalších subjektů – občanská sdružení, sdružení dětí a mládeže, tělovýchovné a sportovní organizace, kulturní a osvětová zařízení, obecně prospěšné společnosti
8. církve a náboženská společenství (33)

1.3.5 Obsah výchovy mimo vyučování

Výchova mimo vyučování má převážně činnostní charakter. Možností jak s volným časem naložit, jsou podmíněny několika faktory. Věkem, pohlavím, vzděláním, zaměstnáním, tím, v jakém sociálním postavením se jedinec nachází, v jakých podmínkách žije, jaké normy a tradice se v dané oblasti drží atd.

Mezi základní aktivity ve volném čase patří:

- odpočinkové činnosti
- rekreační činnosti
- zájmové činnosti
 - společenskovední
 - pracovně-technické
 - přírodovědné
 - esteticko - výchovné
 - tělovýchovné, sportovní a turistického zaměření
- sebeobslužné činnosti
- veřejně-prospěšné činnosti
- příprava na vyučování

1.3.5.1 odpočinkové činnosti – psychicky a fyzicky nenáročné, k odstranění únavy, zařazované hlavně po obědě, pak během dne dle potřeby.

Charakter: klid na lůžku, klidný pohyb (procházky), individuální aktivity (četby, sběratelství, rukodělné práce, hudebně-výchovné činnosti), relaxace

1.3.5.2. rekreační činnosti – odreagování, odstranění únavy z vyučování - pohybově náročnější aktivity tělovýchovného, sportovního, turistického zaměření, manuální práce. Mají naopak charakter vydatné pohybové aktivity na čerstvém vzduchu.

1.3.5.3. zájmové činnosti – nejdůležitější součást obsahu výchovného vyučování, umožňuje uspokojování, rozvíjení a kultivaci zájmů, uspokojení potřeb, rozvoj specifických schopností

-činnosti společenskovední, přírodovědní, pracovně-technické, tělovýchovné, sportovní, esteticko-výchovné

-přispívají k duševní hygieně, duševní rovnováze, spokojenosti, vyrovnanosti

1.3.5.4. sebeobslužné činnosti – zaměření na péči o vlastní osobu, osobní majetek, pěstování návyků osobní hygieny, oblékání (vkus, účes), pořádek, čistota, jednání s lidmi

1.3.5.5. veřejně prospěšné činnosti – vedení k dobrovolné práci ve prospěch druhých – jednotlivců i sociální skupiny, ochrana životního prostředí, pomoc slabším, starším a nemocným, kulturně-osvětová činnost

1.3.5.6. příprava na vyučování – činnosti, jež souvisí s plněním školních povinností - různé formy činností, odlišné od vyučování (aplikace poznatků, rozšiřování poznatků, didaktické hry, individuální přístup (33).

Ve volném čase se objevuje vždy jeden z těchto principů:

Dosažitelnost znamená předpoklad být prostorově zastižitelný a osobně se týká jedince. Nabídka musí u účastníka osobně pořídit, zapůsobit.

Otevřenost, přímost, upřímnost, znamená nepřesně plánovaný počet účastníků, jejich vysoká flukturace a permanentní přístupnost všem, různě dlouhá zameškaná doba, neomezení při příchodu a opuštění.

Charakter výzvy na povzbuzení bohaté a přitažlivé prostředí, zařízení, nabídky, média i osoby působí jako princip korigující jednání. Pobídkový charakter se zvyšuje a zintenzivňuje pomocí podněcujících impulzů a kontaktní smlouvou.

Svobodné rozdělení času umožňuje mít volný čas a používat jej libovolně. Přítomný jedinec musí dostat šanci pružného časového režimu a využití času, sám si dovolí určovat délku trvání, stanovit tempo, měnit intenzitu a zařazovat přestávky. Je pouze ohraničen vnějšími rámcovými okolnostmi.

Dobrovolnost zahrnuje taková vůdčí princip animativní didaktiky, že dokonce bude bez diskriminace tolerováno minimum nesouvislé neúčasti.

Nenucenost se chápe jako možnost být přirozený. Ve volnočasové situaci, osvobozené od jakéhokoli předepisování, nutnosti úspěchu a konkurenčního boje, má každý účastník zakusit a poznat svou vlastní schopnost výkonu, komunikace a kooperace.

Možnost volby poskytuje selekci mezi dvěma alternativami. Svoboda příležitosti vyzkoušet se z nabídky různých možností předpokládá, že se jedná o správnou volbu, při níž účastník volí jednu z atraktivně přibližně stejných alternativ.

Možnost rozhodnutí obsahuje šanci vlastního nezávislého rozhodování. Účastník podléhá osobním zájmům z individuálního popudu, ustupuje po vlastním uvážení.

Možnost iniciativy informuje o naději být podnikavý sám nebo společně s ostatními. Účastník musí rozvíjet vlastní aktivity, aby uspokojil osobní potřeby a choval se podle svých přání (53).

1.3.6 *Formy využívání volného času*

Využívání volného času lze realizovat dvěma způsoby:

Pasivní odpočinek může souviset i s nízkou kulturní vyspělostí člověka, případně s nedostatečnými vnějšími podmínkami pro aktivní odpočinek. Kdo neměl v dětství dostatek příležitostí k rozvoji a k výběru svých potřeb, nemohl získat dostatečné dovednosti pro aktivní zábavu a odpočinek. Výchova k aktivní činnosti se netýká pouze pasivního odpočinku, ale celého volného času. Klasická výchova a tradiční vzdělání se zaměřují především na práci a nikoli na volný čas. Člověk se připravuje pro život tím, že je veden k vnější účelnosti. Dítě, jehož rodiče považují četbu, hru, sport a jiné činnosti za zabíjení času, je ochuzeno v dospělém věku o mnoho aktivních činností.

Výběr a rozvíjení určitých potřeb vychovávají člověka pro volný čas. Čím jsou lidské potřeby rozmanitější, tím je člověk ve volném čase všestrannější.

Aktivní odpočinek kompenzuje únavu nebo přetížení tím, že člověk přerušuje činnost, která ho vyčerpala a věnuje se odlišné činnosti, která zatěžuje jiné funkce jeho organismu (41).

Pedagogicky významné činnosti mládeže ve volném čase např. zahrnují aktivity:

- technické a manuální (ruční práce, zahrádkaření, amatérské kutilství)
- fyzické (sport, turistika, cestování, trampování, rybaření, motorismus) (53)
- kulturní: receptivní (návštěvy tanečních zábav, muzeí, výstav, filmů, divadel, koncertů), interpretační a kreativní (produkce literární, divadelní, výtvarná, taneční, hudební, pěvecká) (53, 54)
- vzdělávací (mimoškolní vzdělávání, jazykové a praktické kurzy, autoškoly, sebevzdělávání)
- společenské a občanské: formální (v organizacích a klubech), neformální (příležitostné seznamovací schůzky, vzpomínky, oslavy, návštěvy)
- hry, diváctví a sběratelství
- rekreační, rehabilitační a odpočinkové (cvičení, sauna, masáže, kosmetika)

Ve volném čase vystupují do popředí zájmové činnosti a tvořivost žáků, dobrá zábava a patřičný odpočinek v zájmu rozvoje individuálních zájmů, potřeb, schopností,

talentů i pro obnovení sil, upevnění zdraví a posílení motivace k dalšímu studiu a práci (53).

1.3.7 Volnočasové aktivity dle časových úseků

Dle časových úseků lze volnočasové aktivity rozdělit na aktivity denního, týdenního a ročního volného času.

1.3.7.1 oblast denního volného času = pedagogika volných čtvrthodinek, volných odpolední, přestávek, volna po práci, v nejstarším, nejpůvodnějším a nejužším slova smyslu: pedagogika obytného prostředí, pedagogika volnočasových zařízení

- děti: pedagogicky vedená hřiště (prostory k zážitkům, aktivitě, dobrodružství a stavbám), domy dětských her, MTŠ, DD, dětské vesničky, dětské nemocnice, školy s celodenní péčí, i hudební, umělecké tvořivosti, školy v přírodě, internáty, školy s nabídkami volného času, školy a dílny postižených, rehabilitační centra
- mladiství: centra mladých, domy a střediska volného času, domovy mládeže, výchovné a pečovatelské ústavy, ústavy pro mladistvé delikventy, organizace mladých, sportovní sdružení a oddíly.
- dospělí: volnočasová zařízení v podnicích, domy, poradny a služby občanům, dílniční práce ve městech, občanská iniciativa, domovy, prostory a dílny starých lidí, centra a kluby seniorů, domovy a místa pro volný čas vojáků, obytné domy, prostory a kluby přistěhovalců, kluby a dílny postižených, muzea, umělecké galerie, výstavy, sbírky, kulturní oddělení, střediska kultury, tvořivosti, komunikace, animace, lidové univerzity centra vzdělávání, univerzity třetího věku, místa a zařízení rodinného volného času, herny a sportoviště, kondiční, zdravotní, lázeňská, rehabilitační střediska, kulturní a jiná sdružení.

1.3.7.2 oblast týdenního volného času = pedagogika nedělí, svátků, období volna, víkendů, blízké rekreace.

Převládají v nich rodinné a skupinové aktivity. Nejsou v nich patrný generačně specifické rozdíly, poněvadž většina zařízení pro týdenní volný čas je koncipována tak, že poskytují rozmanité možnosti využití volného času pro všechny věkové kategorie:

parky, centra, vesnice a domy volného času, ubytovny mladých, místa ke shromažďování, rodinné stanoviště (doplňkově se využívají, zejména během víkendů, i četná zařízení pro denní volný čas – hřiště, sportovní plochy, muzea atd.)

1.3.7.3 oblast ročního volného času = pedagogika malých dovolených během roku, cestování, turistiky

Prázdninová centra (hlavně speciální zařízení jako místa dovolených, domy všeobecné aktivity), komunální rekreační opatření (př. Zotavení na okraji města), prázdninové tábory a dětské kolonie, prázdninová centra, tábory a kluby mládeže, mezinárodní programy setkání mládeže, prázdninová rodinná místa, prázdninové vesnice, střediska cizineckého ruchu, lázně, rehabilitační centra (53).

1.3.8 Volný čas a věk

Dítě předškolního období – jeho čas je v podstatě plně organizován, své místo mají při správné výchově jak zábava, tak odpočinek a více-méně vyplňují veškerý čas dítěte. Povinností má málo.

Poprvé vystupuje volný čas až ve srovnání s povinnostmi, s nimiž se dítě začne setkávat při vstupu do školy. Volný čas *dítěte mladšího školního věku*, zejména na 1. stupni ZŠ bývá dosti rozsáhlý, ale jeho organizace a náplň je většinou zajišťována dospělými. Přesto už dítě má určité tendence a možnosti nakládat sám se svým volnem podle svého rozhodnutí. Dohled dospělých nad organizací a náplní volného času mladších školáků je však velmi nutný. Nesmí se ale dostat do extrému, který může vést k omezování volnosti žáka. (Jde např. o výuku jazyků, návštěvu hudebních či jiných uměleckých škol nebo o návštěvu sportovních tréninků. Z těchto činností se velmi často stávají náročné povinnosti, které nejen že výrazně omezují volný čas dítěte, a vedou také ke zvyšování jeho fyzického a psychického zatížení.) Volný čas tráví děti buď doma, nebo po vyučování ve škole či jiném veřejném společenském prostředí (v instituci, organizaci, na hřišti aj.). Míra ovlivňování volného času dětí dospělými (rodinou, institucemi, společenskými organizacemi aj.) závisí na věku, mentální a

sociální vyspělosti a odpovědnosti žáků. Vhodně organizovaný volný čas dětí a mládeže tvoří základ výchovy mimo vyučování.

Nového významu začíná nabývat volný čas v *období dospívání*, tedy asi po 10. roku života jedince. Hledání vlastní identity, které je spojeno se snahou o samostatnost a s touhou rozhodovat sám o sobě. Náplň volného času pubescenta ukazuje na aktuální tendence v jeho osobnosti a přímo vyjadřuje jeho zájmovou a hodnotovou orientaci. Pubescent již jakoukoliv organizaci a řízení svého volna považuje za manipulaci se svou osobností a všechny činnosti v tomto směru ze strany dospělých ho zpravidla odrazují. Dospělí se zde mají starat o nabídky určitých aktivit pro volný čas mládeže. Ještě taktnější musí být péče dospělých prováděna u adolescentů, tedy mezi 15. a 16. a přibližně 20. až 21. rokem. Výchova zde přechází do sebevýchovy.

V postupujících věkových obdobích, tedy v *dospělosti*, nabývá problematika volného času na individuálnosti, je determinována osobností a společensko-ekonomickou situací jedince. Charakteristická je touha po nabízených věcech a po cestování.

Specifickou úlohu nabývá volný čas ve věku *stárnutí a stáří*, zejména po odchodu do důchodu. Člověk přemýšlí o životě, bilancuje, mluví se o nemocech a smrti. Touha se vytrácí. Náplň a využívání volna je tedy velmi důležitá a jeho úspěšné trávení je zde v přímém vztahu k pocitu životní pohody (53).

Nejvíce volného času mají mladí lidé a nejméně příslušníci středních generací. Je to způsobeno tím, že mladý člověk se stará pouze sám o sebe, kdežto dospělí lidé mají mnoho neodkladných povinností souvisejících s rodinou, s rodinným bytem a s péčí o děti. Mládež se liší od dospělých také tím, že má zcela jiné potřeby a zájmy. Některé z nich vyplývají z data narození? Každá generace vyrůstá v jiných společenských podmínkách, její charakter se vytváří pod vlivem jiných životních hodnot, jiných poznatků o vnějším světě a jiného pohledu na ustálený společenský řád. Každá nastupující generace hodnotí kriticky poměry, které vytvořila předcházející pokolení, není s nimi mentálně spjata, necítí k nim citový vztah a je nakloněna posuzovat je spíše kriticky než pozitivně (41).

1.3.9 Volný čas a mentálně postižený jedinec

Lidé s mentálním postižením mají právo zájmové a rekreační aktivity realizovat ve stejném prostředí a stejným způsobem jako ostatní občané.

Podmínkou k umožnění lidem s mentálním postižením vykonávat zájmové a rekreační činnosti je však poskytnutí jisté společenské podpory, která může mít podobu služeb zabývajících se edukací těchto osob (ústavů sociální péče, základních škol praktických a speciálních, praktických škol) či podobu specializovaných institucí a projektů integračně – výchovného charakteru. Jejich nabídka by se neměla lišit od podobných aktivit pro intaktní populaci.

Nezanedbatelný a stále narůstající význam ve výchově osob s mentálním postižením mají státní i nestátní společenské organizace a občanská sdružení. Většinou se jedná o ty, jež sdružují občany se zdravotním postižením a ty, jež sdružují rodiče dětí se zdravotním postižením.

Obojí se věnují:

1. spolkové činnosti (aktivní využívání volného času, publikační činnost)
2. základní a provozování různých zařízení (zejména škol, denních center, stacionářů, pečovatelských služeb, asistenčních služeb, poradenských zařízení)

Národní rada zdravotně postižených České republiky převzala funkce Sboru zástupců organizací zdravotně postižených i Sdružení zdravotně postižených. Členy této rady jsou sdružení, v nichž zdravotně postižení nebo jejich zákonní zástupci tvoří nadpoloviční většinu individuálních členů.

V Národní radě funguje komora prosazující práva a potřeby lidí s mentálním postižením a jejím členem je rovněž jedno z nejznámějších občanských sdružení „Sdružení pro pomoc mentálně postiženým ČR“ (příloha č. 4) (52).

2. Cíle práce a hypotézy

2.1 Cíle práce

Cílem práce je zjistit, jak tráví volný čas děti s mentálním postižením. Zjištění a popsání nabídky konkrétních volnočasových aktivit, které mohou tyto děti využívat v regionu Znojemsko.

2.2 Hypotézy

Hypotéza 1: Děti s mentálním postižením na Znojemsku se zúčastňují jedné nebo žádné organizované volnočasové aktivity týdně. S rostoucím věkem se mění charakter zálib, kterým se děti s mentálním postižením ve svém volném čase věnují.

Hypotéza 2: Organizace věnující se dětem s mentálním postižením nabízí na Znojemsku dostatek činností pro volný čas, avšak rodiče těchto dětí nemají o volnočasových aktivitách dostatek informací.

3. Metodika

3.1 Použité metody

V rámci kvantitativního výzkumu byla zvolena technika řízeného rozhovoru s rodiči dětí s mentálním postižením. Dotazník byl nabídnut znojemským volnočasovým organizacím, které integrují děti s mentálním postižením. Dodatečně byla přidána technika dotazníku pro rodiče dětí s mentálním postižením.

S dotazníkem i řízeným rozhovorem byl nejprve seznámen ředitel každého zařízení a po jeho schválení i rodiče dětí s mentálním postižením a pracovníci, kteří nabízí volnočasové aktivity pro děti s mentálním postižením.

Specifickou skupinou, která byla zkoumána byly děti s mentálním postižením navštěvujícím základní školy ve znojemském regionu.

3.2 Charakteristika zkoumaného souboru

Data a potřebné informace ke splnění cíle byly získávány v průběhu března a června r. 2007 ve znojemském regionu v Mateřské škole, Základní škole a Praktické škole Znojmo, v Základní škole Hrádek a Základní škole Miroslav, dále pak na internátě Mateřské školy, Základní školy a Praktické školy Znojmo, v Domě dětí a mládeže Znojmo, v Domě dětí a mládeže Miroslav a v zájmových kroužcích Základní školy Hrádek.

K získání těchto dat a informací byly použity následující níže uvedené metody.

Hlavní metodou byla metoda dotazování, jako technika sběru dat byl použit řízený rozhovor (viz příloha č. 1).

Řízený rozhovor byl určen rodičům dětí s mentálním postižením ve znojemském regionu. Obsahoval celkem 15 otázek, z nichž první část obsahovala otázky identifikační a druhá část otázky týkající se volného času dětí s mentálním postižením. Řízený rozhovor obsahoval jak otázky uzavřené, tak i otázky polouzavřené a otevřené. Výzkumu se zúčastnilo 75 ochotných rodičů dětí s mentálním postižením. Odpověděli na předem připravené otázky řízeného rozhovoru týkající se volného času dětí

s mentálním postižením, což činí 34 % z celkového počtu 221 oslovených rodičů dětí s mentálním postižením z MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo, ZŠ Hrádek a ZŠ Miroslav.

Dále pak zbylým 146 rodičům dětí s mentálním postižením byl nabídnut anonymní dotazník z důvodu nedostatku času na poskytnutí řízeného rozhovoru. Návratnost dotazníku byla od rodičů dětí s mentálním postižením z MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo 52 tj. 40%, ze ZŠ Hrádek 18 tj. 43% a ze ZŠ Miroslav 23 tj. 48%. Dotazník obsahoval celkem 15 otázek, z nichž první část byla tvořena otázkami identifikačními a druhá část otázkami týkajícími se volného času dětí s mentálním postižením. Dotazník obsahoval také otázky uzavřené, otázky polozavřené a otevřené.

Aby byly zjištěny reálné možnosti využívání volného času dětí s mentálním postižením na Znojemsku a potvrdila se některá data získaná z řízeného rozhovoru a dotazníku, byla zmapována a kontaktována zařízení, která nabízejí volnočasové aktivity na Znojemsku. Kontakt s vybranými zařízeními probíhal osobně. Těmto organizacím byl nabídnut dotazník s žádostí o vyplnění. Dotazník obsahoval celkem 17 otázek, z nichž první část obsahovala otázky týkající se zařízení a druhá část otázky týkající se volného času dětí s mentálním postižením. Dotazník obsahoval jak otázky otevřené, polozavřené a uzavřené.

Výzkumu se zúčastnily organizace, které nabízí volnočasové aktivity pro děti mentálně postižené ve znojemském regionu. Těmito organizacemi jsou: Internát Mateřské školy, Základní školy a Praktické školy Znojmo, Dům dětí a mládeže Znojmo, Dům dětí a mládeže Miroslav a zájmové kroužky Základní školy Hrádek. Podle informací školského úřadu Znojmo není více volnočasových organizací pro mentálně postižené děti ve znojemském regionu.

Výsledky jsou uvedeny v procentech, v tabulkách a v grafické podobě.

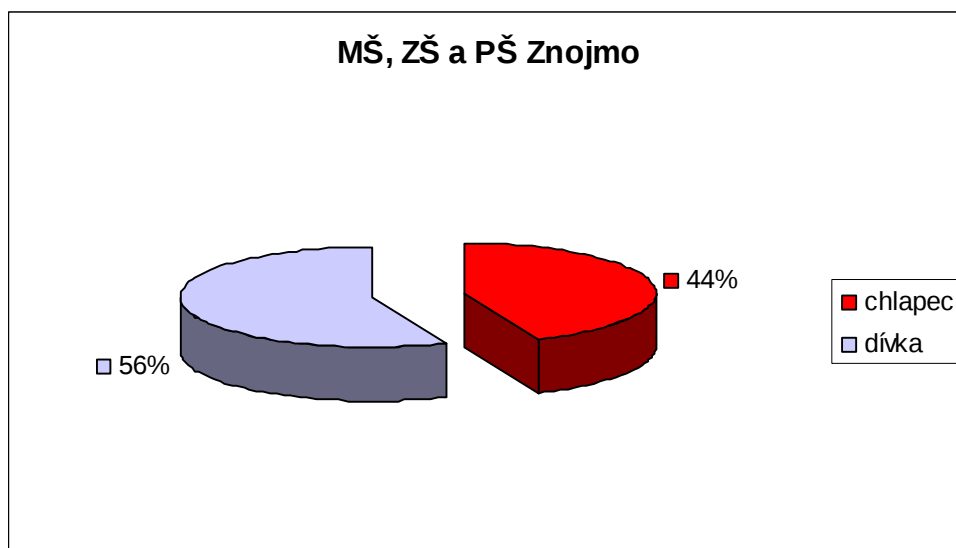
4. Výsledky

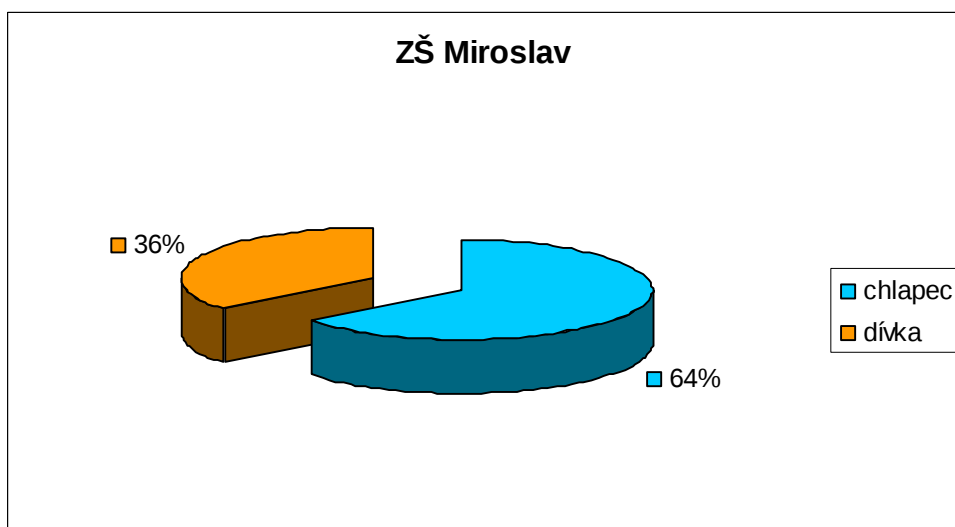
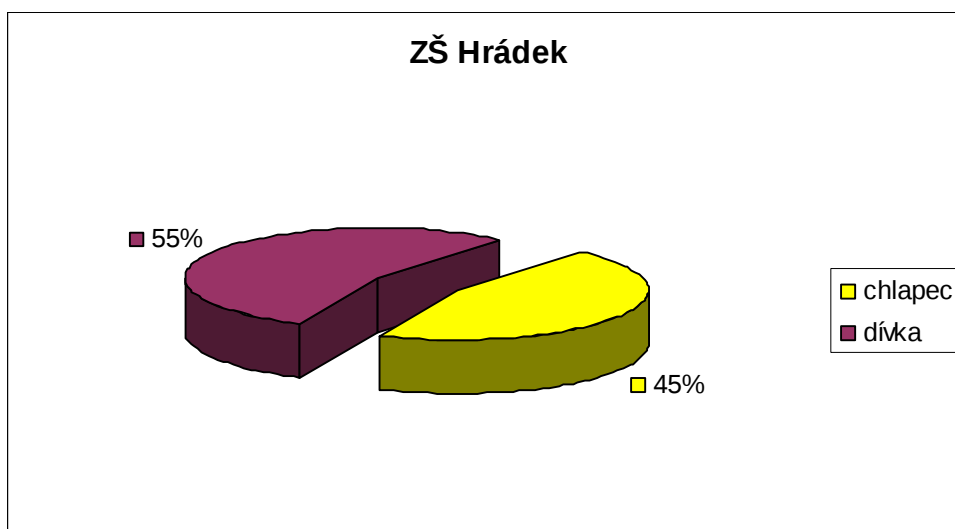
4.1 Výsledky řízeného rozhovoru pro rodiče dětí s mentálním postižením

Řízený rozhovor obsahoval celkem 15 otázek, na které odpovědělo 39 rodičů z MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo tj. 30%, 22 rodičů ze ZŠ Hrádek tj. 52% a 14 rodičů ze ZŠ Miroslav tj. 29%. Tyto otázky byly koncipovány do dvou částí. První část řízeného rozhovoru tvořily identifikační otázky. Druhou část řízeného rozhovoru tvořily otázky, které se týkaly povědomí rodičů o volném čase dětí s mentálním postižením.

Pohlaví vašeho dítěte

Graf 1 (k otázce 1)

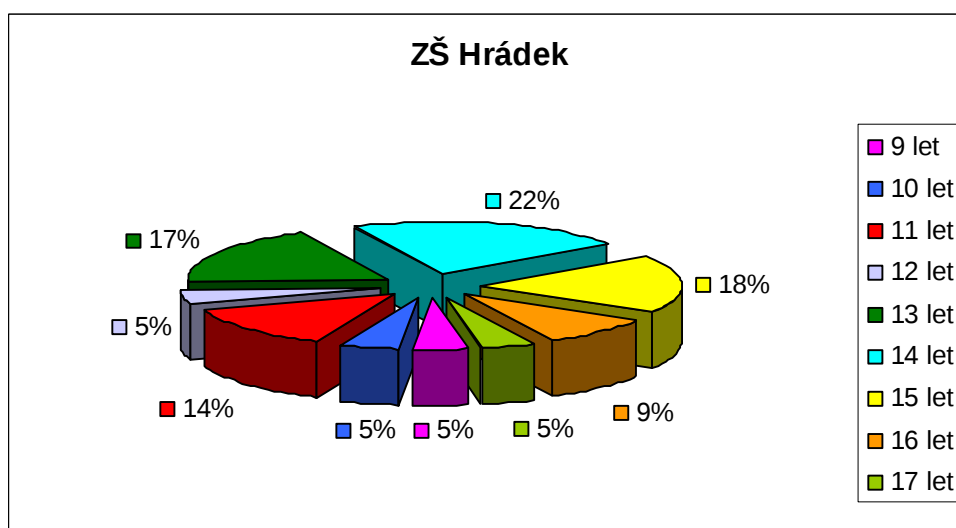
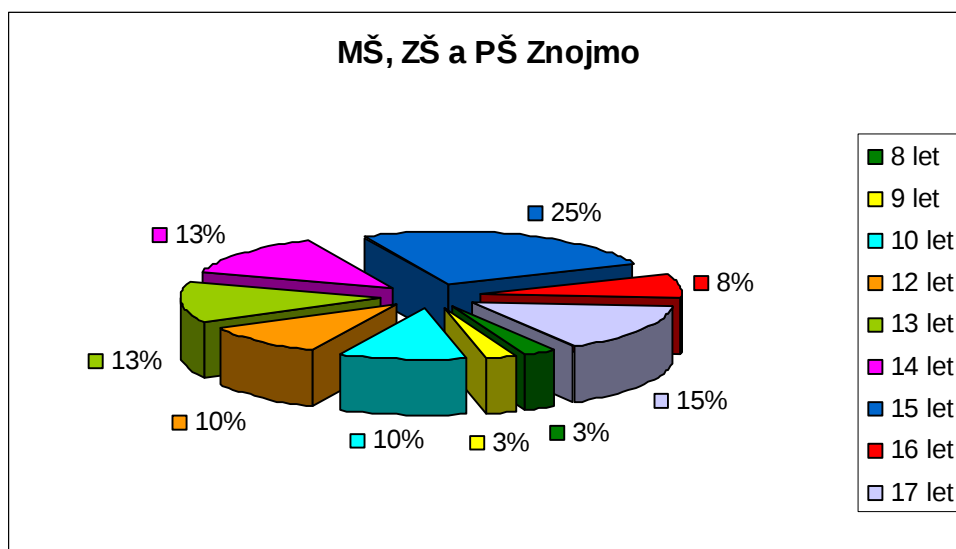
Zdroj: vlastní výzkum

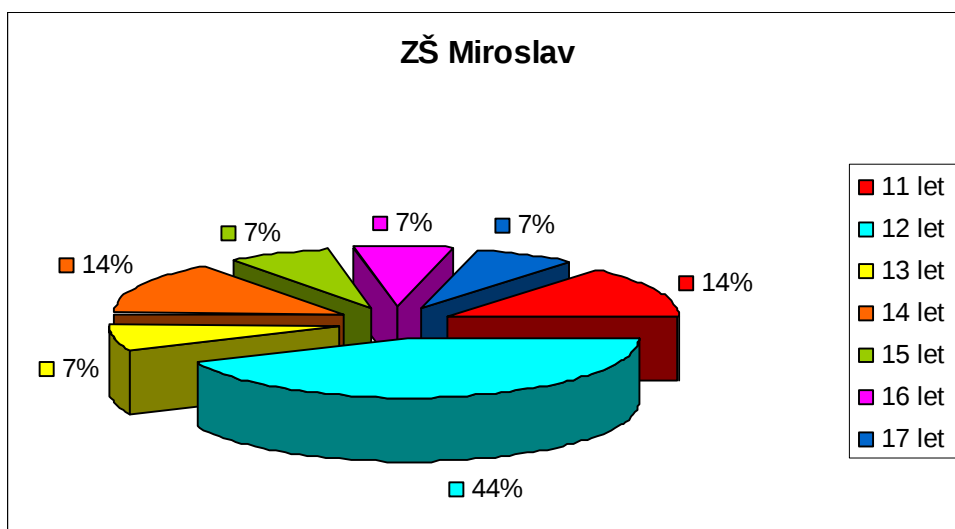
Pohlaví dětí je zastoupeno v MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo ze 44% chlapci a 56% dívkami, v ZŠ Hrádek ze 45% chlapci a 55% dívkami a v ZŠ Miroslav ze 64% chlapci a 36% dívkami.

V MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo a ZŠ Hrádek je více dívek nežli chlapců v ZŠ Miroslav je tomu naopak.

Kolik je vašemu dítěti let?

Graf 2 (k otázce 2)

Zdroj: vlastní výzkum

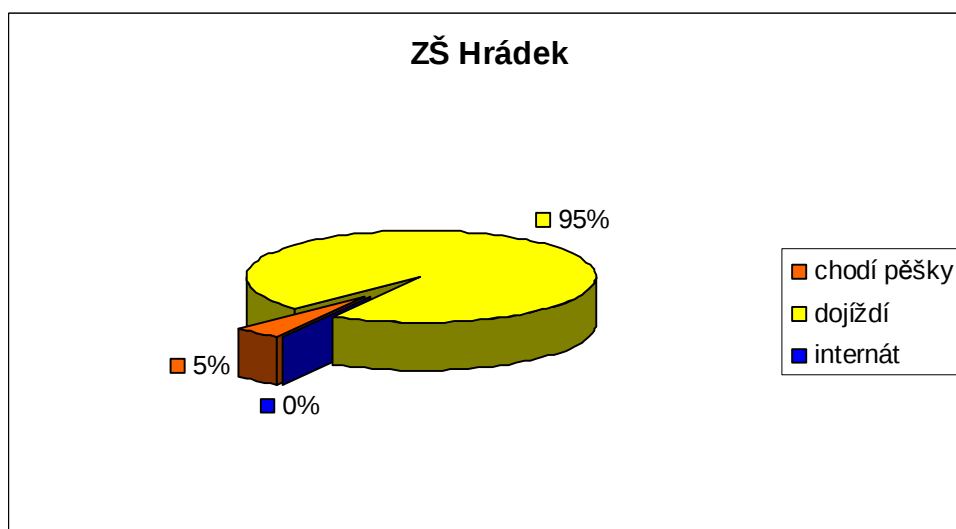
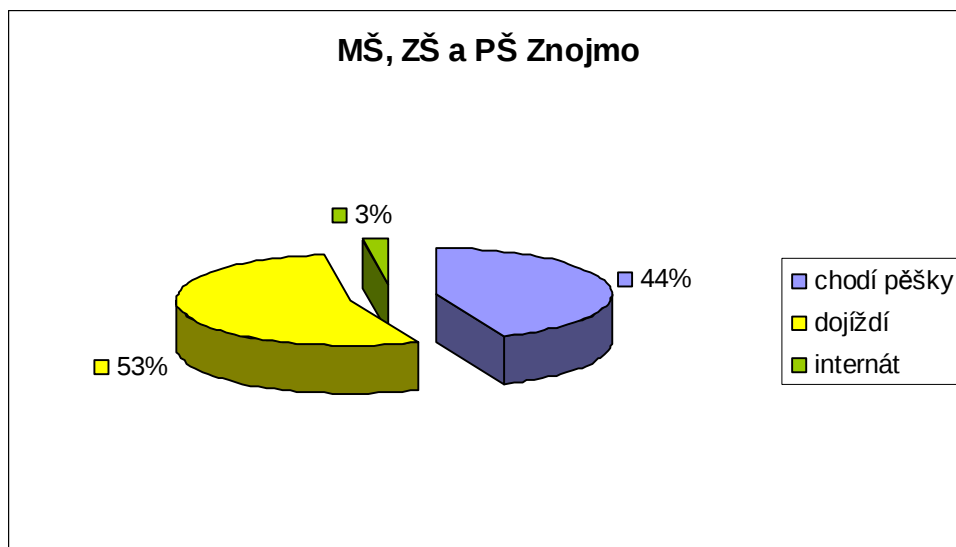
Věkové spektrum dětí s mentální retardací bylo pestré. V MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo je takovéto: 8letých dětí je 3%, 9letých 3%, 10letých 10%, 12letých 10%, 13letých 13%, 14letých 13%, 15letých 25%, 16letých 8%, 17letých 15%.

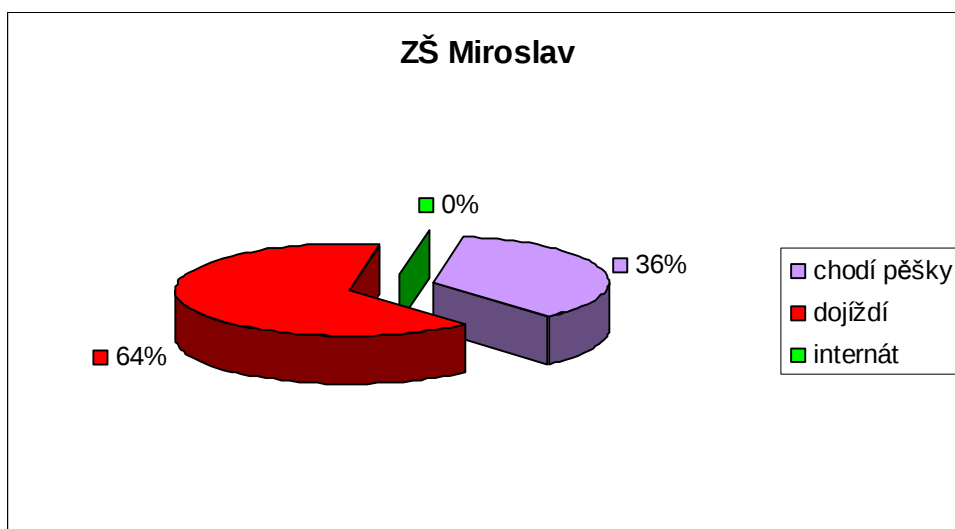
V ZŠ Hrádek je dětí s mentální retardací 9letých 5%, 10letých 5%, 11letých 14%, 12letých 5%, 13letých 17%, 14letých 22%, 15letých 18%, 16letých 9%, 17letých 5%.

V ZŠ Miroslav je dětí s mentální retardací 11letých 14%, 12letých 44%, 13letých 7%, 14letých 14%, 15letých 7%, 16letých 7%, 17letých 7%.

Chodí vaše dítě do školy pěšky, dojíždí denně, nebo bydlí na internátě?

Graf 3 (k otázce 4)

Zdroj: vlastní výzkum

Tato otázka se týkala toho jak se děti s MP dostávají do školy.

Z MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo chodí pěšky 44% dětí, 53% dojíždí, 3% dětí jsou ubytovány na týdenním internátě.

Ze ZŠ Hrádek chodí pěšky 5% dětí a 95% dětí dojíždí.

Ze ZŠ Miroslav chodí pěšky 36% dětí a 64% dětí dojíždí.

Děti ze ZŠ Hrádek a ZŠ Miroslav nemohou být na internátě, protože při těchto školách žádný internát není.

Čemu se věnuje vaše dítě nejraději ve volném čase – odpoledne po vyučování?

Tabulka 1 (otázka 5)

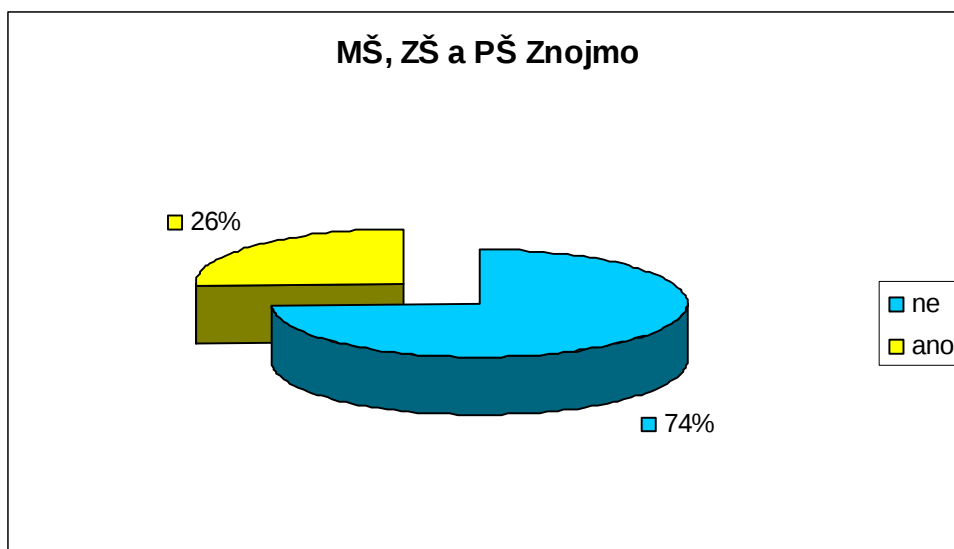
	MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo	ZŠ Hrádek	ZŠ Miroslav
Stolním hřám	10	2	2
Pohybovým hřám	16	8	2
Tanci	20	0	2

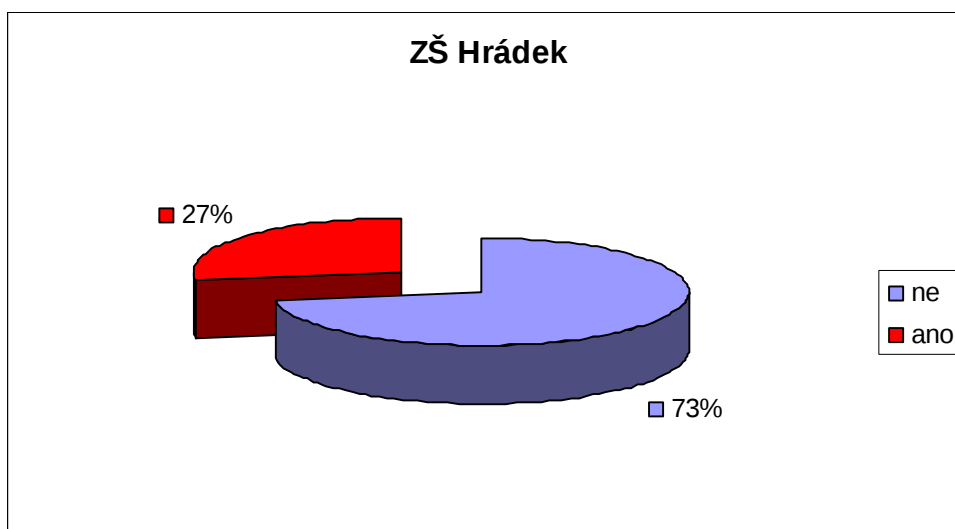
Sportu	34	24	12
Procházekám	34	10	12
Turistice	1	2	0
Relaxaci	20	0	12
Poslechu hudby	48	20	14
Hře na nástroj	8	1	0
Zpěvu	16	0	4
Kresbě, malbě	18	4	4
Keramice	4	2	2
Lidovým řemeslům	0	1	0
Ručním pracem	4	0	2
Četbě	10	4	0
Sběratelství	0	0	0
Módě	6	2	0
Divadlu	0	0	0
Přírodovědnému kroužku	6	2	0
Modelářskému kroužku	0	0	0
Elektrotechnickému kroužku	0	0	0
Internetovému kroužku	16	4	0
Jazykovému kroužku	2	0	0

Další	Práce na zahradě, rybaření, PC hry, jízda na koni, hry na dětském hřišti a písku, motorismus	PC hry, jízda na čtyřkolce, televize, hlídání malých dětí, procházky se psy, starání se o zvířata	PC hry, psaní textu na PC, psi
--------------	--	---	--------------------------------

Víte o nějakých zájmových kroužcích, které by mohlo vaše dítě navštěvovat? (Vypište všechny, které znáte - školní i mimoškolní)

Graf 4 (k otázce 6)

Zdroj: vlastní výzkum

Rodiče dětí s MP v MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo v 74% o zájmových kroužcích, které by mohlo jejich dítě navštěvovat neví a zbylých 26% uvádí tyto zájmové kroužky: keramika, letečtí modeláři, železniční modeláři, plastický modeláři, automodeláři, florbal, stolní tenis, volejbal, zpěv, hra na nástroj, taneční kroužek, počítačový kroužek, aerobic, pohybové hry, ruční práce.

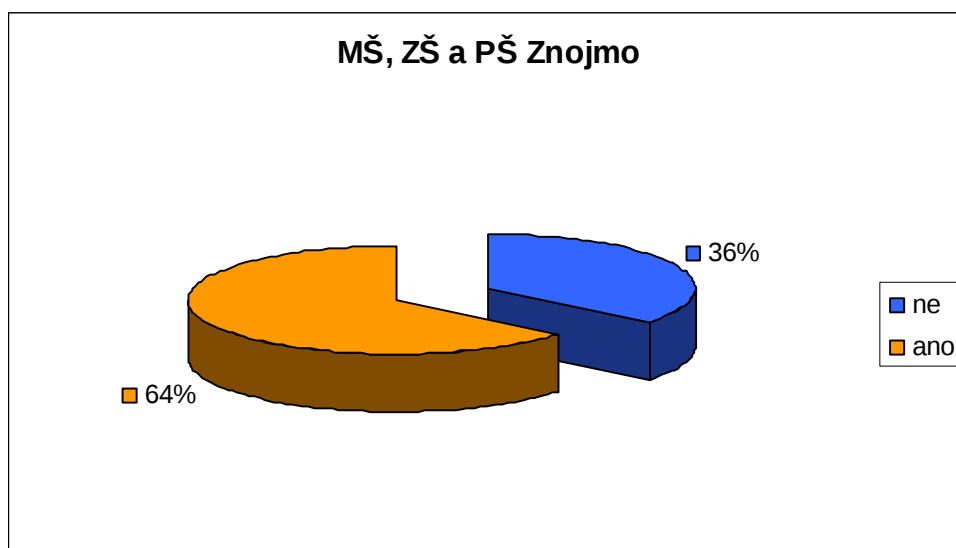
Rodiče dětí s MP v ZŠ Hrádek v 73% o zájmových kroužcích, které by mohlo jejich dítě navštěvovat neví a zbylých 27% uvádí tyto zájmové kroužky: flétna, keramická dílna, posilovna.

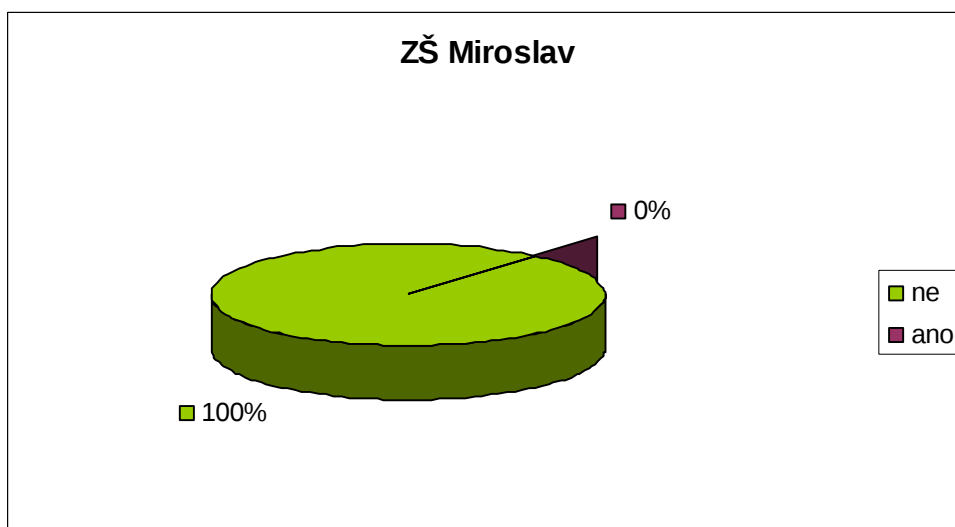
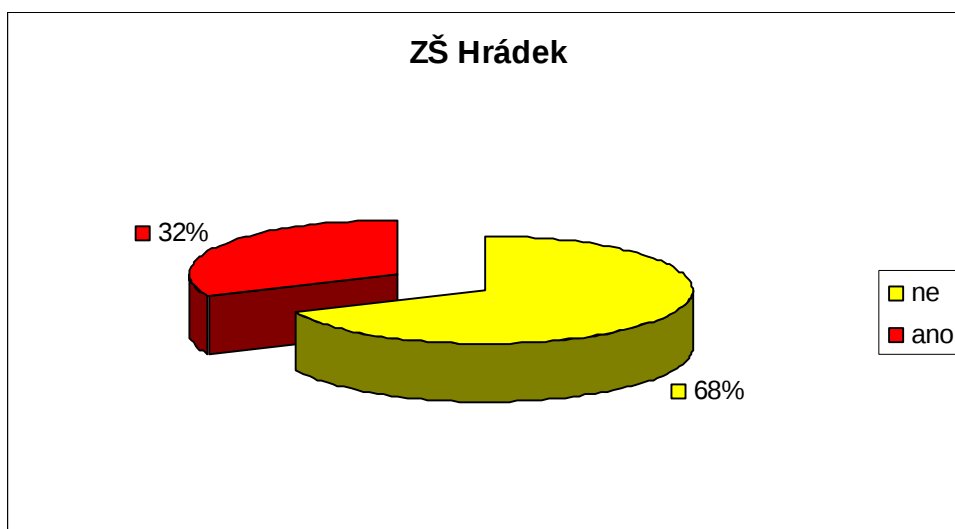
Rodiče dětí s MP v ZŠ Miroslav v 93% o zájmových kroužcích, které by mohlo jejich dítě navštěvovat neví a zbylých 7% uvádí tyto zájmové kroužky: sportovní kroužek, výtvarný kroužek.

Největší výběr zájmových kroužků, které by mohlo dítě s MP navštěvovat je ve Znojmě.

Navštěvuje vaše dítě ve škole nějaký zájmový kroužek?

Graf 5 (k otázce 7)

Zdroj: vlastní výzkum

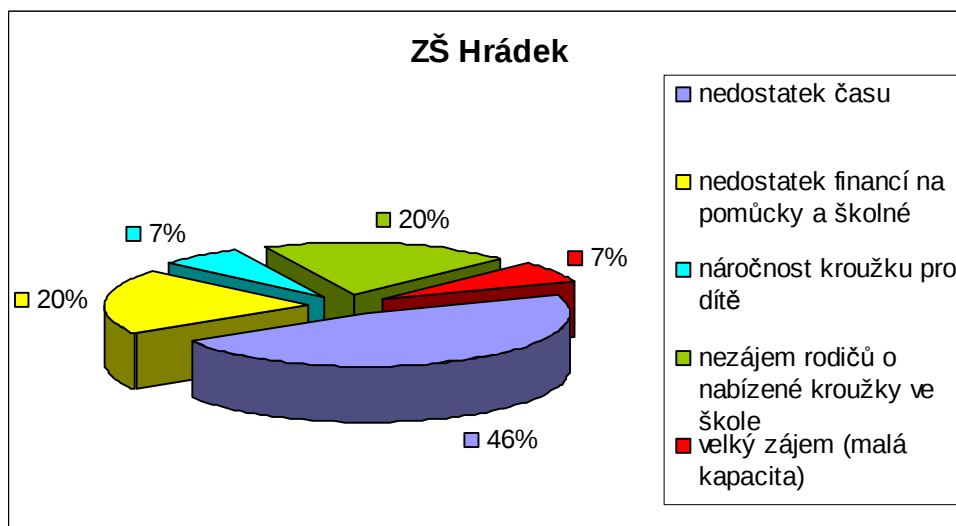
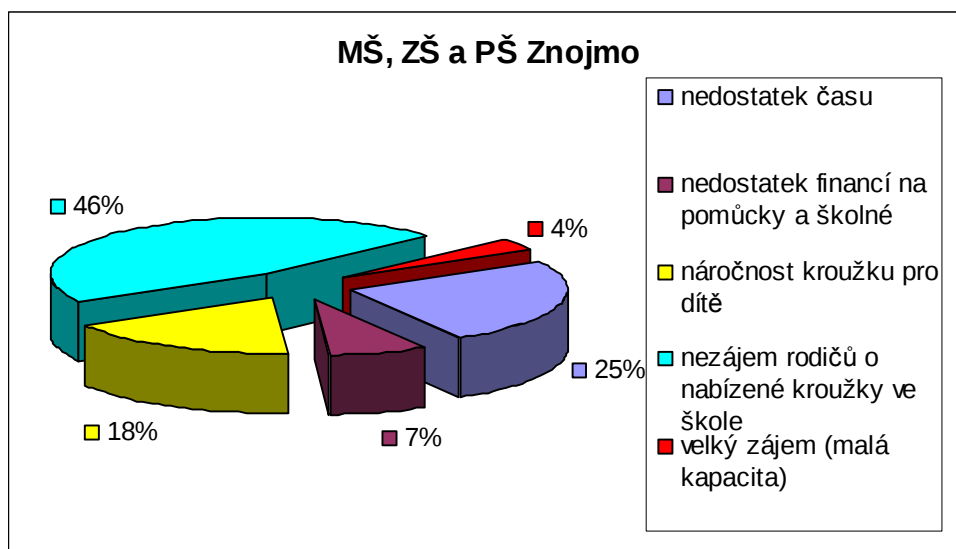
Na otázku, jestli navštěvuje dítě ve škole nějaký zájmový kroužek odpověděli rodiče z MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo v 36% ne, 64% ano. (Děti navštěvují hudební kroužek, počítačový kroužek, dramatický kroužek, jazykový kroužek, aerobic, hru na nástroj, zpěv).

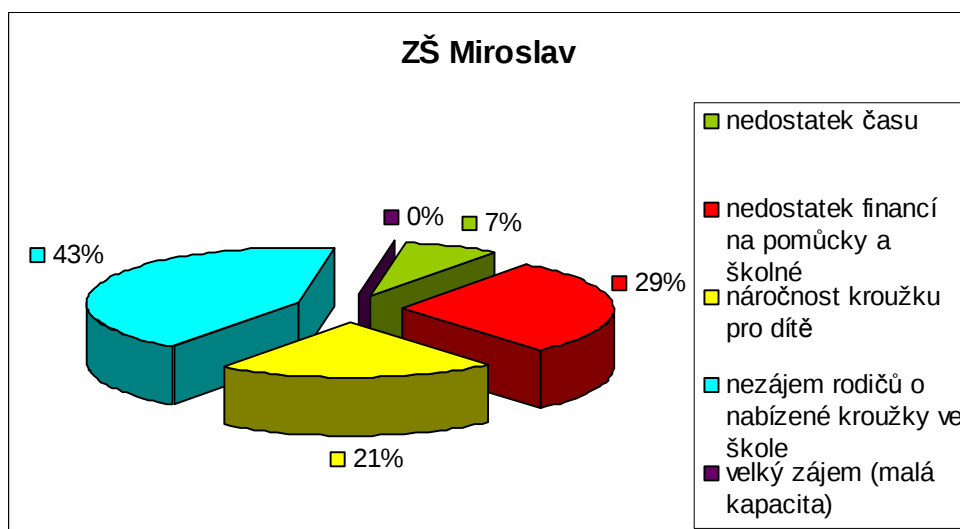
Rodiče ZŠ Hrádek odpověděli takto: v 68% ne, 32% ano (Děti navštěvují tyto kroužky - flétnu, keramiku, truhlářský kroužek).

Rodiče ZŠ Miroslav odpověděli jednoznačně ne, tudíž žádné dítě s mentálním postižením nenavštěvuje kroužek v rámci školy.

Pokud jste na otázku č. 7 odpověděli NE, napište proč?

Graf 6 (k otázce 8)

Zdroj: vlastní výzkum

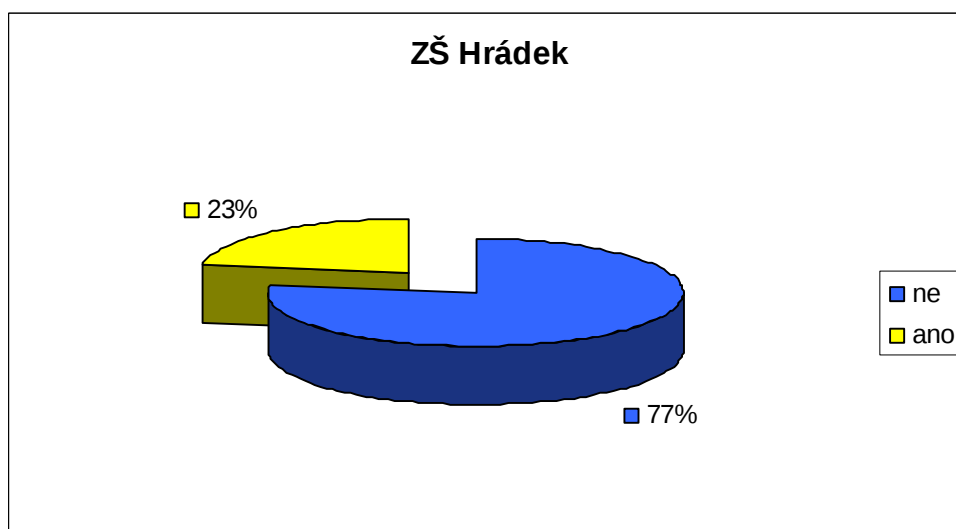
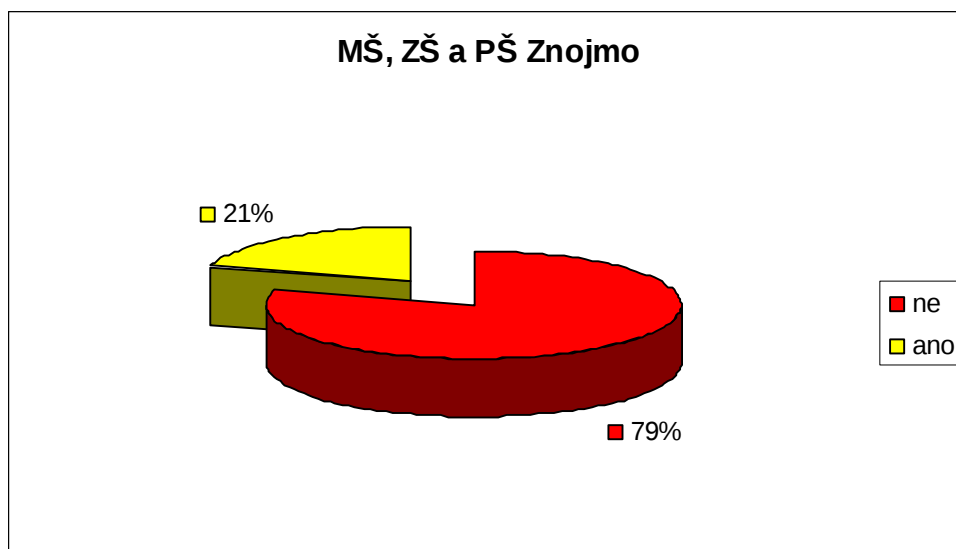
Rodiče dětí s mentálním postižením z MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo odpověděli záporně v 25% z důvodu nedostatku času, ve 7% z nedostatku financí na pomůcky a školné, v 18% kvůli náročnosti kroužku pro děti, ve 46% z nezájmu rodičů o nabízené kroužky ve škole, ve 4% pro velký zájem (malá kapacita).

Ze ZŠ Hrádek rodiče dětí s mentálním postižením odpověděli záporně z těchto důvodů: ve 46% z nedostatku času, v 20% z nedostatku financí na pomůcky a školné, v 7% kvůli náročnosti kroužku pro děti, v 20% z nezájmu rodičů o nabízené kroužky ve škole, v 7% pro velký zájem (malá kapacita).

Rodiče dětí s mentálním postižením ze ZŠ Miroslav odpověděli záporně v 7% z nedostatku času, v 29% z nedostatku financí na pomůcky a školné, v 21% kvůli náročnosti kroužku pro děti, v 43% z nezájmu rodičů o nabízené kroužky ve škole.

Navštěvuje vaše dítě nějaký zájmový kroužek mimo školu?

Graf 7 (k otázce 9)

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku jestli navštěvuje dítě nějaký zájmový kroužek mimo školu, odpovědělo 79% rodičů dětí s MP z MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo záporně a 21% kladně. Jejich děti navštěvují keramiku, keyboard, zpěv, klub „Pharos“ (plavání, výtvarné práce, besídky, pobyty v přírodě), kopanou, skaut.

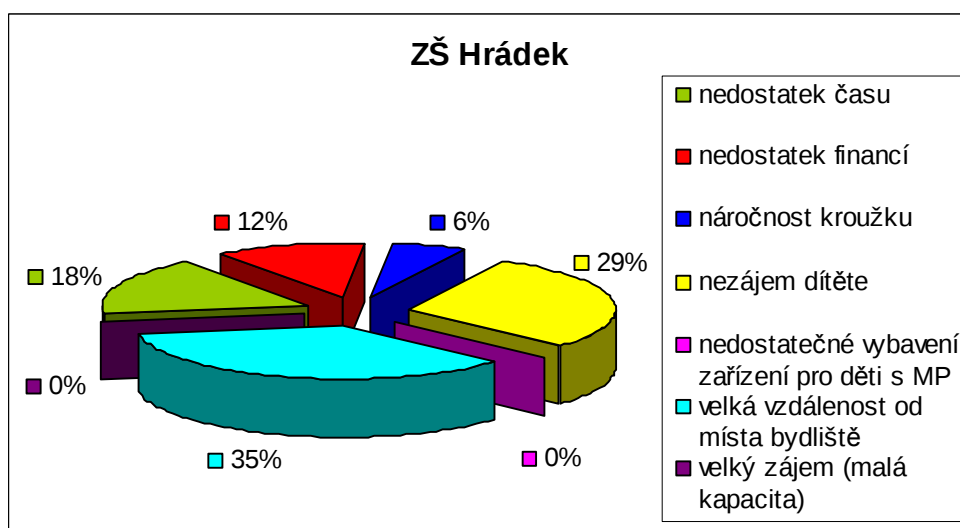
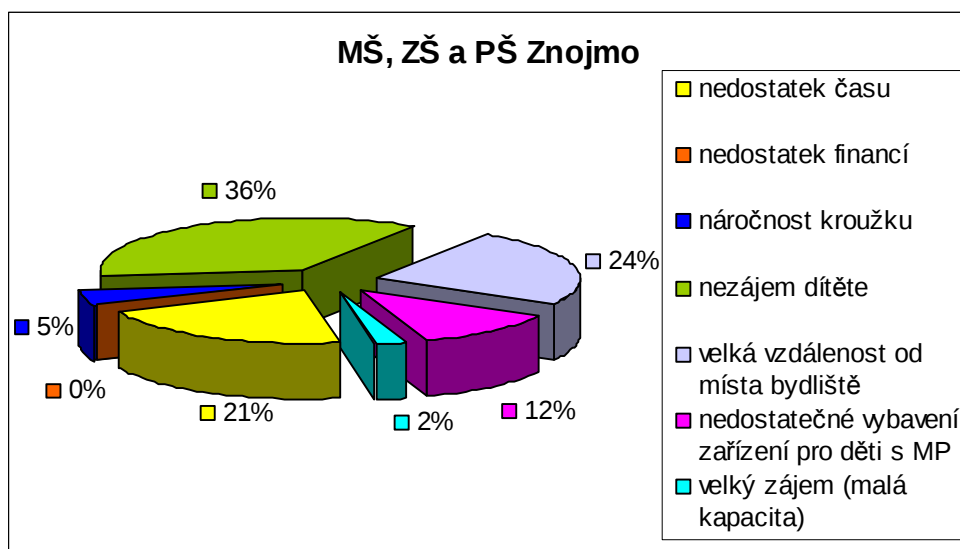
Ze ZŠ Hrádek odpovědělo 77% rodičů ne a 23% ano. Tyto děti navštěvují internetový kroužek, fotbal, SDH, aerobic.

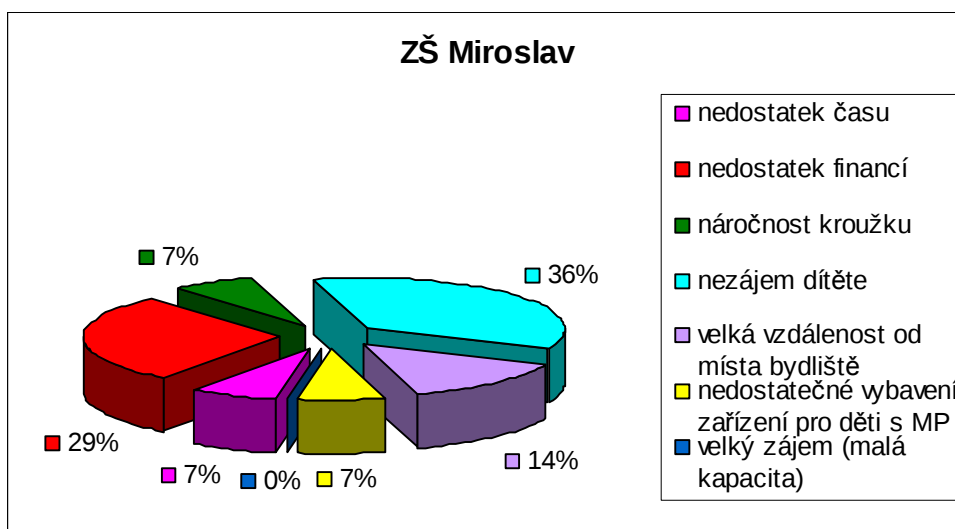
V ZŠ Miroslav mi žádný rodič neodpověděl kladně, tudíž jejich děti nenavštěvují žádný kroužek mimo školu.

Převážná většina rodičů ze všech výše jmenovaných základních škol odpověděla na tuto otázku záporně.

Pokud jste na otázku č. 9 odpověděli NE, napište proč?

Graf 8 (k otázce 10)

Zdroj: vlastní výzkum

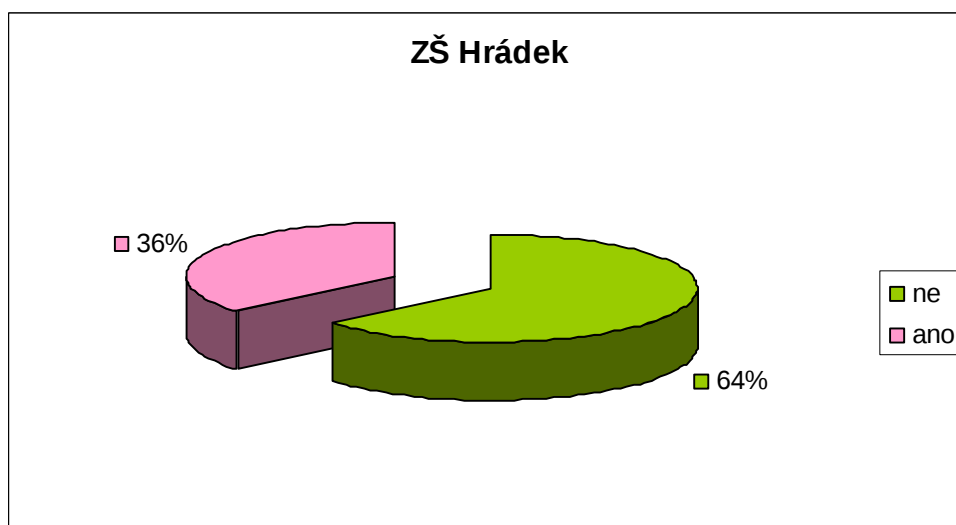
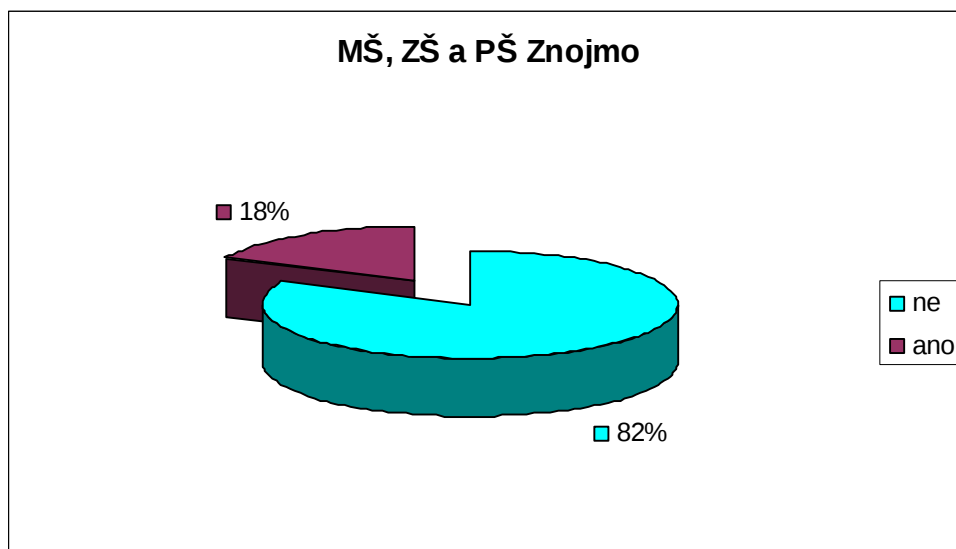
Rodiče dětí s mentálním postižením z MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo odpověděli záporně v 21% z důvodu nedostatku času, v 5% pro náročnost kroužku, ve 36% z nezájmu dítěte, ve 24% kvůli velké vzdálenosti od místa bydliště, ve 12% pro nedostatečné vybavení zařízení pro děti s MP, ve 2% kvůli velkému zájmu (malé kapacitě).

Ze ZŠ Hrádek rodiče dětí s mentálním postižením odpověděli záporně z těchto důvodů: v 18% z nedostatku času, v 12% z nedostatku financí, v 6% pro náročnost kroužku pro děti, v 29% z nezájmu dítěte, ve 35% kvůli velké vzdálenosti od místa bydliště.

Rodiče dětí s mentálním postižením ze ZŠ Miroslav odpověděli záporně v 7% z důvodu nedostatku času, v 29% z nedostatku financí, v 7% pro náročnost kroužku, z 36% z nezájmu dítěte, ve 14% kvůli velké vzdálenosti od místa bydliště a v 7% z důvodu nedostatečného vybavení zařízení pro děti s MP.

Chodí vaše dítě po vyučování do školní družiny?

Graf 9 (k otázce 11)

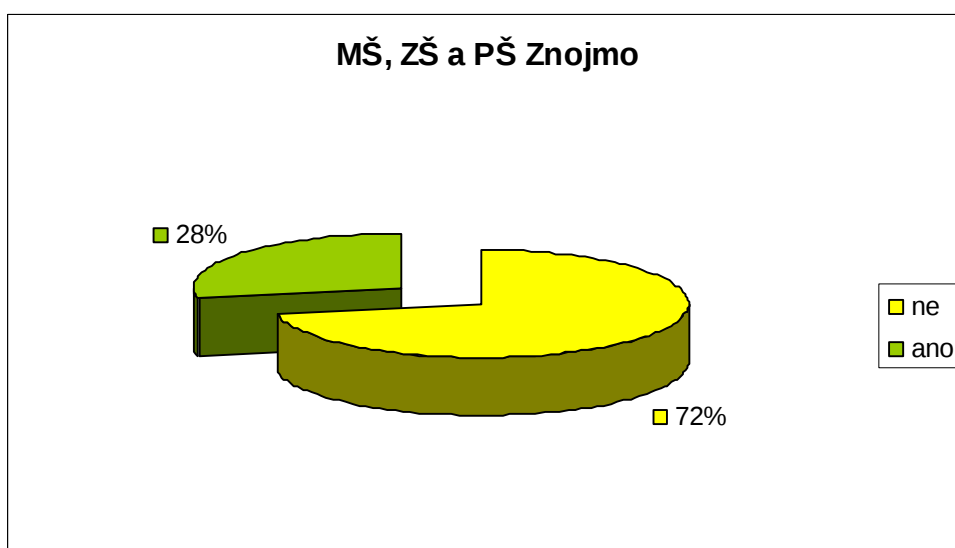

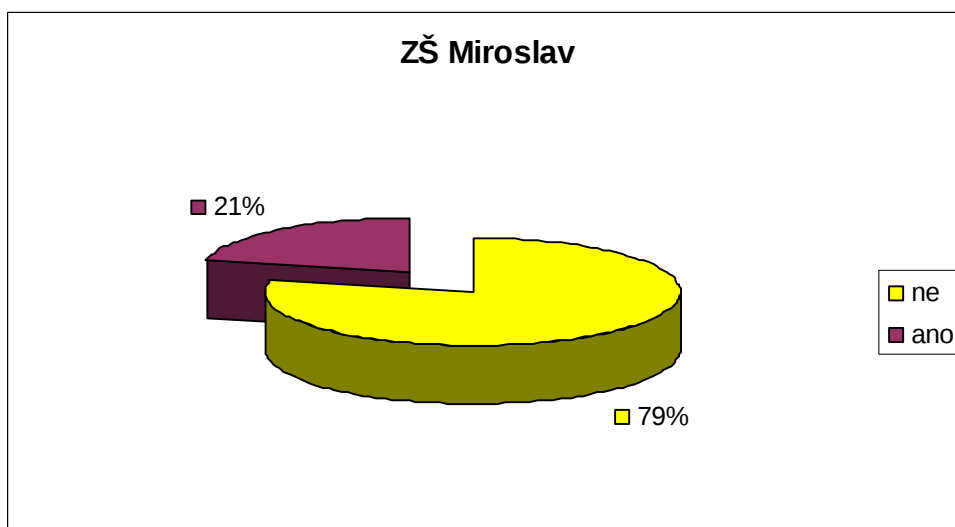
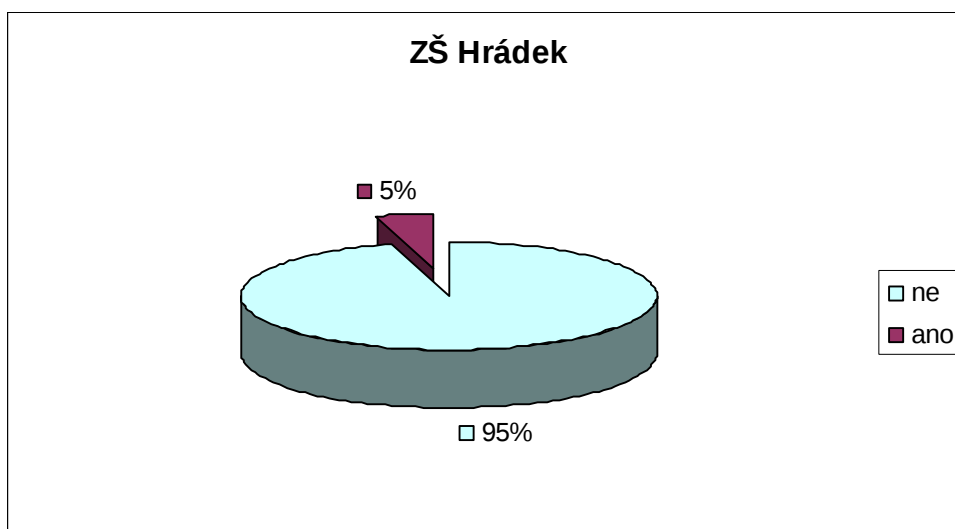
Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku jestli chodí dítě po vyučování do školní družiny, odpověděli rodiče dětí s MP z MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo v 82% záporně a v 18% kladně, rodiče dětí ze ZŠ Hrádek odpověděli v 64% ne, 36% ano a v ZŠ Miroslav odpověděli rodiče dětí s MP v 86% ne a ve 14% ano.

Mění se s rostoucím věkem charakter zálib vašeho dítěte?

Graf 10 (k otázce 12)

Zdroj: vlastní výzkum

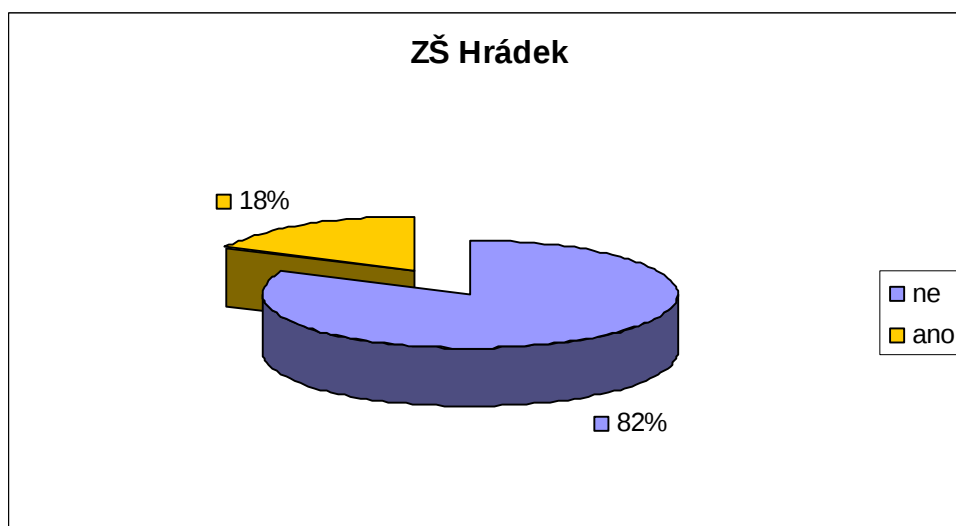
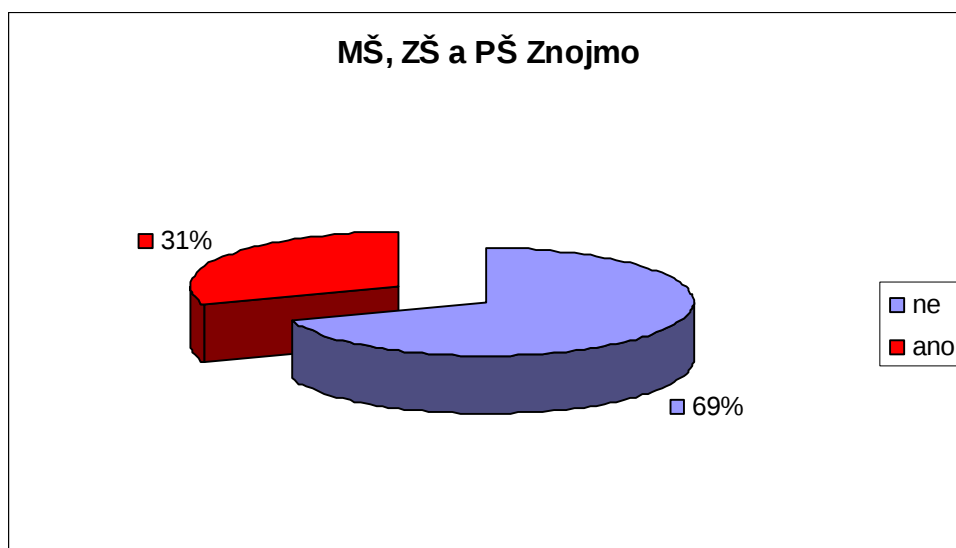
Podle rodičů dětí s MP z MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo se nemění s rostoucím věkem charakter zálib dítěte v 72% a mění v 28% a to takto: děti mají více možností, jsou náročnější kroužky, je rozmanitější výběr kroužků, někteří rodiče uvedli, že jejich dítě je méně aktivní – zpohodlnělo, další rodiče uvádějí větší zájem i o jiné kroužky.

V ZŠ Hrádek rodiče dětí s MP odpověděli v 95% ne a 5% ano. Jeden z rodičů uvedl lepší propracovanost kroužků.

V ZŠ Miroslav rodiče dětí s MP uvedli v 79% zápornou odpověď a v 21% kladnou odpověď. Podle rodičů jsou jejich děti samostatnější, hrají si s mladšími dětmi, mají své zájmy.

Navštěvuje vaše dítě zájmový kroužek s dětmi bez postižení?

Graf 11 (k otázce 13)

Zdroj: vlastní výzkum

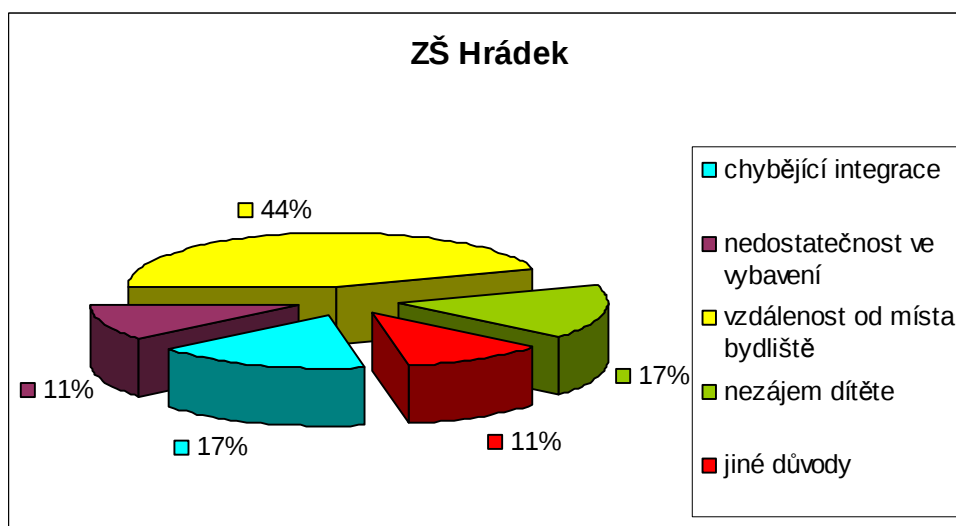
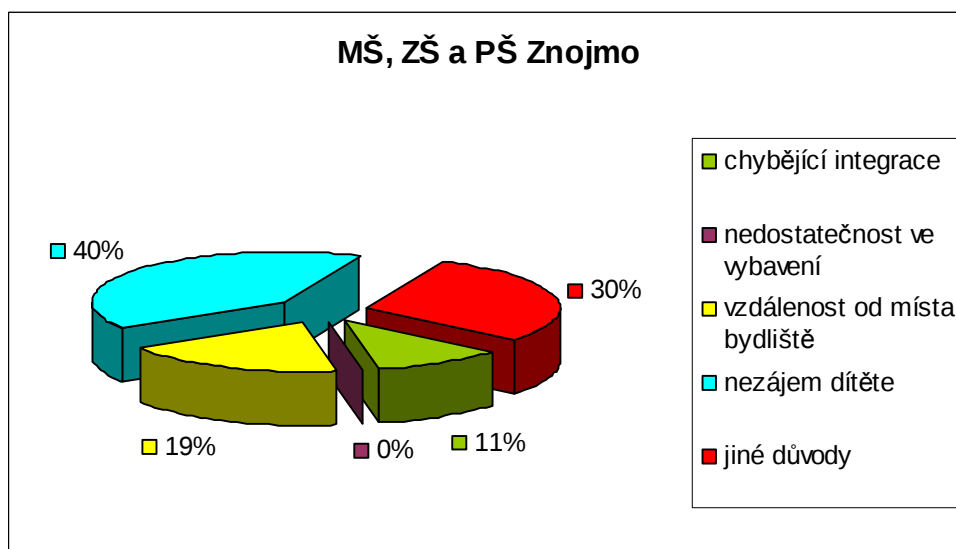
Na tuto otázku odpověděli rodiče dětí s MP z MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo v 69% ne a 31% ano. Jejich děti navštěvuje zpěv, počítačový kroužek, dramatický kroužek, jazykový kroužek, keramiku, klub „Pharos“, kopanou, lední hokej a skaut s dětmi bez postižení.

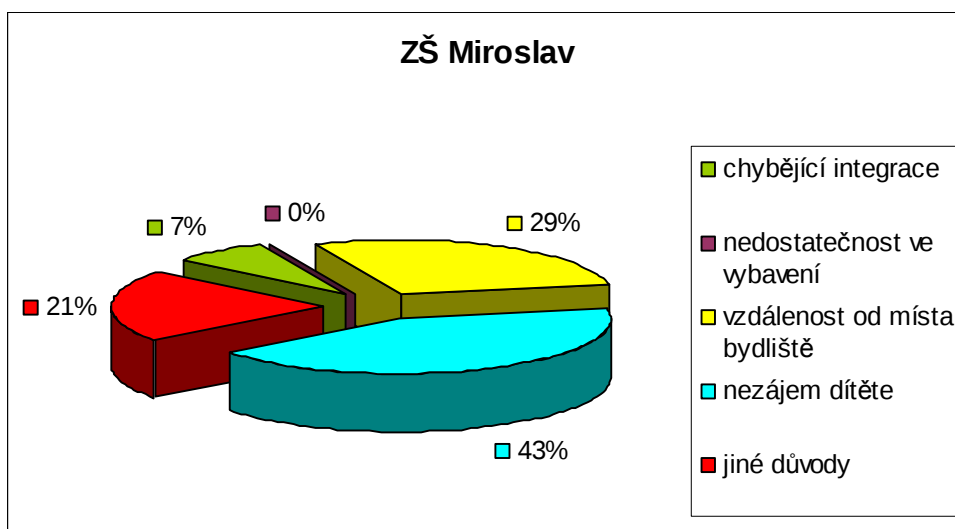
Rodiče dětí s MP ze ZŠ Hrádek uvedli v 82% zápornou odpověď a v 18% kladnou odpověď. Jejich děti navštěvují basketball, fotbal, SDH.

Všichni rodiče dětí s MP ze ZŠ Miroslav odpověděli záporně. Jejich děti tedy nenavštěvují žádný zájmový kroužek, kterého by se účastnily i děti bez postižení.

Pokud jste na otázku č. 13 odpověděli NE, napište z jakého důvodu?

Graf 12 (k otázce 14)

Zdroj: vlastní výzkum

Děti s MP nenavštěvují zájmové kroužky z těchto důvodů:

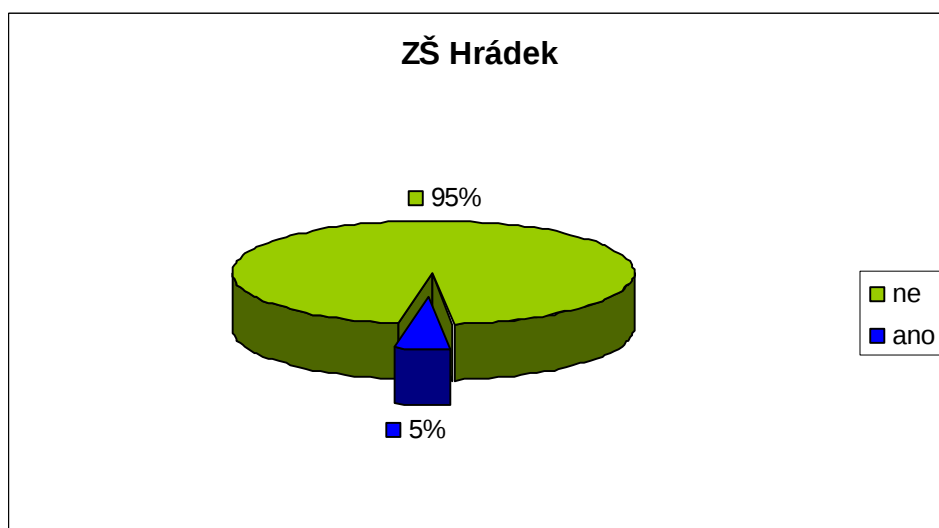
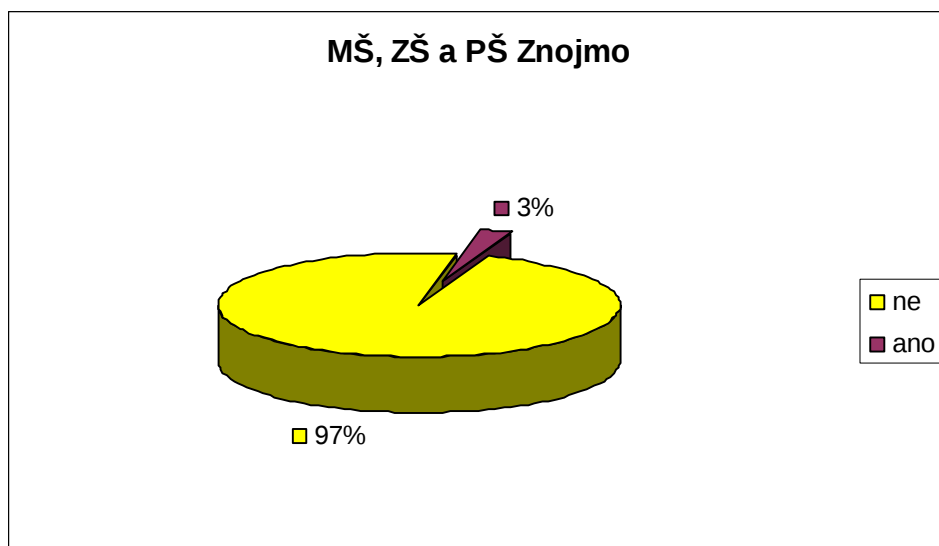
MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo: 11% chybějící integrace, 19% vzdálenost od místa bydliště, 40% nezájem dítěte, 30% jiné důvody - posměch dětí bez postižení, zdravotní důvody, vzdálenost od místa bydliště (hájovna), nedostatek času, komunikuje vlastní řečí jen s matkou a pedagogem - je němý.

ZŠ Hrádek: 17% chybějící integrace, 11% nedostatečnost ve vybavení, 44% vzdálenost od místa bydliště, 17% nezájem dítěte, 11% jiné důvody – podle některých rodičů v blízkosti žádné kroužky nejsou.

ZŠ Miroslav: 7% chybějící integrace, 29% vzdálenost od místa bydliště, 43% nezájem dítěte, 21% jiné důvody – jeden z rodičů uvedl, že jeho dítě nenavštěvuje kroužky, další uvedl chybějící finance rodiny, nechápavost ze strany dětí bez postižení.

Podílíte se na vedení zájmového kroužku pro děti s mentálním postižením?

Graf 13 (k otázce 15)

Zdroj: vlastní výzkum

V MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo se z 97% rodiče nepodílí na vedení zájmových kroužků pro děti mentálním postižením, ze 3% se podílí a to v klubu „Pharos“.

V ZŠ Hrádek 95% rodičů odpovědělo na otázku ne, 5% odpovědělo ano – ve Sboru dobrovolných hasičů.

V ZŠ Miroslav se nepodílí rodiče na vedení zájmových kroužků. Jedna maminka o tom začíná uvažovat.

4.2 Výsledky kvantitativního dotazníku pro organizace, které nabízejí volnočasové aktivity pro mentálně postižené děti

Dotazník obsahoval celkem 17 otázek, na které odpověděly 4 organizace. Tyto otázky byly koncipovány do dvou částí. První část dotazníku tvořily otázky týkající se zařízení. Druhou část tvořily otázky, které se týkaly volného času dětí s mentálním postižením.

Výsledky jsou uvedeny v tabulkách, odpovědi poskytly organizace pro volný čas. Odpověděly následující organizace: Dům dětí a mládeže Miroslav, Dům dětí a mládeže Znojmo, Internát Mateřské školy, Základní školy a Praktické školy, Zájmové kroužky Základní školy Hrádek.

Počet dětí s mentálním postižením navštěvujících zařízení

Tabulka 2 (k otázce 2, 3)

	DDM Miroslav	DDM Znojmo	Internát MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo	Zájmové kroužky ZŠ Hrádek
Celkový počet	9	18	46	8
Chlapců	3	11	32	3
Dívek	6	7	14	5

Zdroj: vlastní výzkum

Vybavení zařízení

Tabulka 3 (k otázce 4)

	DDM Miroslav	DDM Znojmo	Internát MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo	Zájmové kroužky ZŠ Hrádek
Hřiště	ú	ü	ü	ü
Bazén	ú	ü	ü	ü
Tělocvična	ú	ü	ü	ú
Počítačová učebna	ü	ü	ü	ü
Knihovna	ú	ü	ü	ú
Specializované místnosti	ü	ü	ü	ü
	Výtvarná dílna, klubovna	Jazyková učebna, keramická dílna, místnosti pro hudební, výtvarnou a pracovní, modelářskou činnost	Keramická dílna, místnosti pro hudební, výtvarnou a pracovní činnost	Keramická dílna, pracovní dílna
Další vybavení	ü	ü	ü	ü
	Hrnčířský kruh a pec, vybavení pro sport, audiovizuální přehrávač, hudební nástroje	Hrnčířský kruh a pec, vybavení pro sport, audiovizuální přehrávač, hudební nástroje	Hrnčířský kruh a pec, vybavení pro sport, audiovizuální přehrávač, hudební nástroje	Hrnčířský kruh a pec, vybavení pro sport, audiovizuální přehrávače, hudební nástroje

Zdroj: vlastní výzkum

Umístění zařízení

Tabulka 4 (k otázce 5)

DDM Miroslav	DDM Znojmo	Internát MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo	Zájmové kroužky ZŠ Hrádek
V blízkosti přírody a sídliště	Střed města v parku	Střed města v klidné pěší zóně	V malé obci

Zdroj: vlastní výzkum

Všechna jmenovaná zařízení, která se věnují volnému času se nacházejí ve středu města nebo v obci, ovšem ani jedno v frekventované části, ale spíše poblíž parku atd.

Nabízené zájmové kroužky pro děti s mentálním postižením + jejich týdenní hodinová dotace

Tabulka 5 (k otázce 6)

DDM Miroslav	
Počítačový kroužek	1 hod/ 1x týdně
Keramika	1 hod/ 1x týdně
Dovedné ruce	2 hod/ 1x týdně
Hudební kroužek	1 hod/ 1x týdně

Zájmové kroužky ZŠ Hrádek	
Keramika	1 hod/ 1x týdně

Internát MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo	
Keramický kroužek	2 hod/ 2x týdně
Zdravotní výchova	1 hod/ 1x týdně
Základy první pomoci	1 hod/ 1x týdně
Výchova ke zdraví	1 hod/ 1x týdně
Šikana mezi dětmi	1 hod/ 1x týdně
Protidrogová prevence	1 hod/ 1x týdně
Multikulturní kroužek	1 hod/ 1x týdně
Sexuální výchova	1 hod/ 1x týdně
Burza oděvů	1 hod/ 1x týdně
Šití, ruční a strojové šití	1 hod/ 2x týdně
Základy vaření, příprava pokrmů	2 hod/ 2x týdně
Výtvarná a rukodělná činnost	2 hod/ 2x týdně
Hudební výchova	1 hod/ 2x týdně
Taneční, cvičení s hudbou	2 hod/ 2x týdně
Hudebně dramatická výchova	1 hod/ 1x týdně
Dramatická výchova	1 hod/ 1x týdně

DDM Znojmo	
Tanec	2 hod/ 1x týdně
Chovatelský kroužek	2 hod/ 1x týdně
Kresba, malba	1 hod/ 1x týdně
Keramika	1 hod/ 1x týdně
Rybářský kroužek	1 hod/ 1x týdně
Hra na nástroj	1 hod/ 1x týdně
Modelářský kroužek	1 hod/ 1x týdně

Zdroj: vlastní výzkum

Kolik dětí s mentálním postižením navštěvuje konkrétní zájmové kroužky

Tabulka 6 (k otázce 7)

DDM Miroslav		DDM Znojmo	
Počítačový kroužek	4 dětí ze ZŠ	Tanec	2 dětí ze ZŠ
Keramika	3 dětí ze ZŠ	Chovatelský kroužek	7 dětí ze ZŠ
Dovedné ruce	1 dítě ze ZŠ	Kresba, malba	2 dětí ze ZŠ
Hudební	1 dítě ze ZŠ	Keramika	3 dětí ze ZŠ
		Rybářský kroužek	1 dětí ze ZŠ
		Hra na nástroj	1 dětí ze ZŠ
		Modelářský kroužek	2 dětí ze ZŠ

Zájmové kroužky ZŠ Hrádek	
Keramika	8 dětí ze ZŠ

Zdroj: vlastní výzkum

O jaké aktivity mají děti s mentálním postižením největší zájem

Tabulka 7 (k otázce 8)

	DDM Miroslav	DDM Znojmo	Internát MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo	Zájmové kroužky ZŠ Hrádek
Stolní hry	ú	ú	ü	ú
Pohybové hry	ú	ú	ú	ü
Tanec	ú	ü	ü	ú
Sport	ú	ú	ü	ú
Procházky	ú	ú	ü	ü

Turistika	0	0	0	0
Relaxace	0	0	0	0
Poslech hudby	0	0	0	0
Hra na nástroj	0	0	0	0
Zpěv	0	0	0	0
Kresba, malba	0	0	0	0
Keramika	0	0	0	0
Lidová řemesla	0	0	0	0
Ruční práce	0	0	0	0
Četba	0	0	0	0
Sběratelství	0	0	0	0
Móda	0	0	0	0
Divadlo	0	0	0	0
Přírodovědný kroužek	0	0	0	0
Rybářský kroužek	0	0	0	0
Modelářský kroužek	0	0	0	0
Elektrotechnický kroužek	0	0	0	0
Internetový kroužek	0	0	0	0
Jazykový kroužek	0	0	0	0
Další	0	0		
	PC hry			

Zdroj: vlastní výzkum

V jakém věku projevují děti s MP o volnočasové aktivity největší zájem

Tabulka 8 (k otázce 9)

	DDM Miroslav	DDM Znojmo	Internát MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo	Zájmové kroužky ZŠ Hrádek
6-9 let	ů	ů	ů	ů
9-12 let	ů	ů	ů	ů
12-15 let	ů	ů	ů	ů
15-18 let	ů	ů	ů	ů

Zdroj: vlastní výzkum

Můžou se o vašem zařízení dozvědět rodiče dětí s mentálním postižením

Tabulka 9 (k otázce 10)

DDM Miroslav	DDM Znojmo	Internát MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo	Zájmové kroužky ZŠ Hrádek
Plakáty	Plakáty	Letáky	SPC
Zpravodaj	Zpravodaj	Mediálně sdělovací prostředky	U psychologů
Sdružení rodičů a přátel	Sdružení rodičů a přátel	Sdružení rodičů a přátel	
	Internet	U dětských i specializovaných lékařů	
		Speciálně pedagogické centrum	
		U psychologů	

Zdroj: vlastní výzkum

Kontaktujete nějak rodiče dětí s MP o konkrétních zájmových kroužcích

Tabulka 10 (k otázce 11)

DDM Miroslav	DDM Znojmo	Internát MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo	Zájmové kroužky ZŠ Hrádek
Ne	Na dni otevřených dveří	Na dni otevřených dveří	Při konzultacích s rodiči
		Při zápisu	Prostřednictvím dětí
		Při konzultacích s rodiči	

Zdroj: vlastní výzkum

Má zařízení webové stránky

Tabulka 11 (k otázce 12)

DDM Miroslav	DDM Znojmo	Internát MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo	Zájmové kroužky ZŠ Hrádek
http://sis.znojmo.cz/ddmmiroslav/?stranka=info	http://ddmznojmo.xf.cz/	ú	ú

Zdroj: vlastní výzkum

*Kolik pedagogických pracovníků se podílí na konkrétních zájmových kroužcích pro děti
s mentálním postižením*

Tabulky 12 (k otázce 13)

DDM Znojmo	
Tanec	1 vych. / 2 děti s MP
Keramika	1 vych. / 3 děti s MP
Kresba, malba	1 vych. / 2 děti s MP
Chovatelský kroužek	2 vych./ 7 dětí s MP
Rybářský kroužek	1 vych./ 1 dětí s MP
Hra na nástroj	1 vych./ 1 dítě s MP
Modelářský kroužek	1 vych./ 2 děti s MP

DDM Miroslav	
Počítačový kroužek	1 ped./ 4 děti s MP
Keramika	1 ped./ 3 děti s MP
Dovedné ruce	1 ped./ 1 dítě s MP
Hudební kroužek	1 ped./ 1 dítě s MP

Zájmové kroužky ZŠ Hrádek	
Keramika	1 ped./ 8 děti s MP

Internát MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo	
Keramický kroužek	1 vych./ 7-10 dětí s MP
Zdravotní výchova	1 vych./ 7-10 dětí s MP
Základy první pomoci	1 vych./ 7-10 dětí s MP
Výchova ke zdraví	1 vych./ 7-10 dětí s MP
Prevence šikany mezi dětmi	1 vych./ 7-10 dětí s MP
Protidrogová prevence	1 vych./ 7-10 dětí s MP
Multikulturní kroužek	1 vych./ 7-10 dětí s MP
Sexuální výchova	1 vych./ 7-10 dětí s MP
Burza oděvů	1 vych./ 7-10 dětí s MP
Šití, ruční a strojové šití	1 vych./ 7-10 dětí s MP
Základy vaření, příprava pokrmů	1 vych./ 7-10 dětí s MP
Výtvarná a rukodělná činnost	1 vych./ 7-10 dětí s MP
Hudební výchova	1 vych./ 7-10 dětí s MP
Taneční, cvičení s hudbou	1 vych./ 7-10 dětí s MP
Hudebně dramatická výchova	1 vych./ 7-10 dětí s MP
Dramatická výchova	1 vych./ 7-10 dětí s MP

Zdroj: vlastní výzkum

Co brání vašemu zařízení ve větším zapojení dětí s mentálním postižením do zájmových činností

Tabulka 13 (k otázce 14)

	DDM Miroslav	DDM Znojmo	Internát MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo	Zájmové kroužky ZŠ Hrádek
Nedostatek financí	ü	ü	û	û
Nezájem rodičů o docházku	û	û	ü	ü
Vzdálenost zařízení od místa bydliště	û	ü	ü	ü
Nevhodné prostředí	û	ü	ü	û
Nedostatek času	û	ü	ü	ü
Náročnost kroužku	ü	ü	ü	û
Nedostačující vybavení	ü	ü	ü	û

Zdroj: vlastní výzkum

Integruje vaše zařízení dětí s mentálním postižením do zájmových kroužků, které navštěvují děti bez postižení

Tabulka 14 (k otázce 15)

	DDM Miroslav	DDM Znojmo	Internát MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo	Zájmové kroužky ZŠ Hrádek
Ano	ü	ü	û	û
Ne	û	û	ü	ü

Zdroj: vlastní výzkum

Pokud jste na 15. otázku odpověděli ANO, napište kolik dětí navštěvuje konkrétní zájmové kroužky s mentálním postižením a bez mentálního postižení

Tabulka 15 (k otázce 16)

DDM Znojmo	Počet dětí bez MP/ s MP	DDM Miroslav	Počet dětí bez MP/ s MP
Tanec	7 / 2	Počítačový kroužek	7 / 4
Chovatelský kroužek	2 / 7	Keramika	2 / 3
Kresba, malba	5 / 2	Dovedné ruce	3 / 1
Keramika	7 / 3	Hudební kroužek	1 / 1
Rybářský kroužek	5 / 1		
Hra na nástroj	2 / 1		
Modelářský kroužek	3 / 2		

Zdroj: vlastní výzkum

Podílí se rodiče na vedení některého ze zájmových kroužků

Tabulka 16 (k otázce 17)

	DDM Miroslav	DDM Znojmo	Internát MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo	Zájmové kroužky ZŠ Hrádek
Ne	ü	ü	ü	ü
Ano	û	û	û	û

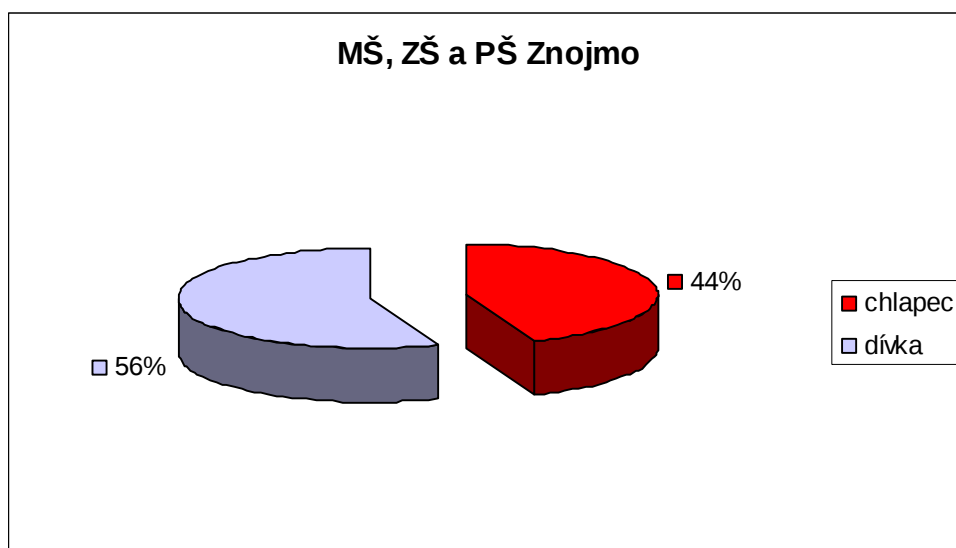
Zdroj: vlastní výzkum

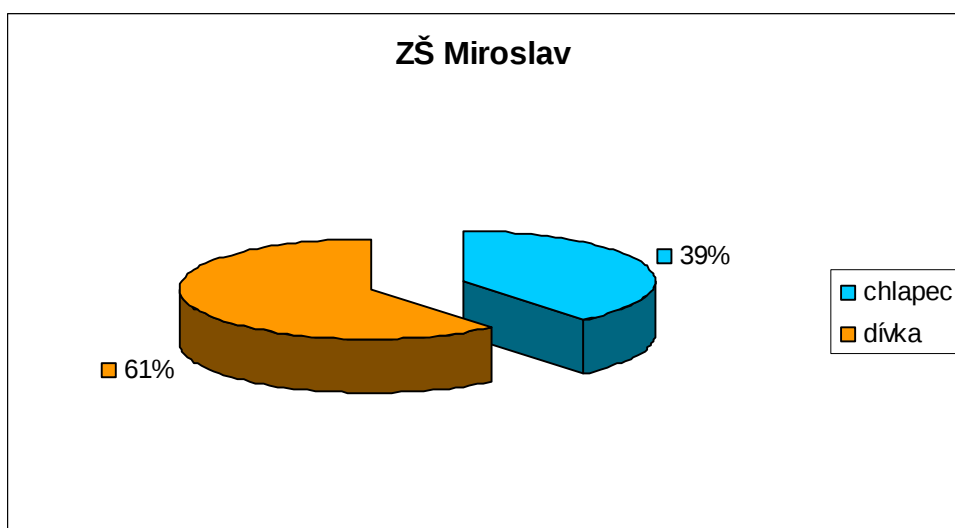
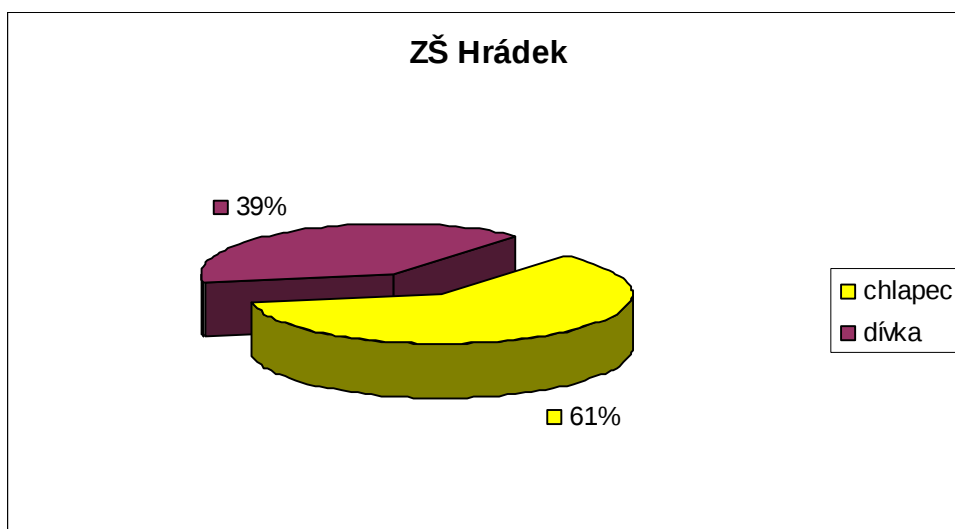
4.3 Výsledky kvantitativního dotazníku pro rodiče dětí s mentálním postižením

Anonymní dotazník obsahoval celkem 15 otázek, na které odpovědělo 52 rodičů z MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo tj. 40%, 18 rodičů ze ZŠ Hrádek tj. 43% a 23 rodičů ze ZŠ Miroslav tj. 48%. Tyto otázky byly sestaveny do dvou částí. První část dotazníku tvořily identifikační otázky. Druhou část tvořily otázky, které se týkaly podvědomí rodičů o volném čase dětí s mentálním postižením.

Pohlaví vaše dítěte

Graf 14 (k otázce 1)

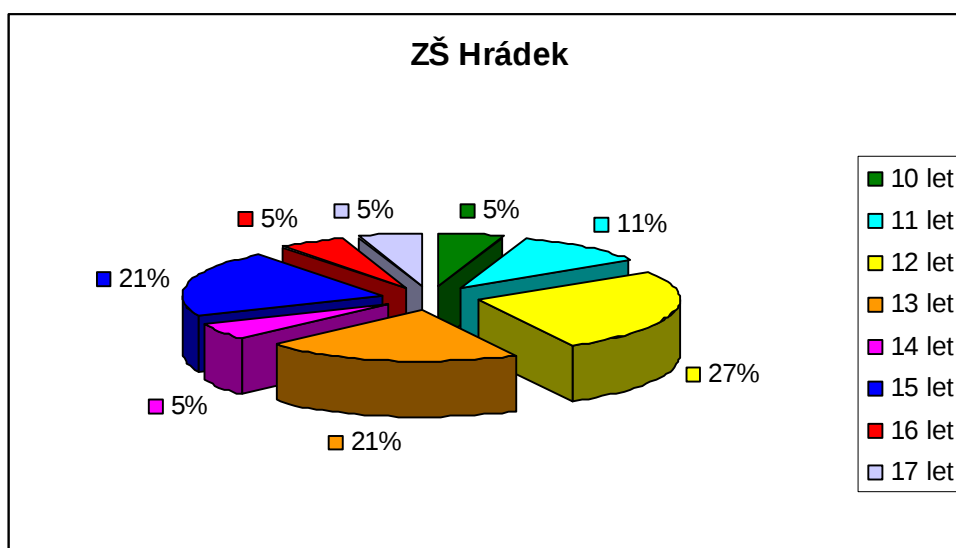
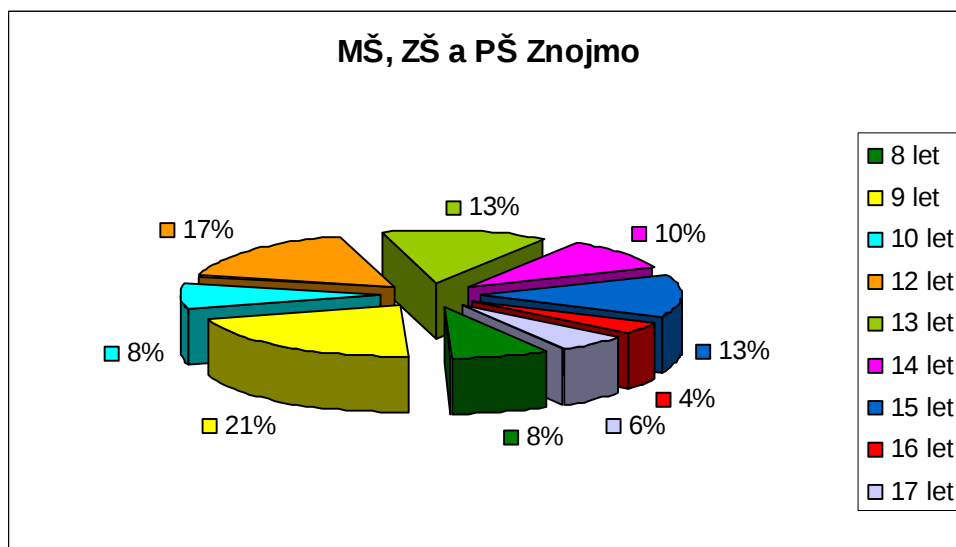

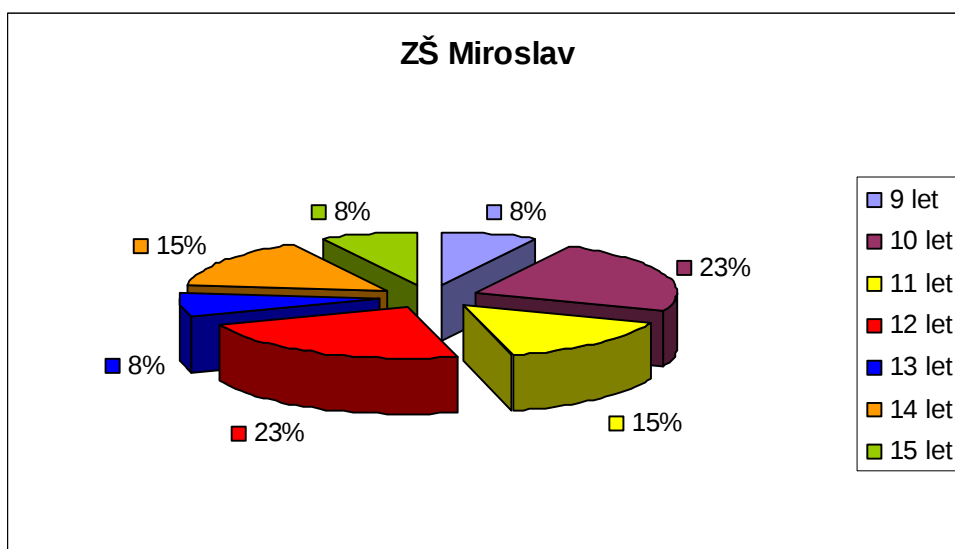
Zdroj: vlastní výzkum

Pohlaví dětí je zastoupeno v MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo ze 44% chlapci a 56% dívkami, v ZŠ Hrádek ze 61% chlapci a 39% dívkami a v ZŠ Miroslav ze 39% chlapci a 61% dívkami.

Kolik je vašemu dítěti let?

Graf 15 (k otázce 2)

Zdroj: vlastní výzkum

Věkové spektrum dětí s mentální retardací bylo pestré.

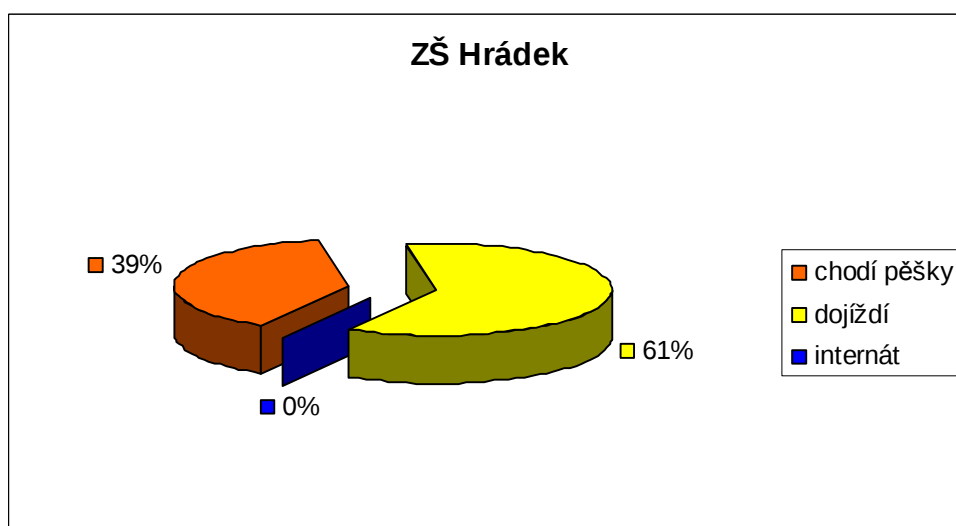
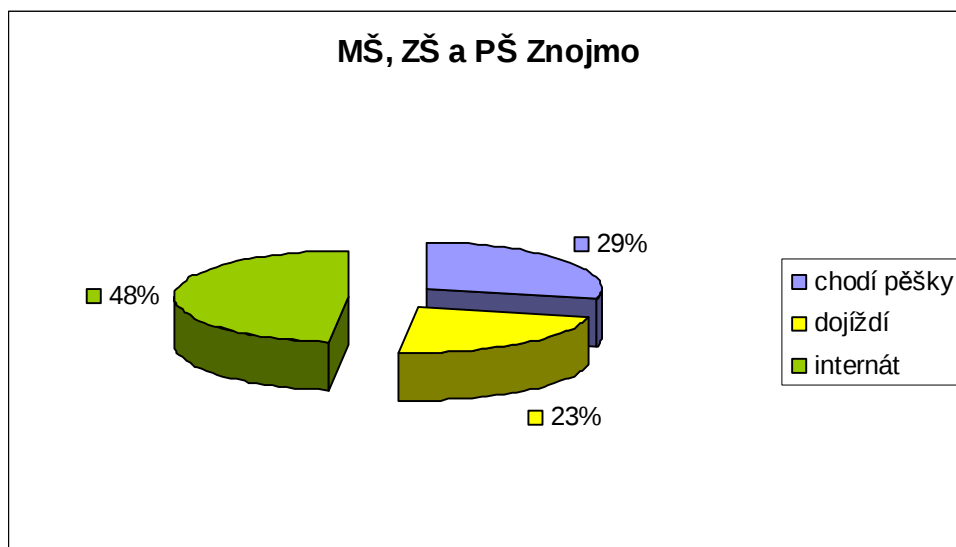
V MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo je takoveto: 8letých dětí je 8%, 9letých 21%, 10letých 8%, 12letých 17%, 13letých 13%, 14letých 10%, 15letých 13%, 16letých 4%, 17letých 6%.

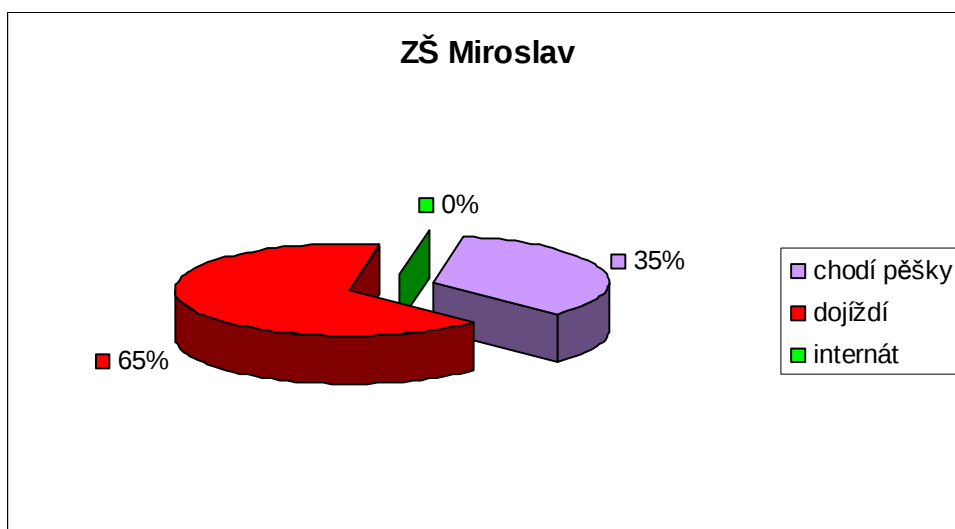
V ZŠ Hrádek je dětí s mentální retardací 10letých 5%, 11letých 11%, 12letých 27%, 13letých 22%, 14letých 6%, 15letých 22%, 16letých 5%, 17letých 5%.

V ZŠ Miroslav je dětí s mentální retardací 9letých 8%, 10letých 23%, 11letých 15%, 12letých 23%, 13letých 8%, 14letých 15%, 15letých 8%.

Chodí vaše dítě do školy pěšky, dojíždí denně, nebo bydlí na internátě?

Graf 16 (k otázce 4)

Zdroj: vlastní výzkum

Tato otázka se týkala toho, jak se děti s MP dostávají do školy.

Z MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo chodí pěšky 29% dětí, 23% dojíždí, 48% je ubytováno na týdenním internátě.

Ze ZŠ Hrádek chodí pěšky 39% dětí a 61% dětí dojíždí.

Ze ZŠ Miroslav chodí pěšky 35% dětí a 65% dětí dojíždí.

Při ZŠ Hrádek a ZŠ Miroslav internát není.

Čemu se vaše dítě věnuje nejraději ve volném čase – odpoledne po vyučování?

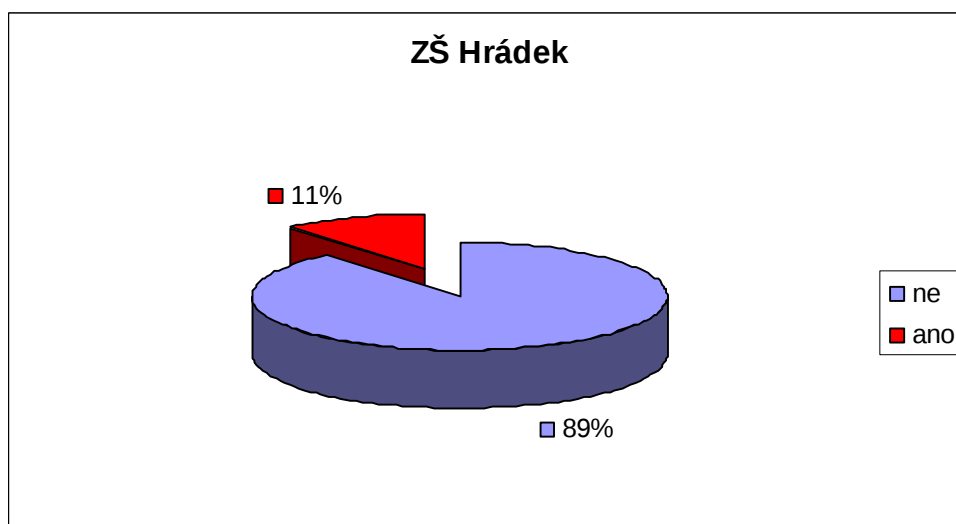
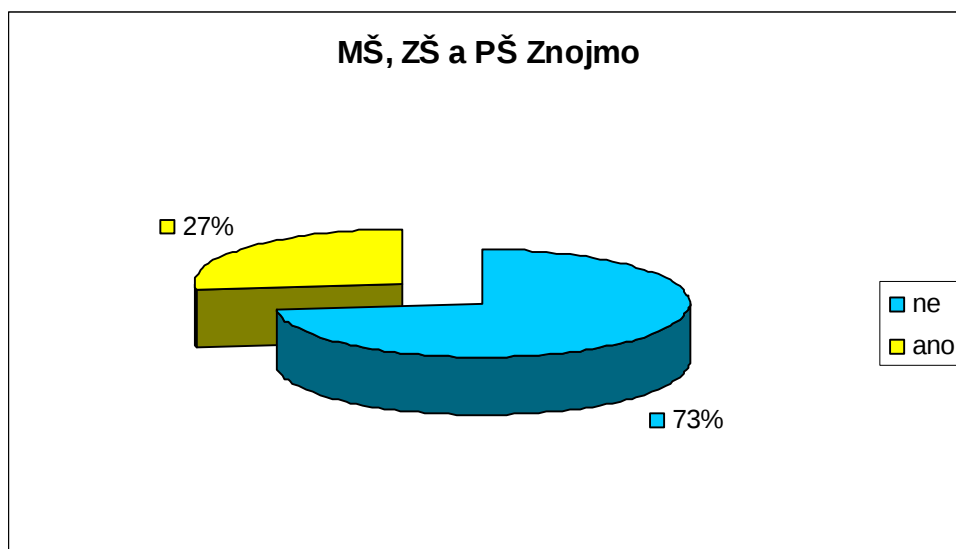
Tabulka 17 (k otázce 5)

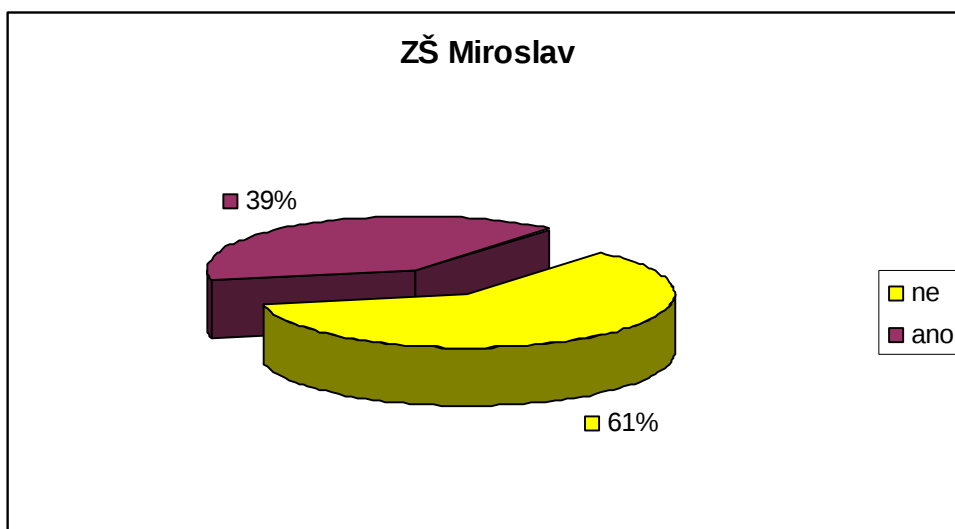
	MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo	ZŠ Hrádek	ZŠ Miroslav
Stolním hřám	13	12	12
Pohybovým hřám	16	5	2
Tanci	8	1	4
Sportu	48	11	9
Procházkám	41	11	18
Turistice	0	0	1

Relaxaci	20	17	12
Poslechu hudby	51	18	14
Hře na nástroj	7	2	0
Zpěvu	23	4	1
Kresbě, malbě	36	5	7
Keramice	39	3	3
Lidovým řemeslům	2	1	0
Ručním pracem	14	1	1
Četbě	3	2	0
Sběratelství	2	0	0
Módě	13	1	0
Divadlu	19	0	0
Přírodovědnému kroužku	5	0	0
Modelářskému kroužku	0	0	0
Elektrotechnickému kroužku	0	0	0
Internetovému kroužku	36	2	1
Jazykovému kroužku	8	0	0
Další	Práce na zahradě, rybaření, potápění, PC hry, hry na dětském hřišti a písku	PC hry, jízda na kole, televize, chov zvířat	PC hry, psi a kočky

Víte o nějakých zájmových kroužcích, které by mohlo vaše dítě navštěvovat?
(Vypište všechny, které znáte - školní i mimoškolní)

Graf 17 (k otázce 6)

Zdroj: vlastní výzkum

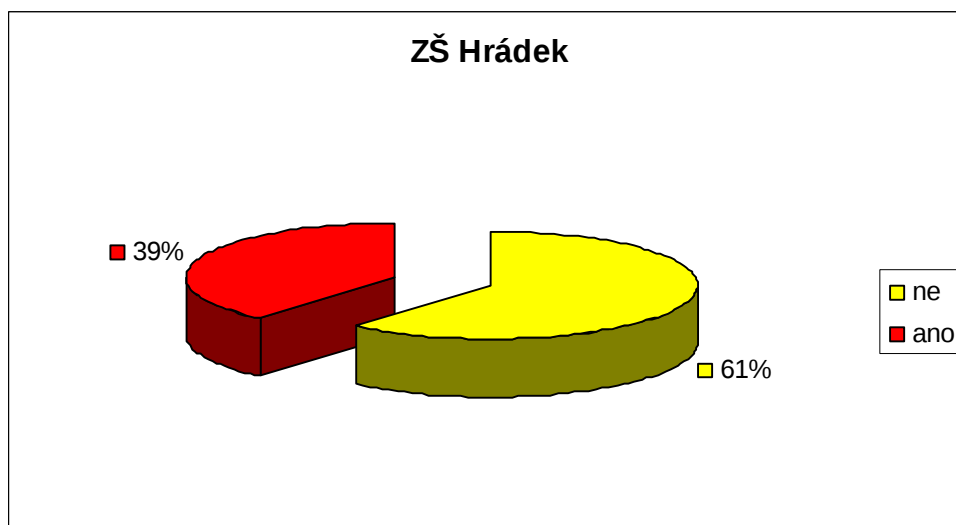
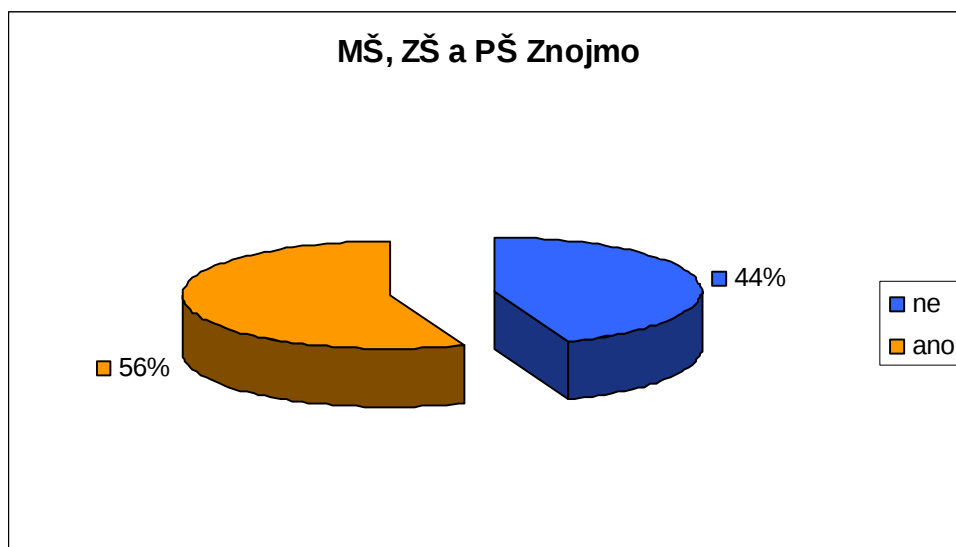
Rodiče dětí s MP v MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo v 73% o zájmových kroužcích, které by mohlo jejich dítě navštěvovat neví a zbylých 27% uvádí tyto zájmové kroužky: florbal, stolní tenis, volejbal, keramika, zpěv, hra na nástroj, taneční kroužek, aerobik, pohybové hry, ruční práce, počítačový kroužek.

Rodiče dětí s MP v ZŠ Hrádek v 89% o zájmových kroužcích, které by mohlo jejich dítě navštěvovat neví a zbylých 11% uvádí tyto zájmové kroužky: keramická dílna, flétna.

Rodiče dětí s MP v ZŠ Miroslav v 61% o zájmových kroužcích, které by mohlo jejich dítě navštěvovat neví a zbylých 39% uvádí tyto zájmové kroužky: volejbal.

Navštěvuje vaše dítě ve škole nějaký zájmový kroužek?

Graf 18 (k otázce 7)

Zdroj: vlastní výzkum

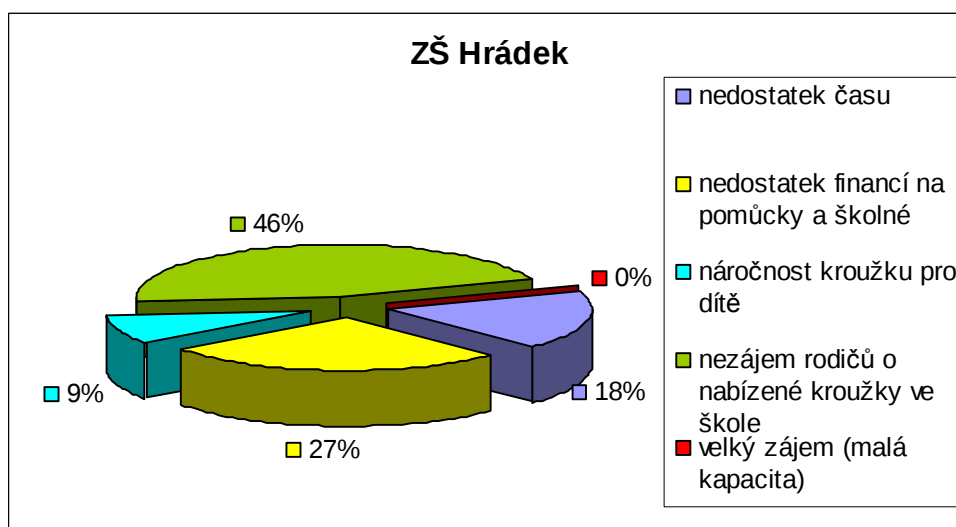
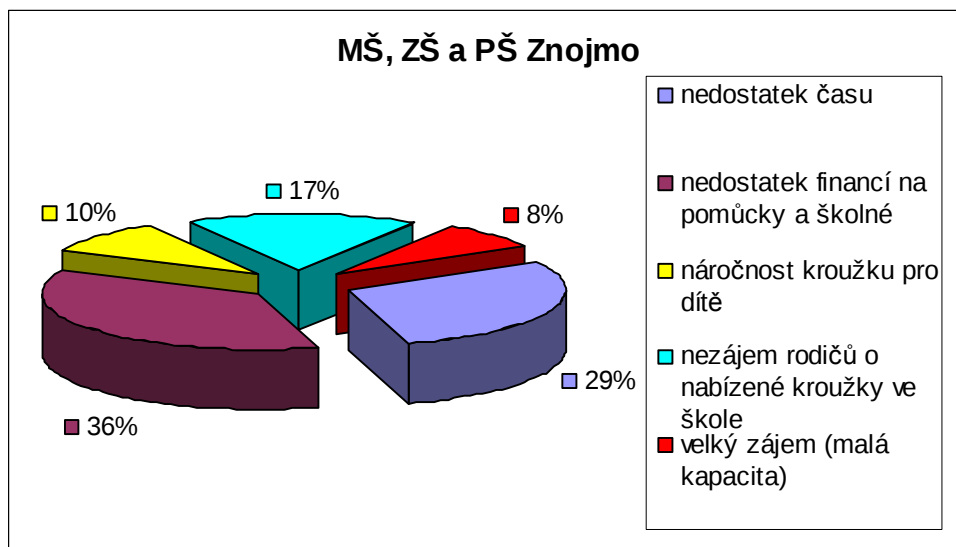
Na otázku, jestli navštěvuje dítě ve škole nějaký zájmový kroužek odpověděli rodiče dětí s MP z MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo ve 44% ne, 56% ano. Děti navštěvují hru na nástroj, zpěv, hudební kroužek, počítačový kroužek, dramatický kroužek.

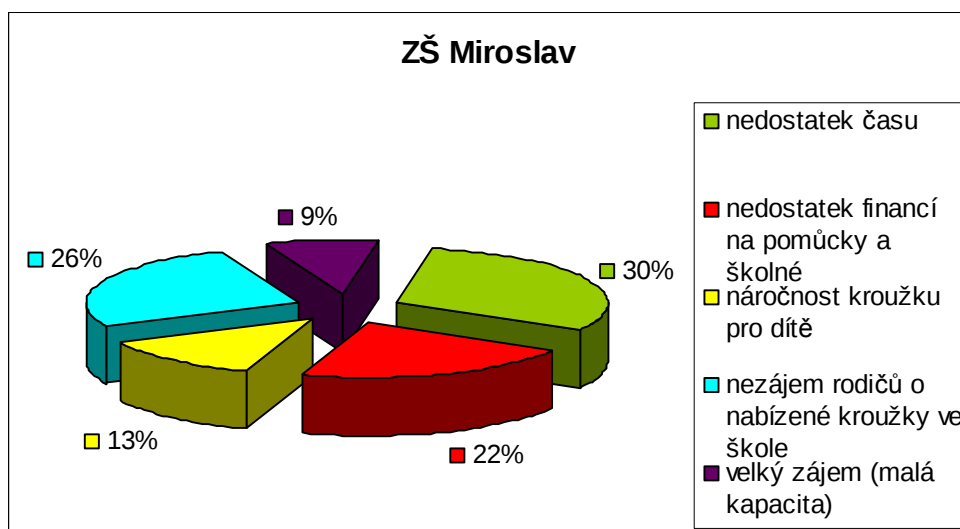
Rodiče dětí s MP ze ZŠ Hrádek odpověděli takto: 61% ne, 39% ano. Děti navštěvují tyto kroužky - flétnu, keramiku.

Rodiče dětí s MP ze ZŠ Miroslav odpověděli v 91% ne a 9% ano. Děti navštěvují hudební kroužek.

Pokud jste na otázku č. 7 odpověděli NE, napište proč?

Graf 19 (k otázce 8)

Zdroj: vlastní výzkum

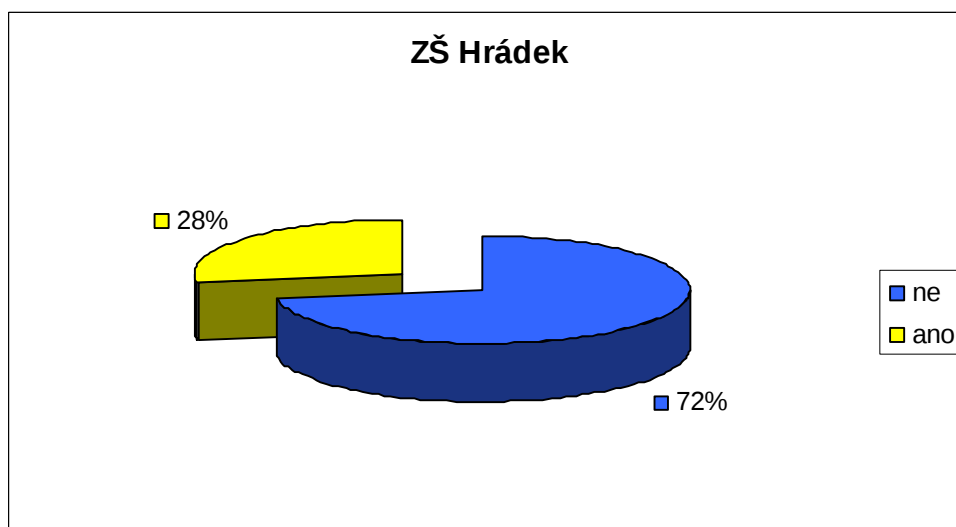
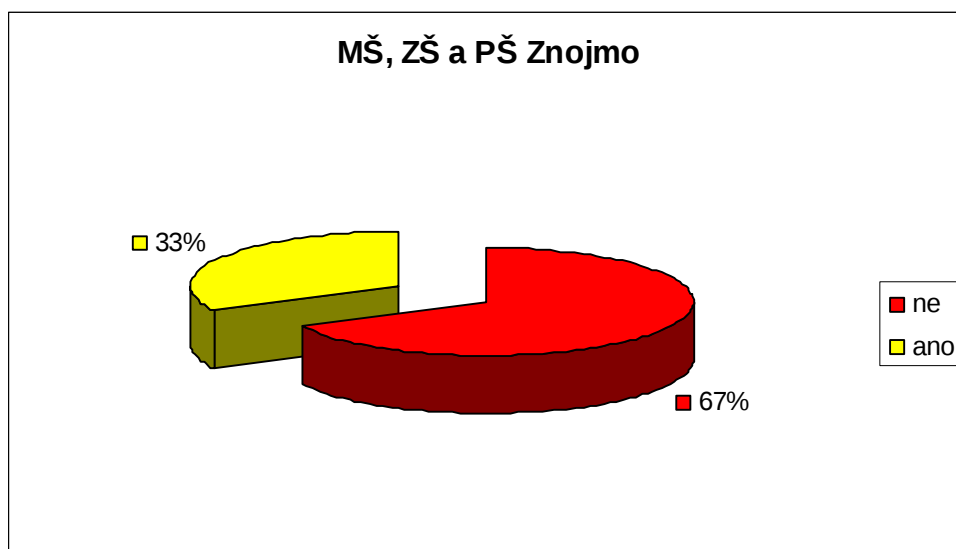
Rodiče dětí s mentálním postižením z MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo odpověděli záporně v 29% z důvodu nedostatku času, ve 36% z nedostatku financí na pomůcky a školné, v 10% kvůli náročnosti kroužku pro děti, v 17% pro nezájem rodičů o nabízené kroužky ve škole, v 8% kvůli velkému zájmu (malé kapacitě).

Ze ZŠ Hrádek rodiče dětí s mentálním postižením odpověděli záporně z těchto důvodů: v 18% z nedostatku času, v 27% z nedostatku financí na pomůcky a školné, v 9% kvůli náročnosti kroužku pro děti, v 46% pro nezájem rodičů o nabízené kroužky ve škole.

Rodiče dětí s mentálním postižením ze ZŠ Miroslav odpověděli záporně v 30% z důvodu nedostatku času, v 22% z nedostatku financí na pomůcky a školné, v 13% kvůli náročnosti kroužku pro děti, v 26% pro nezájem rodičů o nabízené kroužky ve škole, v 9% kvůli velkému zájmu (malé kapacitě).

Navštěvuje vaše dítě nějaký zájmový kroužek mimo školu?

Graf 20 (k otázce 9)

Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku jestli navštěvuje dítě nějaký zájmový kroužek mimo školu odpovědělo 67% rodičů dětí s MP z MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo záporně a 33% kladně. Jejich děti navštěvují keramiku, hru na nástroj, zpěv, kopanou, lední hokej, břišní tance.

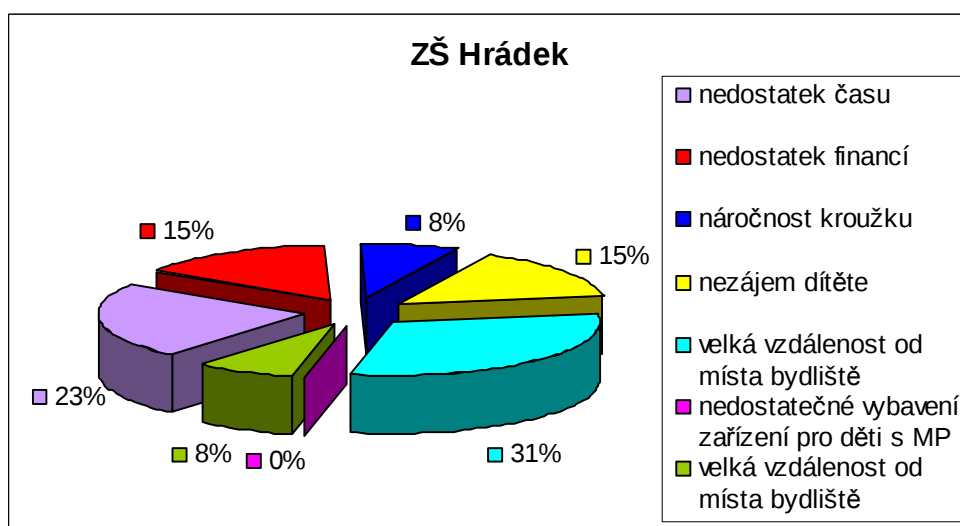
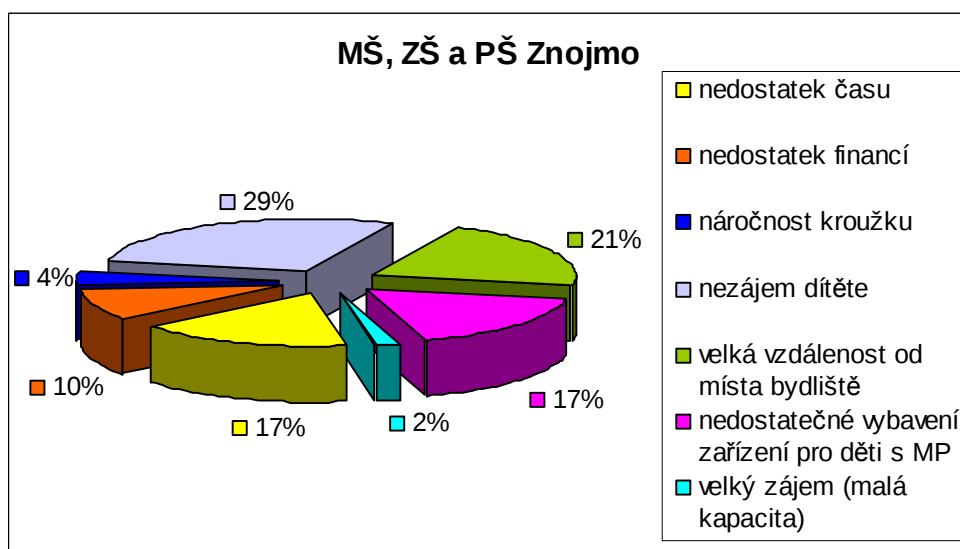
Ze ZŠ Hrádek odpovědělo 72% rodičů ne a 28% ano. Tyto děti navštěvují internetový kroužek, kopanou.

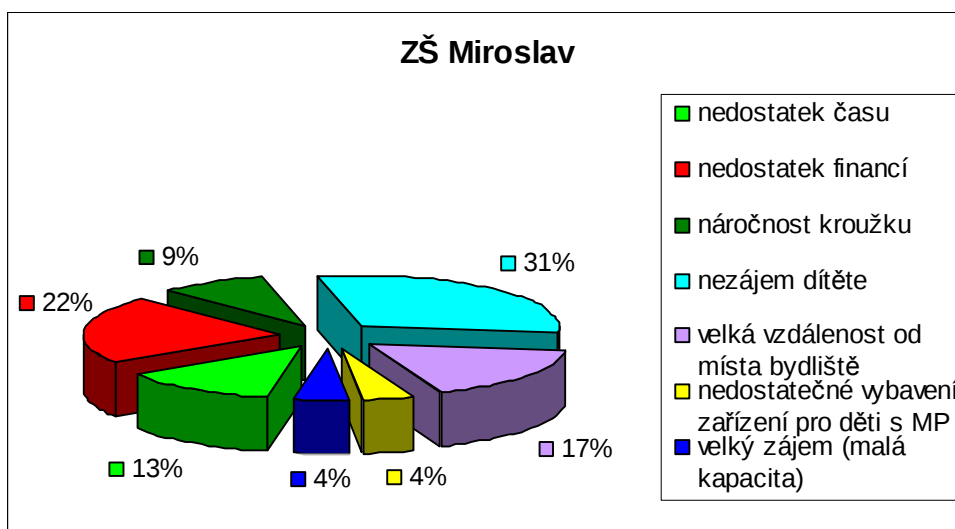
V ZŠ Miroslav žádný rodič neodpověděl kladně, tudíž jejich děti nenavštěvují žádný kroužek mimo školu.

Převážná většina rodičů ze všech výše jmenovaných základních škol odpověděla na tuto otázku záporně.

Pokud jste na otázku č. 9 odpověděli NE, napište proč?

Graf 21 (k otázce 10)

Zdroj: vlastní výzkum

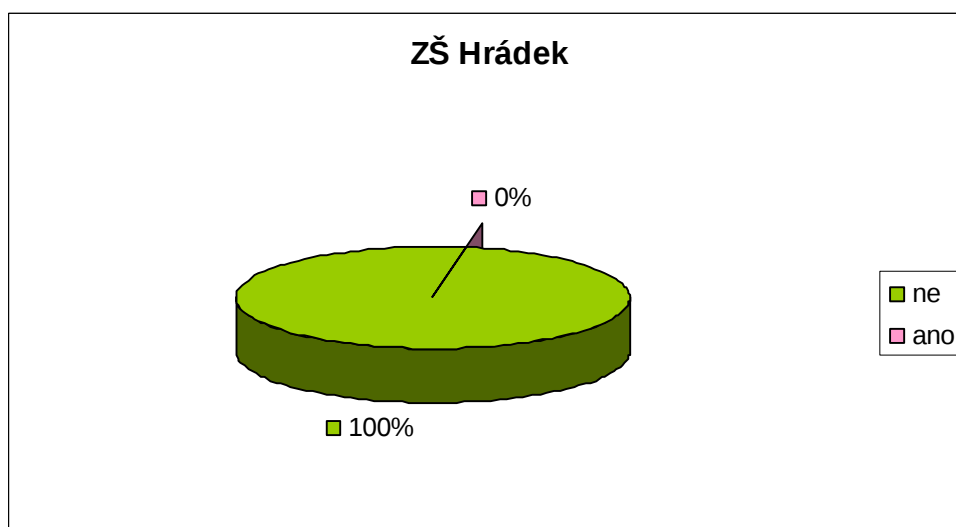
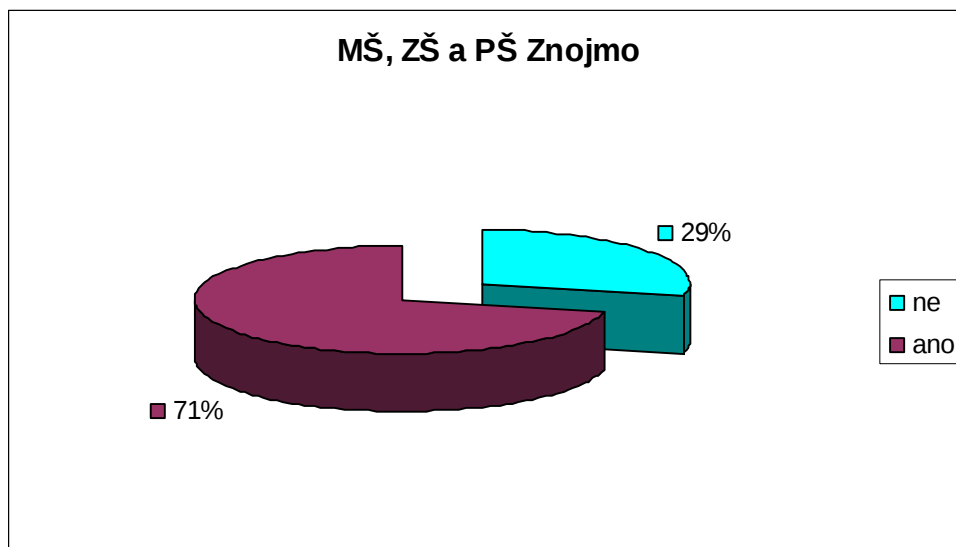
Rodiče dětí s mentálním postižením z MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo odpověděli záporně v 17% z důvodu nedostatku času, z nedostatku financí v 10%, kvůli náročnosti kroužku ve 4%, z nezájmu dítěte ve 29%, pro velkou vzdálenost od místa bydliště ve 21%, kvůli nedostatečnému vybavení zařízení pro děti s MP ve 17%, pro velký zájem (malá kapacita) ve 2%.

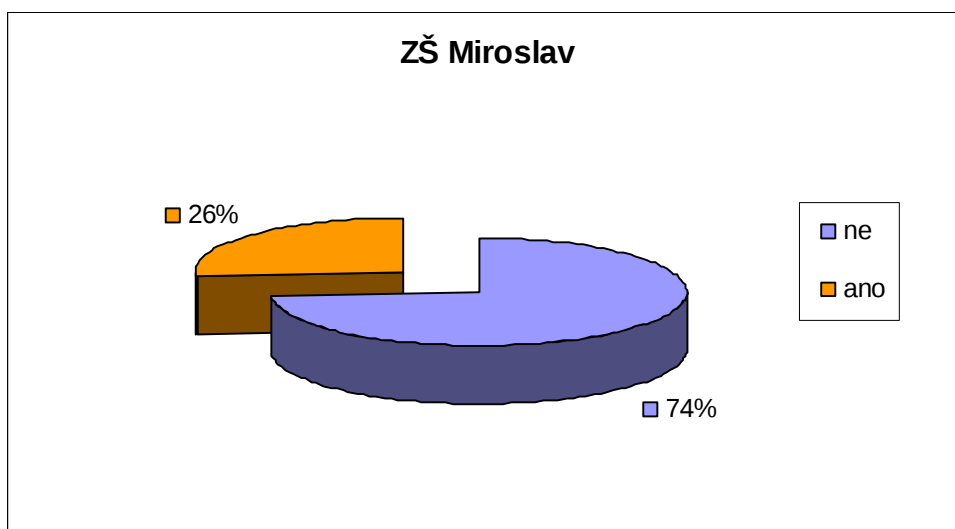
Ze ZŠ Hrádek rodiče dětí s mentálním postižením odpověděli záporně z těchto důvodů: v 23% z nedostatku času, v 15% z nedostatku financí, v 8% kvůli náročnosti kroužku pro děti, v 15% z nezájmu dítěte, v 31% kvůli velké vzdálenosti od místa bydliště.

Rodiče dětí s mentálním postižením ze ZŠ Miroslav odpověděli záporně v 13% z důvodu nedostatku času, v 22% z nedostatku financí, v 9% kvůli náročnosti kroužku, z 31% z nezájmu dítěte, v 17% kvůli velké vzdálenosti od místa bydliště, ve 4% z důvodu nedostatečného vybavení zařízení pro děti s MP a ve 4% kvůli velkému zájmu dětí (malá kapacita).

Chodí po vyučování do školní družiny?

Graf 22 (k otázce 11)

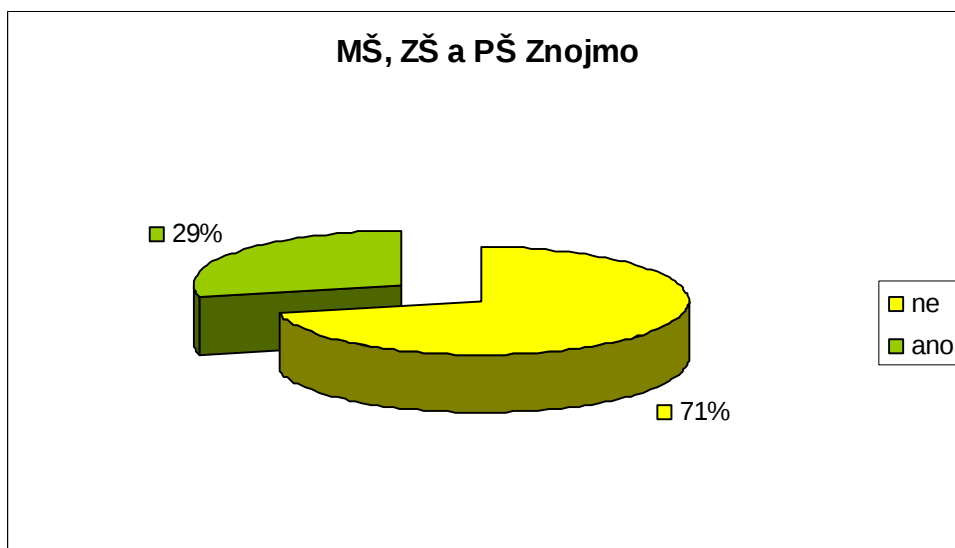

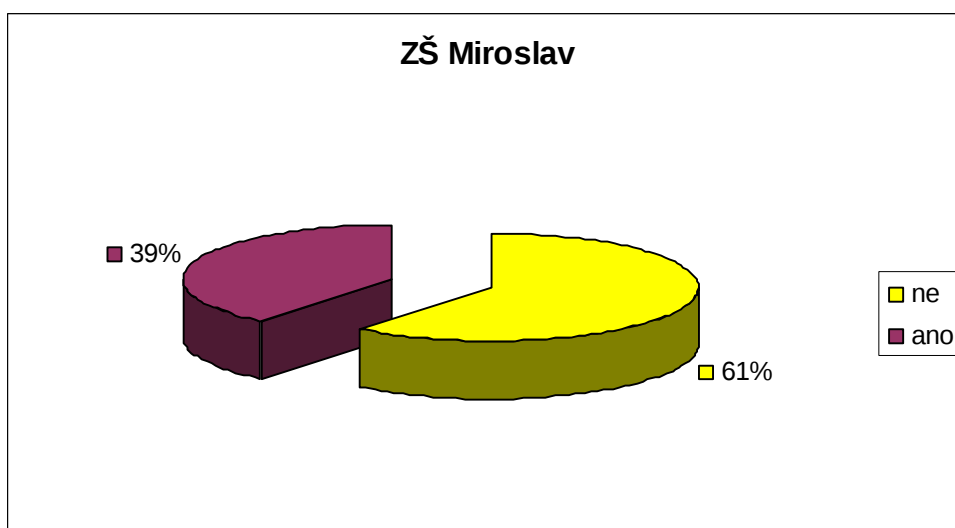
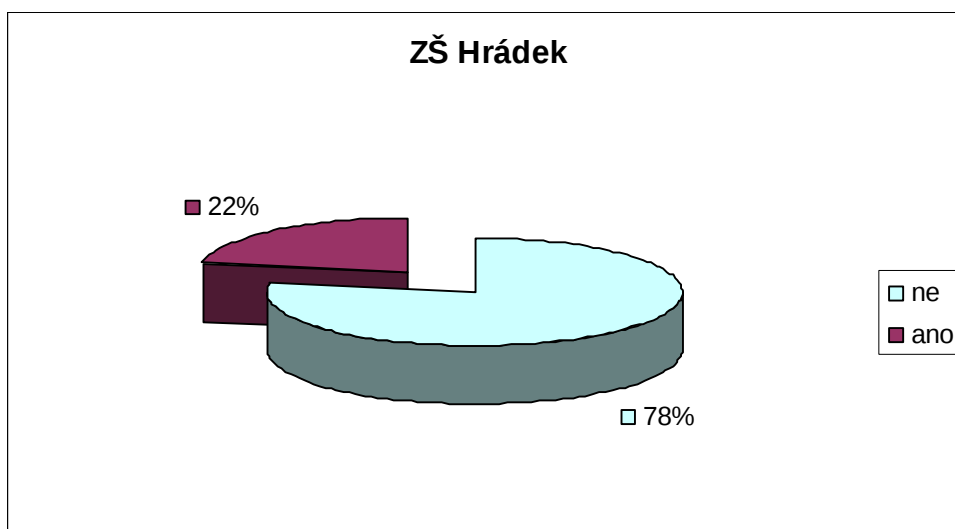
Zdroj: vlastní výzkum

Na otázku jestli chodí dítě po vyučování do školní družiny, odpověděli rodiče dětí s MP z MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo v 29% záporně a v 71% kladně, rodiče dětí s MP z ZŠ Hrádek odpověděli ve 100% záporně a v ZŠ Miroslav odpověděli rodiče dětí s MP v 74% ne a ve 26% ano.

Mění se s rostoucím věkem charakter zálib vašeho dítěte?

Graf 23 (k otázce 12)

Zdroj: vlastní výzkum

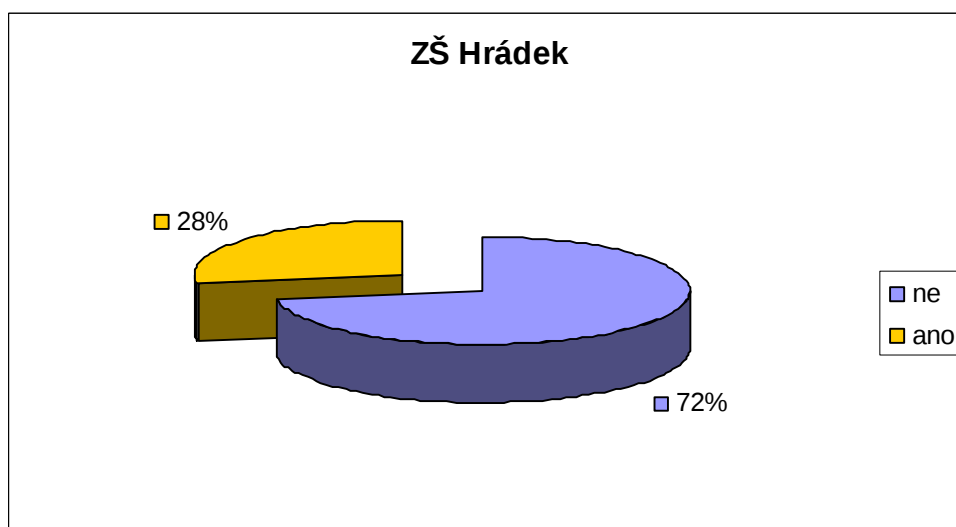
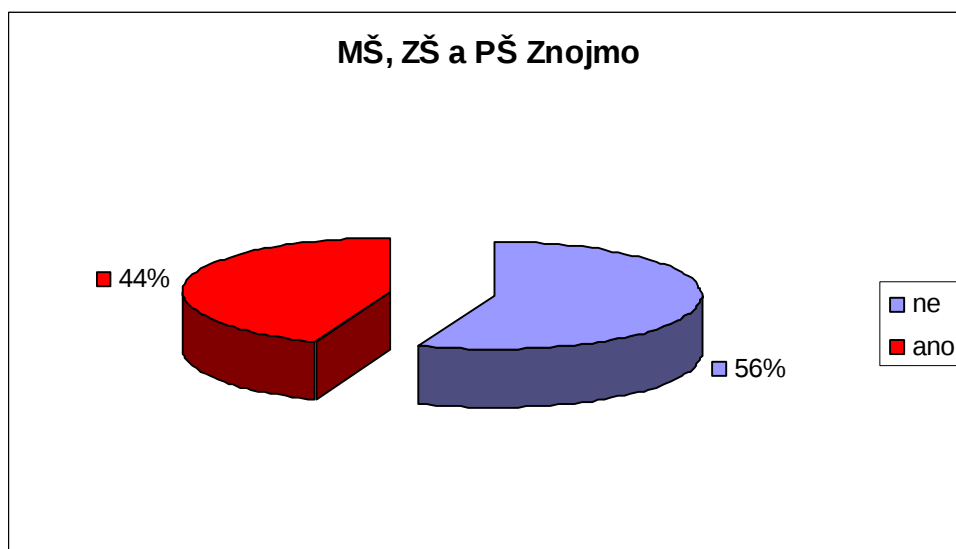
Podle rodičů dětí s MP z MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo se nemění s rostoucím věkem charakter zálib dítěte v 71% a mění v 29% a to takto: náročnější kroužky, je rozmanitější výběr kroužků, větší zájem i o jiné kroužky.

V ZŠ Hrádek rodiče dětí s MP odpověděli v 78% ne a v 22% ano (podle rodičů je větší výběr kroužků).

V ZŠ Miroslav rodiče dětí s MP uvedli v 61% zápornou odpověď a v 39% kladnou odpověď. Děti vyžadují náročnější kroužky a mají větší zájem i o jiné kroužky.

Navštěvuje vaše dítě zájmový kroužek s dětmi bez postižení?

Graf 24 (k otázce 13)

Zdroj: vlastní výzkum

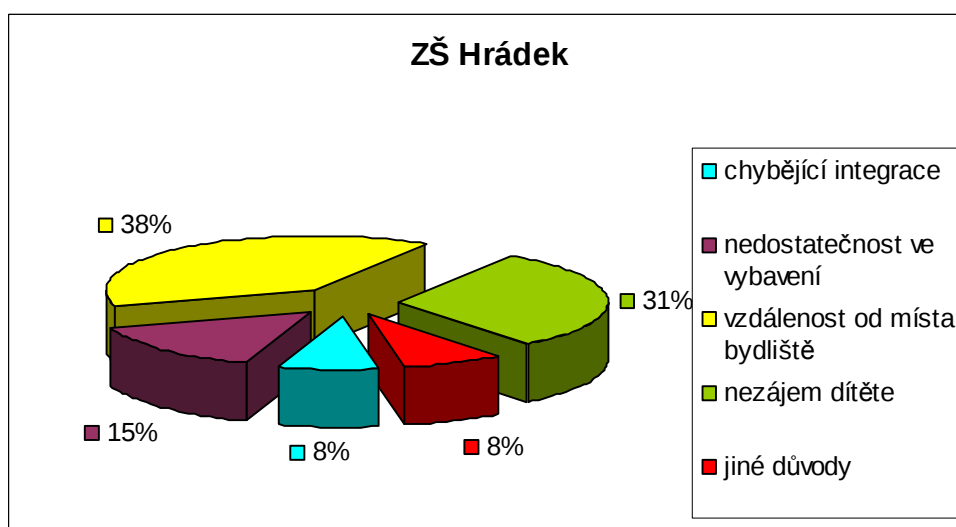
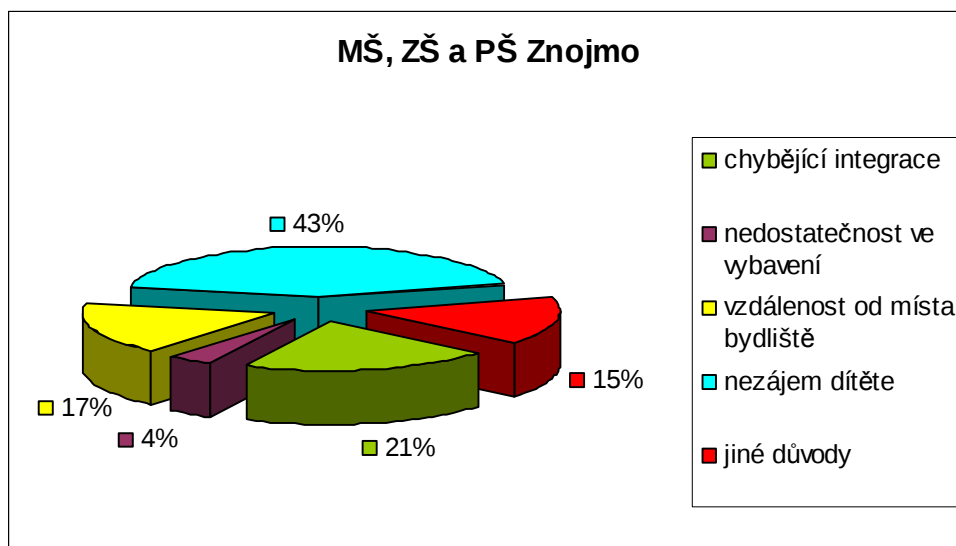
Na tuto otázku odpověděli rodiče dětí s MP z MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo v 56% ne a 44% ano. Jejich dítě navštěvuje zpěv, počítačový kroužek, dramatický kroužek, kopanou, lední hokej, břišní tance.

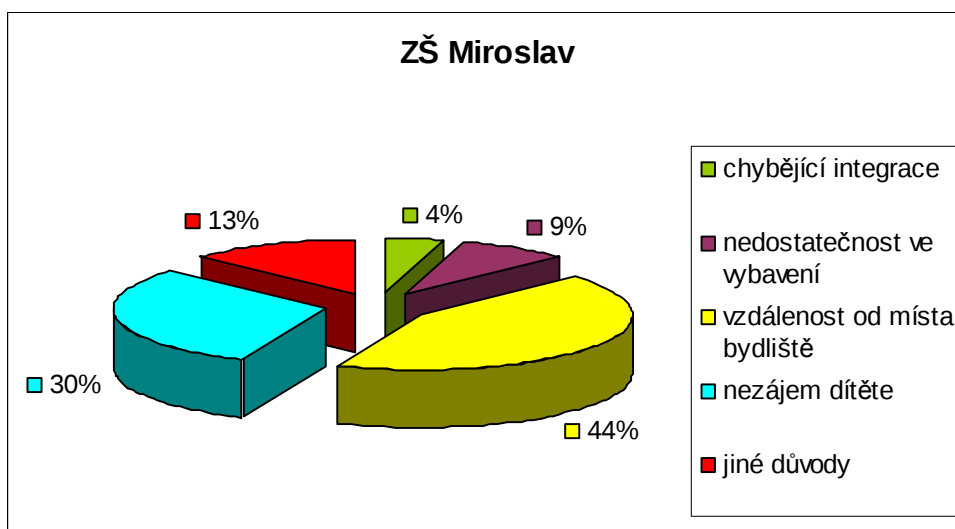
Rodiče dětí s MP ze ZŠ Hrádek uvedli v 72% zápornou odpověď a v 28% kladnou odpověď. Jejich děti navštěvují kopanou, flétnu, keramiku, internetový kroužek.

Rodiče dětí s MP ze ZŠ Miroslav odpověděli záporně. Jejich děti tedy nenavštěvují žádný zájmový kroužek, kterého by se účastnily i děti bez postižení.

Pokud jste na otázku č. 13 odpověděli NE, napište z jakého důvodu?

Graf 25 (k otázce 14)

Zdroj: vlastní výzkum

Děti s MP nenavštěvují zájmový kroužek z těchto důvodů:

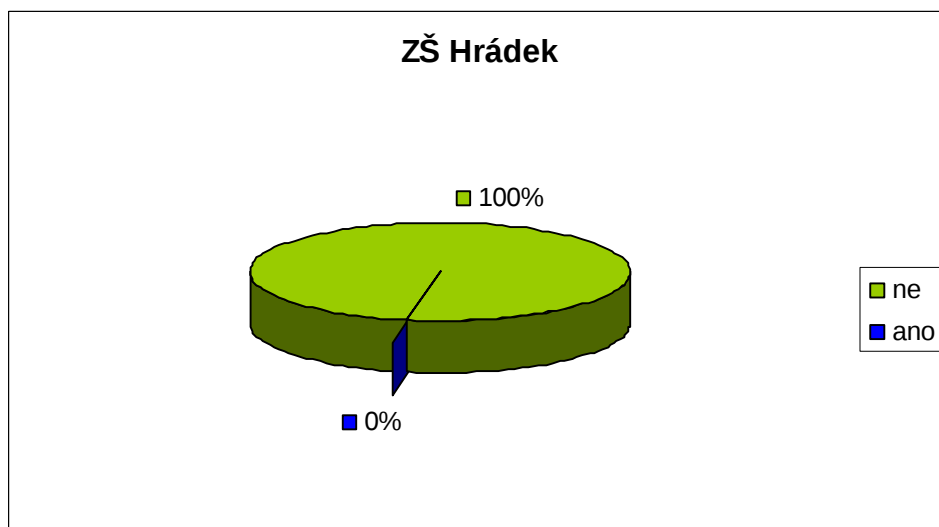
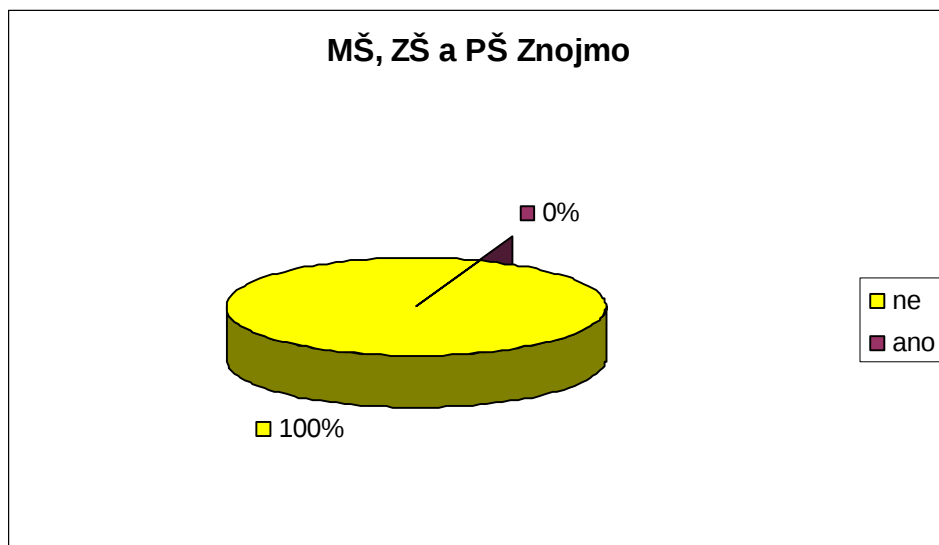
MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo: 21% chybějící integrace, 4% nedostatečnost ve vybavení, 17% vzdálenost od místa bydliště, 43% nezájem dítěte, 15% jiné důvody - nedostatek času, posměch dětí bez postižení, zdravotní důvody.

ZŠ Hrádek: 8% chybějící integrace, 15% nedostatečnost ve vybavení, 38% vzdálenost od místa bydliště, 31% nezájem dítěte, 8% jiné důvody – podle některých rodičů jsou kroužky nezáživné pro jejich děti.

ZŠ Miroslav: 4% chybějící integrace, 9% nedostatečnost ve vybavení, 44% vzdálenost od místa bydliště, 30% nezájem dítěte, 13% jiné důvody – chybějící finance rodiny, posměch ze strany dětí bez postižení.

Podílíte se na vedení zájmového kroužku pro mentálně postižené děti?

Graf 26 (k otázce 15)

Zdroj: vlastní výzkum

V MŠ, ZŠ a PŠ Znojmo, v ZŠ Hrádek, v ZŠ Miroslav se žádný z rodičů nepodílí na vedení zájmových kroužků.

5. Diskuze

Jak uvádí Spousta: „Volný čas je nesmírná hodnota, ale nikoli sama o sobě a sama pro sebe, nýbrž jako neomezená možnost člověka vrátit se k sobě samému, k svému autentickému plnému životu, přemýšlet o hodnotách, uvědomovat si jejich ohrožení a věnovat se jejich záchraně“.

Děti s mentálním postižením využívají volný čas převážně aktivním způsobem, než-li pasivním (tabulka 1, 17). Podle Seluckého aktivní odpočinek kompenzuje únavu nebo přetížení tím, že člověk přerušuje činnost, která ho vyčerpala, a věnuje se odlišné činnosti, která zatěžuje jiné funkce jeho organismu.

Nového významu podle Spousty začíná nabývat volný čas v období dospívání, tedy asi po 10. roku života jedince. Hledání vlastní identity, které je spojeno se snahou o samostatnost a s touhou rozhodovat sám o sobě. Náplň volného času pubescenta ukazuje na aktuální tendence v jeho osobnosti a přímo vyjadřuje jeho zájmovou a hodnotovou orientaci. S tímto tvrzením souhlasím, podle výsledků (graf 2, graf 15) se volnočasovým aktivitám nejvíce věnují děti po 10. roku do 15. roku života avšak změnu s rostoucím věkem ve volbě volnočasových aktivit si rodiče dětí s mentálním postižením v převážné většině neuvědomují (tabulka 8).

Vážanský ve své knize uvádí principy, které se objevují ve volném čase. Těmito principy jsou princip dosažitelnosti, otevřenosti, charakteru výzvy, svobodného rozdělení času, dobrovolnosti, nenucenosti, možnosti volby, možnosti rozhodnutí, možnost iniciativy. Podle rodičů dětí s mentálním postižením není splněn princip dosažitelnosti a princip možnosti volby. A tím nejsou pro jejich děti některé kroužky záživné nebo se nevyskytují v blízkosti bydliště (graf 12, graf 25).

Jak uvádí Spousta: „Mnozí lidé spojují volný čas jen s konzumací, nicneděláním, s absolutní nevázaností. Volný čas zahrnuje samozřejmě nezbytný oddech i zábavu, nemusí však být jen zahálkou, přehlídkou ztraceného času, natož úchylnou či přímo

zločinnou destrukcí. I někteří rodiče uvedli, že jsou jejich děti méně aktivní, nevyužívají smysluplně volný čas (graf 10).

Souhlasím s Valentem, že lidé s mentálním postižením mají právo volnočasové aktivity realizovat ve stejném prostředí a stejným způsobem jako ostatní lidé.

Podle Pávkové školní družiny pro děti 1. stupně ZŠ, zajišťují mimo jiné sociální péči a bezpečnost dětí v době, kdy jsou rodiče v zaměstnání. Děti mají možnost pestré struktury zájmových činností. Bohužel této příležitosti příliš nevyužívají rodiče dětí s mentálním postižením ze ZŠ Hrádek a ZŠ Miroslav (graf 9, graf 22).

Spousta tvrdí, že pedagogicky významné činnosti mládeže ve volném čase zahrnují technické a manuální aktivity (ruční práce, zahrádkaření, amatérské kutilství), fyzické aktivity (sport, turistika, cestování, trampování, rybaření, motorismus), kulturní aktivity (návštěvy tanečních zábav, muzeí, výstav, filmů, divadel, koncertů), interpretační a kreativní aktivity (produkce literární, divadelní, výtvarná, taneční, hudební, pěvecká), těmto aktivitám se podle volnočasových zařízení ve znojemském regionu nejraději věnují děti s mentálním postižením (tabulka 7).

V minulosti byly podle Hofbauera místem trávení volného času nejprve zahrady a parky mimo město, později se začala tato tendence otevírat i ve městech, tím začaly vznikat městské parky. Zařízení, která se věnují volnému času ve znojemském regionu se nacházejí ve středu města nebo v obci, ovšem v klidných částech poblíž parku atd. (tabulka 4).

6. Závěr

Volný čas se stal pro člověka obrovskou hodnotou, ale nakládání s ním tomu mnohokrát neodpovídá. Dospělí si neuvědomují zodpovědnost, kterou v tomto ohledu mají vůči svým dětem. Mnohdy si neuvědomují, že děti je nutné vést od nejútlejšího věku k smysluplnému využívání volného času. Rodina je pro dítě primárním vzorem a v rámci ní by se měly dítěti otevírat cesty k bohatým zájmům a koníčkům.

Podle mého názoru nebývá problém jen ve schopnostech rodičů, ale mnohdy se týká i financí. Peníze za zájmovou činnost se pro rodinu mnohdy zdají být zbytečnou investicí. Přitom děti s mentálním postižením potřebují hodně podnětů a příležitostí k rozvoji jejich schopností.

Na rozdíl od intaktních jedinců mají děti s mentální postihou problém s přebytkem volného času, který neumí efektivně využít. Nabídka volnočasových aktivit ze strany škol a mimoškolních organizací není pro tyto děti dostatečná a integrace do běžných kroužků také ještě bohužel není obvyklá.

Potřeby dětí a mládeže s mentálním postižením se poněkud liší od potřeb intaktních vrstevníků. Jsou ovlivněny především jejich mentálním a motorickým postižením, specifickostí emocí, vůle atd. Neznamena to ovšem, že by tyto děti kvůli uvedeným odlišnostem potřebovaly organizovaných činností méně, ale přesně naopak. Musí být mnohem intenzivněji motivovány, protože je jejich vůle oslabená, jsou celkově pasivnější a zájmové činnosti si hůře hledají. Často pak z nudy podléhají svodům party a následně záškoláctví, vandalismu, alkoholu atd. Není výjimkou, že ani rodiče nejeví zájem o to, co dítě ve volném čase dělá, natož aby mu pomohli najít nějakou vhodnou aktivitu nebo koníček.

Úkolem pedagogů tedy je nejen děti naučit základním poznatkům, ale účelně je směřovat k takovým zájmům a aktivitám, které budou děti uspokojovat a obohacovat je, eventuálně přispívat při rozhodování o budoucím povolání.

Závěrem lze konstatovat, že cíl práce byl naplněn. Hypotéza H1 byla v první části potvrzena a v druhé části nebyla potvrzena dále pak hypotéza H2 byla potvrzena.

Má práce a její závěry by mohly být poskytnuty základním školám praktickým, základním školám speciálním, dále pak zařízením, která se věnují volnočasovým aktivitám.

7. Seznam použitých zdrojů

1. Attwood, T. *Aspergerův syndrom*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 208s. ISBN 80-7178979-8.
2. *Autismus* [online]. 14.4.2007 [cit.2006-1-13]. Dostupné z <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Autismus>>.
3. Boldiš, P. Bibliografické citace dokumentu podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2: Část 1 – citace: metodika a obecná pravidla. Verze 3.3. Poslední aktualizace 11.11.2004. 21s. Dostupné z <<http://boldis.cz/citaceúcitace1.pdf>>
4. Boldiš, P. Bibliografické citace dokumentu podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2: Část 2 – modely a příklady citací u jednotlivých typů dokumentů. Verze 3.0. Poslední aktualizace 11.11.2004. 16 s. Dostupné z <<http://boldis.cz/citaceúcitace2.pdf>>
5. Čáp, J. Mareš, J. *Psychologie pro učitele*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 655s. ISBN 80-7178-463-X.
6. *Diagnostika autismu* [online]. [cit.2006-1-13]. Dostupné z <<http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=640>>.
7. Disman, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. 374 s. ISBN 80-7066-822-9.
8. *Downův syndrom* [online]. 27.5.2007 [cit.2006-1-13]. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/Down%C5%AFv_syndrom>.
9. *Downův syndrom: Jeden chromozom navíc* [online]. [cit.2006-1-13]. Dostupné z <<http://www.downuvsyndrom.wz.cz/#syndrom>>.
10. Dunovský, J. Dytrych, Z. Matějček, Z. *Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1995. 248 s. ISBN 80-7169-192-5.
11. Filipcová, B. *Člověk, práce, volný čas*. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1966. 155 s.
12. Florence, *Handicapované děti ve stomatologické ambulanci* [online]. 3.3.2007 [cit.2006-1-13]. Dostupné z <<http://www.florence.cz/cislo.php?stat=454>>.
13. Hartl, P. Hartlová, H. *Psychologický slovník*. 1.vyd. Praha: Portál, 2000. 774s. ISBN 80-7178-303-X.

14. Hofbauer, B. *Děti, mládež a volný čas*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 176 s. ISBN 80-7178-927-5
15. Hrdlička, M. Komárek, V. *Dětský autismus: přehled současných poznatků*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 206 s. ISBN 80-7178-813-9.
16. Chodura, V. *Psychiatrie*. 2. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta, 1999. 80s. ISBN 80-7040-365-9.
17. Chodura, V. *Komunikace a duševní poruchy*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zemědělská fakulta, 2000. 53 s. ISBN 80-7040-409-4.
18. *Chromosomové aberace a jimi způsobené syndromy* [online]. 12.3.2007 [cit.2006-1-13]. Dostupné z <<http://genetika.wz.cz/abrace.htm>>.
19. Ira, V. *Speciální pedagogika – psychopedie* [online]. [cit.2006-1-13]. Dostupné z <www.zsf.jcu.cz/.../podpurne-studijni-texty/rpb/kss/specialni_pedagogika_psychopedie-opora.pdf>.
20. Kratinová, Š. *Mentální retardace* [online]. 16.05.2005 [cit.2006-1-13]. Dostupné z <<http://www.ssvp.wz.cz/Texty/mentalniretardace.html>>.
21. Krejčířová, O. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Eteria, 2002. 127 s. ISBN 80-238-8729-7.
22. Kříž, J. *Duševní poruchy a poruchy u dětí a mladistvých*. 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Zdravotně sociální fakulta, 2000. 155 s. ISBN 80-7040-386-1.
23. Kučera, P. *Uplatnění osobní asistence u jedinců s autismem* [online]. 2000 [cit.2006-1-13]. Dostupné z <http://brno.apla.cz/aplajm_diplom2.htm>.
24. Langer, S. *Mentální retardace: etiologie, diagnostika, profesiografie, výchova*. 3. vyd. Hradec Králové: Kotva, 1996. 273 s. ISBN 80-900254-8-3.
25. Matějček, Z. *Rodičům dětí s vážnějším mentálním postižením - 1. část* [online]. 27.4.2001. [cit.2006-10-13]. Dostupné z <<http://www.rodina.cz/scripts/detail.asp?id=1796>>.

26. Matějček, Z. *Rodičům dětí s vážnějším mentálním postižením* - 2. část [online]. 10.2001. [cit.2006-1-13]. Dostupné z <<http://www.rodina.cz/scripts/detail.asp?id=2153>>.
27. *Mentální retardace* [online]. 6.3.2007 [cit.2006-1-13]. Dostupné z <http://www.zdravcentra.cz/cps/rde/xchg/zc/xsl/58_14600.html>.
28. Monatová, L. *Pojetí speciální pedagogiky z vývojového hlediska*. 2. vyd. Brno: Paido, 1998. 85 s. ISBN 80-85931-60-5.
29. Navrátilová, J. *Zdravotně postižení a řešení jejich problémů v Brně* [online]. 11. 2000 [cit.2006-1-13]. Dostupné z <http://www.brno.cz/toCP1250/download/osp/socialni_pomoc_fss/zdravotne_p_ostizeni/zd2.htm>.
30. Nesnídalová, R. *Extrémní osamělost*. 2. vyd. Praha: Portál, 1994. 163 s. ISBN 80-7178-024-3.
31. Organizace spojených národů. Informační centrum OSN v Praze. *Fakta a čísla OSN: základní údaje o Organizaci spojených národů*. Praha: United Nations, 2002. 288 s. ISBN 8086348016.
32. Opatřilová, D. *Metody práce u jedinců s těžkým postižením a více vadami*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. 146s. ISBN 80-210-3819-5.
33. Pávková, J. a kol. *Pedagogika volného času*. 3. vyd. Praha: Portál, 2002. 231 s. ISBN 80-7178-711-6.
34. Plnění Úmluvy o právech dítěte Českou republikou. *Plnění Úmluvy o právech dítěte Českou republikou - článek 23*. Brno : Linie, 2001. 240 s.
35. Pipeková, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 2. vyd. Brno: Paido, 2006. 404 s. ISBN 80-7315-120-0.
36. *Problematika poruch intelektu a chování: Psychopedie* [online]. [cit.2006-1-13]. Dostupné z <http://www.vysokeskoly.cz/maturitniotazky/otazky/zaklspolved/PoruchaIntelekt_uChovani.htm>.
37. Průcha, J. *Přehled pedagogiky – Úvod do studia oboru*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 272 s. ISBN 80-7178-399-4

38. Průcha, J. Walterová, E Mareš, J. *Pedagogický slovník*. 3. rozšířené vydání. Praha: Portál, 2001. 322 s. ISBN 80-7178-579-2.
39. Renotierová, M. Ludvíková, L. a kol. *Speciální pedagogika*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003. 290 s. ISBN 80-244-0646-2.
40. Sadílková, K. *Řečová výchova jako vyučovací předmět u žáků v pomocné třídě: Mentálně retardované dítě* [online]. 1998 [cit.2006-1-13]. Dostupné z <http://www.sweb.cz/katerina.sadilkova/id4.htm>.
41. Selucký, R. *Člověk a jeho volný čas: pokus o ekonomickou formulaci problému* 1. vyd. Praha: Československý spisovatel, 1966. 203 s.
42. Schopler, E. a kol. *Strategie a metody výuky dětí s autismem a dalšími vývojovými poruchami: příručka pro učitele i rodiče*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 271 s. ISBN 80-7178-199-1.
43. *Slovník pojmů* [online]. 6.3.2007 [cit.2006-1-13]. Dostupné z <http://psychologie.nazory.cz/slovník.htm>.
44. *Služby sociální péče* [online]. 2001 [cit.2006-1-13]. Dostupné z <http://www.brailnet.cz/sons/docs/socprav/social6.html>.
45. *Socializace mentálně retardovaných* [online]. 20.8.2005 [cit.2006-1-13]. Dostupné z <http://referaty-seminarky.cz/socializace-mentalne-retardovanych/>.
46. Spousta, V. a kol. *Teoretické základy výchovy ve volném čase. (Úvod do studia pedagogiky volného času)* 1.vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1994. 183 s. ISBN 80-210-1007-X.
47. Spousta, V. a kol. *Metody a formy výchovy ve volném čase*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 1998. 84 s. ISBN 80-210-1275-7.
48. Spousta, V. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. 39s. ISBN 80-210-1274-9.
49. Svoboda, M. Krejčířová, D. Vágnerová, M. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 791s. ISBN 80-7178-545-8.
50. Švarcová, I. *Mentální retardace: vzdělávání, výchova, sociální péče*. 3. vyd. Praha: Portál, 2006. 198s. ISBN 80-7367-060-7.

51. Švarcová, I. *Vzdělávací program pomocné školy a přípravného stupně pomocné školy*. 2. vyd. Praha: Septima, 1997. 63 s. ISBN 80-7216-030-3.
52. Valenta, M. Miller, O. *Psychopedie: teoretické základy a metodika*. 1. vyd. Praha: Parta, 2003. 443s. ISBN 80-7320-039-2.
53. Vážanský, M. Smékal, V. *Základy pedagogiky volného času*. Brno: Print-Typie, 2001. 176 s. ISBN 80-901 737-9-9.
54. Veselá, J. *Základy sociologie volného času*. 1vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, Ekonomicko-správní fakulta, 1999. 80s. ISBN 80-7194-187-5.
55. Vítková, M. a kol. *Integrativní speciální pedagogika: sborník projektu „Škola pro všechny“*. 1998. 181s. Brno: Paido, ISBN 80-85931-51-6.
56. Vocilka, M. *Autismus*. 1 vyd. Praha : Tech-Market, 1996. 116s. ISBN 809021343X.
57. Vyhláška MŠMT ČR č. 72/2005 Sb., *o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních*.
58. Vyhláška MŠMT ČR č. 73/2005 Sb., *o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných*.
59. Vyhláška MŠMT ČR č. 48/2005 Sb., *o doplnění vzdělání poskytované základními školami*.
60. Vyhláška MPSV ČR č. 182/1991 Sb., *o ústavní péči* [online]. [cit.2006-1-13]. Dostupné z <http://www.lexdata.cz/web/lexdata.nsf/frameset?openpage&sb=C12571D20046A0B2C12566D40073AF92>.
61. WHO-Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky, Mezinárodní klasifikace nemocí: abecední seznam: *Mezinárodní statistická klasifikace nemocí a přidružených zdravotních problémů ve znění desáté decennální revize*. Praha: Grada, 1999. 752s. ISBN 80-7169-787-7.
62. Zákona č. 100/ 1989 Sb., *o sociálním zabezpečení*
63. Zákon č. 561/2004 Sb., *o předškolním, základním, středním ,vyšším odborném a jiném vzdělávání*

64. Zvolský, P. a kol. *Speciální psychiatrie*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 1996. 206s.
ISBN 80-7184-203-6.

8. Seznam použitých zkratk

MŠ, ZŠ a PŠ – základní škola, mateřská škola a praktická škola

MP – mentální postižení

MR – mentální retardace

DDM – dům dětí a mládeže

HČ – hudební činnost

VČ – výtvarná činnost

PČ – pracovní činnost

Ped – pedagog

Vych - vychovatel

SDH – sbor dobrovolných hasičů

tj. – to jest

CNS – centrální nervová soustava

SPC – speciálně pedagogické centrum

Hod. - hodina

9. Klíčová slova

Mentální postižení

Mentální retardace

Volný čas

Dítě s mentálním postižením

Volnočasové aktivity

Základní škola praktická

Základní škola speciální

10. Přílohy

Příloha č. 1

Řízený rozhovor pro rodiče dětí s mentálním postižením

1. Pohlaví vašeho dítěte a) chlapec
 b) dívka
2. Kolik je vašemu dítěti let?.....
3. Název školy vašeho dítěte?
.....
4. Chodí vaše dítě do školy pěšky, dojíždí denně, nebo bydlí na internátě?
 a) chodí pěšky
 b) dojíždí
 c) internát
5. Čím se věnuje vaše dítě nejraději ve volném čase – odpoledne po vyučování?
 a) Stolním hrám
 b) Pohybovým hrám
 c) Tanci
 d) Sportu (vodní sporty, jízda na kole, florbal, ping pong, atd.)
 e) Procházkám
 f) Turistice
 g) Relaxaci
 h) Poslechu hudby
 i) Hře na nástroj
 j) Zpěvu

- k) Kresbě, malbě
- l) Keramice
- m) Lidovým řemeslům
- n) Ručním pracem (šití, vyšívání, pletení)
- o) Četbě
- p) Sběratelství
- q) Móde
- r) Divadlu
- s) Přírodovědnému kroužku (chov zvířat)
- t) Modelářskému kroužku
- u) Elektrotechnickému kroužku
- v) Internetovému kroužku
- w) Jazykovému kroužku
- x) Další.....
-

6. Víte o nějakých zájmových kroužcích, které by mohlo vaše dítě navštěvovat?

(Vypište všechny, které znáte - školní i mimoškolní)

- a) ne
- b) ano.....jaké a kde?
-
-
-

7. Navštěvuje vaše dítě ve škole nějaký zájmový kroužek?

- a) ne
- b) ano...jaký?.....
-
-

8. Pokud jste na otázku č. 7 odpověděli NE, napište proč?

- a) Nedostatek času
- b) Nedostatek financí na pomůcky a školné
- c) Náročnost kroužku pro dítě
- d) Nezájem dítěte o nabízené kroužky ve škole
- e) Velký zájem (malá kapacita)

9. Navštěvuje vaše dítě nějaký zájmový kroužek mimo školu?

- a) ne
- b) ano...jaký a kde?.....
.....
.....

10. Pokud jste na otázku č. 9 odpověděli NE, napište proč?

- a) Nedostatek času
- b) Nedostatek financí
- c) Náročnost kroužku
- d) Nezájem dítěte
- e) Velká vzdálenost od místa bydliště
- f) Nedostatečné vybavení zařízení pro děti s mentálním postižením
- g) Velký zájem (malá kapacita)

11. Chodí po vyučování do školní družiny?

- a) ne
- b) ano

12. Mění se s rostoucím věkem charakter zálib vašeho dítěte?

- a) ne
- b) ano...jak?.....
.....

13. Navštěvuje vaše dítě zájmový kroužek s dětmi bez postižení?

- a) ne
- b) ano...jaký.....
.....

14. Pokud jste na otázku č. 13 odpověděli NE, napište z jakého důvodu?

- a) Chybějící integrace
- b) Nedostatečnost ve vybavení
- c) Vzdálenost od místa bydliště
- d) Nezájem dítěte
- e) Jiné
důvody.....

15. Podílíte se na vedení zájmového kroužku pro mentálně postižené děti?

- a) ne
- b) ano – název kroužku
.....

Příloha č. 2

Dotazník pro organizace, které nabízí volnočasové aktivity pro děti s mentálním postižením ve Znojemském regionu

Dobrý den,

jmenuji se Jaroslava Málková a jsem studentkou 5. ročníku Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Provádím výzkum na téma: „Volný čas dětí s mentálním postižením“ a touto cestou se na Vás obracím s žádostí o vyplnění tohoto dotazníku. Tento dotazník je zcela anonymní a poslouží výhradně ke zpracování mé diplomové práce.

Odpovědi prosím zakroužkujte nebo vpisujte do kolonek, které jsou pro to určené.

Velmi Vám děkuji za ochotu a Váš čas, který jste věnovali vyplňování dotazníku.

1. Celý název a adresa zařízení:.....
.....
2. Počet dětí s mentálním postižením navštěvujících zařízení:.....
3. Počet chlapců:.....
 dívek:.....
4. Vybavení zařízení:
 - a) hřiště
 - b) bazén
 - c) tělocvična
 - d) počítačová učebna
 - e) knihovna

f) specializované místnosti pro výchovy

.....

.....

g) další vybavení:

- hrnčířský kruh, pec na vypalování keramiky
 - vybavení pro sport
 - magnetofon, rádio, CD přehrávač, atd.
 - hudební nástroje
 - zvířata
 - další....jaké.....
-

5. Umístění zařízení:(příroda, sídliště, provoz - silniční doprava)

.....

.....

6. Nabízené zájmové kroužky pro děti s mentálním postižením + jejich týdenní hodinová dotace: (*Př. keramický kroužek – 2hod/ 2x týdně,..*)

.....

.....

.....

.....

7. Kolik dětí s mentálním postižením navštěvuje konkrétní zájmové kroužky?

(*Př. keramický kroužek - 5 dětí z Praktické školy,..*)

.....

.....

.....

.....

8. O jaké aktivity mají děti s mentálním postižením největší zájem?

- a. Stolní hry
- b. Pohybové hry
- c. Tanec
- d. Sport (vodní sporty, jízda na kole, florbal, ping pong, atd.)
- e. Procházky
- f. Turistika
- g. Relaxace
- h. Poslech hudby
- i. Hra na nástroj
- j. Zpěv
- k. Kresba, malba
- l. Keramika
- m. Lidová řemesla
- n. Ruční práce (šití, vyšívání, pletení)
- o. Četba
- p. Sběratelství
- q. Móda
- r. Divadlo
- s. Přírodovědný kroužek (chov zvířat)
- t. Modelářský kroužek
- u. Elektrotechnický kroužek
- v. Internetový kroužek
- w. Jazykový kroužek
- x. Další.....
.....

9. V jakém věku projevují děti s mentálním postižením o volnočasové aktivity největší zájem?

.....

10. Můžou se o vašem zařízení dozvědět rodiče dětí s mentálním postižením? (Pokud ano, napište jak).

.....

.....

.....

11. Kontaktujete nějak rodiče dětí s mentálním postižením o konkrétních zájmových kroužcích? (Pokud ano, napište jak).

.....

.....

.....

.....

12. Má zařízení webové stránky? (Pokud ano, napište jaké).

.....

.....

13. Kolik pedagogických pracovníků se podílí na konkrétních zájmových kroužcích pro děti s mentálním postižením(*Př.Keramický kroužek -1 pedagog/2 děti s mentálním postižením*)

.....

.....

.....

.....

.....

14. Co brání vašemu zařízení ve větším zapojení dětí s mentálním postižením do zájmových činností?

- a) Nedostatek financí
- b) Nezájem rodičů o docházku
- c) Vzdálenost zařízení od místa bydliště
- d) Prostředí
- e) Nedostatek času
- f) Náročnost kroužku

15. Integrujete děti s mentálním postižením do zájmových kroužků, které navštěvují děti bez postižení?

- a) ano
- b) ne....proč.....
.....
.....

16. Pokud jste na 15. otázku odpověděli ANO, napište kolik navštěvuje zájmový kroužek dětí s mentálním postižením / dětí bez postižení.

.....
.....
.....
.....
.....
.....

17. Podílí se rodiče na vedení některého ze zájmových kroužků

- a) ne
- b) ano

Dotazník pro rodiče dětí s mentálním postižením

Dobrý den maminko, tatínku

jmenuji se Jaroslava Málková a jsem studentkou 5. ročníku Zdravotně sociální fakulty Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích.

Provádím výzkum na téma: „Volný čas dětí s mentálním postižením“ a touto cestou se na Vás obracím s žádostí o vyplnění tohoto dotazníku. Tento dotazník je zcela anonymní a poslouží výhradně ke zpracování mé diplomové práce.

Odpovědi prosím zakroužkujte nebo vpisujte do kolonek, které jsou pro to určené.

Velmi Vám děkuji za ochotu a Váš čas, který jste věnovali vyplňování dotazníku.

1. Vaše dítě je a) chlapec
b) dívka

2. Kolik je vašemu dítěti let?.....

3. Název školy vašeho dítěte?

.....

.....

.....

4. Chodí vaše dítě do školy pěšky, dojíždí denně, nebo bydlí na internátě?
- a) chodí pěšky
- b) dojíždí
- c) internát

5. Čím se věnuje vaše dítě nejraději ve volném čase – odpoledne po vyučování?

- a) Stolním hrám
- b) Pohybovým hrám
- c) Tanci
- d) Sportu (vodní sporty, jízda na kole, florbal, ping pong, atd.)
- e) Procházkám
- f) Turistice
- g) Relaxaci
- h) Poslechu hudby
- i) Hře na nástroj
- j) Zpěvu
- k) Kresbě, malbě
- l) Keramice
- m) Lidovým řemeslům
- n) Ručním pracem (šití, vyšívání, pletení)
- o) Četbě
- p) Sběratelství
- q) Módě
- r) Divadlu
- s) Přírodovědnému kroužku (chov zvířat)
- t) Modelářskému kroužku
- u) Elektrotechnickému kroužku
- v) Internetovému kroužku
- w) Jazykovému kroužku
- x) Další.....

6. Víte o nějakých zájmových kroužcích, které by mohlo vaše dítě navštěvovat? (Vypište všechny, které znáte - školní i mimoškolní)

a) ne

b) ano.....jaké a kde?.....

.....

.....

7. Navštěvuje vaše dítě ve škole nějaký zájmový kroužek?

a) ne

b) ano...jaký?.....

.....

.....

8. Pokud jste na otázku č. 7 odpověděli NE, napište proč?

a) Nedostatek času

b) Nedostatek financí na pomůcky a školné

c) Náročnost kroužku pro dítě

d) Nezáměr dítěte o nabízené kroužky ve škole

e) Velký zájem (malá kapacita)

9. Navštěvuje vaše dítě nějaký zájmový kroužek mimo školu?

a) ne

b) ano...jaký a kde?.....

.....

.....

10. Pokud jste na otázku č. 9 odpověděli NE, napište proč?

- a) Nedostatek času
- b) Nedostatek financí
- c) Náročnost kroužku
- d) Nezájem dítěte
- e) Velká vzdálenost od místa bydliště
- f) Nedostatečné vybavení zařízení pro děti
s mentálním postižením
- g) Velký zájem (malá kapacita)

11. Chodí po vyučování do školní družiny?

- a) ne
- b) ano

12. Mění se s rostoucím věkem charakter zálib vašeho dítěte?

- a) ne
- b) ano...jak?.....
.....
.....

13. Navštěvuje vaše dítě zájmový kroužek s dětmi bez postižení?

- a) ne
- b) ano...jaký?.....
.....
.....

14. Pokud jste na otázku č. 13 odpověděli NE, napište z jakého důvodu?

- a. Chybějící integrace
- b. Nedostatečnost ve vybavení
- c. Vzdálenost od místa bydliště
- d. Nezáměr dítěte
- e. Jiné důvody

.....
.....

15. Podílíte se na vedení zájmového kroužku pro mentálně postižené děti?

- a) ne
- b) ano – název kroužku

.....
.....
.....

Příloha č. 4

Přehled vybraných asociací, klubů a sdružení pro občany se zdravotním postižením

Alfa Human Service

AKORD

ASISTENCE

Asociace muskulárních dystrofií v ČR

Asociace rodičů a přátel zdravotně postižených dětí v ČR

AUTISTIK

Centrum komplexní péče pro děti s poruchami vývoje

Centrum samostatného života

CID – Centrum integrace dětí a mládeže

Czech Abilympics Association

Člověk zpět k člověku

Diakonie ČCE

DUHA

ESET – HELP

FOKUS Praha

GREEN DOORS

HEWER

Já – člověk

Klub rodičů a přátel dětí s downovým syndromem

MOBILIS

Nadace Dětský mozek

Nadace Integrace

Nadace Vize 97

Národní centrum domácí péče – Asociace domácí péče

OMEGA

POHODA

PONTICUS

PORTUS

PROSAZ

RYTMUS

SAOP

Společenství Dobromysl

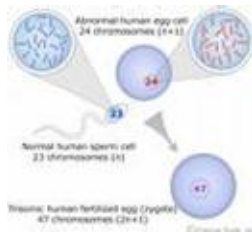
SPOLEČNOST DUHA

SPOLU

Studio Oáza

Život 90

Příloha č. 5 Vznik trizomie

Příloha č. 6 Downův syndrom

Příloha č. 7 Školní družiny

Příloha č. 8 Školní kluby

Dům dětí a mládeže Miroslav
nabízí
na školní rok 2006/2007
tyto

ZÁJMOVÉ KROUŽKY

Pro 1. – 5. třídy ZŠ

Beruška (Junior aerobik pro 1.- 2. třídy)

Junior aerobik

Stolní tenis

Kroužky kopané

Kroužky národní házené

Kroužky „Na kytaru bez not“

Veselá píšťalka (flétna)

Hudební klub (základy hry na kytaru, baskytaru –kontrabas, klávesy, bicí..)

Hudební skupiny

Divadelní

Slaměnký

Barevná pastelka (výtvarný

kroužek)

Špachtlička (keramika pro začátečníky)

Keramika I. (keramika pro pokročilejší)

Keramika II. (keramika pro pokročilé, vlastní tvorba)

Klub DIANA („babinec“)

Hrnečku vař ? (vaření)

Kynologický

Rychlá rota (zálesácký)

Rybářský kroužek

Kroužky „Počítačových her“

Jak na to ? (základy práce s počítačem) – **začátečníci**

Jak na to ? (práce s počítačem-grafika, foto, audio apod.)

– **pokročilí**

Florbal (od 3. třídy)

DISKÍTO

Taneční

Sportovní hry

Míčové hry (*pouze pro dívky*)

Mažoretky (od 4 třídy)

Dům dětí a mládeže Miroslav
nabízí
na školní rok 2006/2007
tyto

ZÁJMOVÉ KROUŽKY

PRO 6. – 9. TŘÍDY ZŠ

Dynamic junior aerobik

Mažoretky (6.-7. třída)

Stolní tenis

Kroužky kopané

Kroužky národní házené

Kroužky „Na kytaru bez not“

Kroužky „Veselého pískání“ (sopraninová, sopránová a altová zobcová flétna)

Hudební klub (základy hry na kytaru, el. kytaru, bicí, basketbal – kontrabas, klávesy.....)

Hudební skupiny

Divadelní

Slaměňky

Klub DIANA („babinec“)

Barevná pastelka

Hrnečku vař ! (vaření)

Keramika – začátečníci (300,- Kč na půl roku)

Rychlá rota (zálesácký)

Keramika – pokročilí (300,- Kč na půl roku)

Kynologický

Taneční

Rybářský kroužek (pro začátečníky i mírně pokročilé)

SYMBIOTIC - taneční skupina

Kroužky „Počítačových her“

Jak na to ? (základy práce s počítačem) – **začátečníci**

Jak na to ? (práce s počítačem – grafika, foto, audio apod.)

- **pokročilí**

Volejbal

Dračí doupe (8. – 9. třída)

Florbal

Francouzština (pro začátečníky)

Němčina (pro začátečníky)

Dům dětí a mládeže Miroslav
nabízí
pro maminky s dětmi na mateřské dovolené

Klub Cipísek

Pro děti - cvičení s dětmi (k rozvoji hrubé motoriky), rukodělná činnost (k rozvoji jemné motoriky), hry, cvičení se slovy a obrázky, a jiné činnosti.

Kdy : každé pondělí **10.00 - 11.00** hod.

Cena: 300,- Kč na celý rok

Při dostatečném počtu zájemců se první setkání uskuteční v pondělí 2. 10. 2006 v 10.00 hod.

Příloha č. 12

Dům dětí a mládeže Miroslav
nabízí
pro školní rok 2006/2007

Veselé pískání

pro zdravé dýchání

Výuku povede **EVA HORÁKOVÁ** absolventka kurzu
„LÉČIVÁ PÍŠTALKA“ prof. Václava Žilky.

Jedná se rehabilitační cvičení dýchání spojené se zábavnou hrou na sopránovou zobcovou flétnu.

***Dýchací cvičení jsou vhodná pro astmatiky a alergiky, kde zlepšují dýchací potíže.
Děti zdravé se naučí hrát na flétnu a správně dýchat.***

**Informace a přihlášky v DDM Miroslav, Kostelní 202,
tel.: 515 333 120, nebo u ředitelky MŠ**

